

VALSTS DROŠĪBAS DIENESTS

PUBLISKAIS
PĀRSKATS

2022

PUBLISKAIS PĀRSKATS

**PAR VALSTS
DROŠĪBAS
DIENESTA
DARBĪBU**

2022. GADĀ

2023. GADA APRĪLIS

VALSTS DROŠĪBAS DIENESTS.
2022. GADA PUBLISKAIS PĀRSKATS

SATURS

PRIEKŠVārds 4

01 PRETIZLŪKOŠANA 6

- 1.1. Ārvalstu specdienestu darbības tendences 7
- 1.2. Ārvalstu specdienestu interešu loks Latvijā 8
- 1.3. Ārvalstu specdienestu vervēšanas mērķi 9
- 1.4. Baltkrievijas specdienestu aktivitātes 10
- 1.5. Izlūkošanas darbības kibertelpā 13

02 VALSTS NOSLĒPUMA AIZSARDZĪBA 18

- 2.1. Speciālās atļaujas pretendentu un turētāju pārbaudes 19
- 2.2. Iemesli liegt pieeju valsts noslēpumam 20

03 KONSTITUCIONĀLĀS IEKĀRTAS AIZSARDZĪBA 24

- 3.1. Kara ietekme uz Latvijas sabiedrību un iekšējo drošību 25
- 3.2. Kara ietekme uz Krievijas spējām īstenot ietekmes pasākumus pret Latviju 25
- 3.3. Sabiedrības grupas un personas, kas turpināja atbalstīt Krieviju 26
- 3.4. Padomju “pieminekļu” nojaukšana 29
- 3.5. Saeimas vēlēšanu drošība 30
- 3.6. Ekstrēmisms un radikālisms 31

04 INFORMATĪVĀS TĒLPAS DROŠĪBA 34

- 4.1. Krievijas kara propaganda un tās subjekti 35
- 4.2. Krievijas informatīvās ietekmes resursu metodes 36
- 4.3. Krievijas informatīvās ietekmes sekas 38
- 4.4. No Krievijas ieceļojušie mediju vides pārstāvji 40

05 EKONOMISKĀ DROŠĪBA 42

- 5.1. Sankcijas un finanšu drošība 43
- 5.2. Investoru pārbaudes 47
- 5.3. Enerģētiskā drošība 49
- 5.4. Transports 50

06 PRETTERORISMS 52

- 6.1. Terorisma draudu situācija Eiropā 53
- 6.2. Terorisma draudu tendences Latvijā 54
- 6.3. Preventīvie pasākumi terorisma risku mazināšanai 54
- 6.4. Reaģēšanas spēju pilnveidošana 57
- 6.5. Gaisa kuģu pasažieru datu apstrāde 58

07 PIRMSTIESAS IZMEKLĒŠANA 60

08 VALSTS AUGSTĀKO AMATPERSONU AIZSARDZĪBA 66

PRIEKŠVĀRDS

Ir pagājis jau vairāk nekā gads, kopš Krievija sāka pilna apmēra iebrukumu Ukrainā, graužot šīs neatkarīgās un demokrātiskās valsts teritoriālo vienotību un ignorējot starptautiskās saistības, ko uzņēmusies. Tā ir bezprecedenta neattaisnojama agresija 21. gadsimta Eiropā, kas izpaudusies neskaitāmos Krievijas bruņoto spēku pastrādātos kara noziegumos un noziegumos pret cilvēci.

Pirms gada Valsts drošības dienests (VDD) uzsāka kriminālprocesu, pievienojoties starptautiskajai izmeklētāju komandai un sniedzot atbalstu liecību un pierādījumu fiksēšanā par Krievijas īstenotajiem noziegumiem Ukrainā. Atbildībai par agresiju, kara noziegumiem un noziegumiem pret cilvēci nav noilguma, un nav šaubu, ka civilizētā pasaule darīs visu iespējamo, lai šo noziegumu izdarītāji un līdzdalībnieki tiktu saukti pie atbildības.

Karš Ukrainā ir izmainījis pasaules drošības arhitektūru un atstājis paliekošu ietekmi arī uz Latvijas sabiedrību. Tas ir ieviesis arī nozīmīgas izmaiņas dienesta ikdienas darbībā, liekot paplašināt un pastiprināt pret darbības pasākumus agresorvalsts Krievijas radītajam apdraudējumam. Valsts drošības aizsardzības jomā dienests aizvadītajā gadā cieši sadarbojās ar abām pārējām valsts drošības iestādēm – Militārās izlūkošanas un drošības dienestu (MIDD) un Satversmes aizsardzības biroju (SAB).

2022. gadā VDD pārbaudīja ar riskiem saistītu informāciju par tūkstošiem dažāda rakstura gadījumu. Dienests īstenoja sistemātisku pasākumu kopumu, lai identificētu un izvērtētu personu prokremliskus un karu glorificējošus publiskus izteikumus, Latvijai nelojālu personu nodarbinātību institūcijās un kritiskās infrastruktūras objektos, aizdomīgus informācijas vākšanas gadījumus, kā arī Eiropas Savienības (ES) pret Krieviju un tās sabiedrotajām valstīm noteikto sankciju iespējamus pārkāpumus. Cik tālu to atļauj specdienesta darbības pamatota slepenība, VDD ir apkopojis dienesta darbības publiskojamos rezultātus. Tāpat pārskatā dienests sniedz analīzi un vērtējumu par aizvadītajā gadā būtiskiem procesiem nacionālās drošības jomā, aktuālajiem riskiem un izaicinājumiem mūsu valsts drošībai.

Agresorvalsts Krievijas iebrukums Ukrainā pērn Latvijas sabiedrībai atgādināja par valstiskās neatkarības trauslumu, apliecinot nepieciešamību nepārtraukti pilnveidot nacionālās drošības sistēmu un atbildīgo institūciju instrumentu klāstu drošības jomā. Īsā laikā Saeima pieņēma virkni nozīmīgu grozījumu, kas paplašināja iespējas gan VDD, gan citām par valsts un sabiedrības drošību atbildīgām institūcijām atklāt un novērst vai mazināt iespējamus apdraudējumus. Starp šādiem grozījumiem izceļamas iniciatīvas Latvijas informatīvās telpas drošības stiprināšanai, Krievijas līdzšinējās “tautiešu” politikas negatīvo seku mazināšanai un ekonomiskās drošības veicināšanai.

Lai arī dienesta darbība pamatā ir vērsta uz apdraudējumu identificēšanu un novēršanu, pirms nodarīts reāls kaitējums valsts drošības interesēm, Krievijas sāktais karš Ukrainā veicināja VDD izmeklēšanas kompetencē esošu noziegumu skaita būtisku pieaugumu. Tāpēc 2022. gadā dienests uzsāka ievērojami vairāk kriminālprocesu, nekā vidēji iepriekšējos gados. Pieauguma pamatā bija noziegumi, kuru novēršana ir sarežģīta, proti, naida runas gadījumi, kas izpaužas Krievijas agresijas noliegšanā, īstenoto kara noziegumu attaisnošanā, starpetniskā naida izraisīšanā.

Dienests nekonstatēja sistēmisku saistību vai darbību mērķtiecīgu koordinēšanu starp aizdomās turētajām personām. Taču dienesta veiktā analīze norāda uz Krievijas ilgstoši pret Latviju vērsto informatīvās ietekmes pasākumu nodarīto būtisko kaitējumu mūsu valstij un sabiedrībai. Kremļa propaganda, kas gadiem nepastarpināti bija pieejama krievu valodā informāciju patērējošajai sabiedrības daļai, ir veicinājusi sakropļotu, īstenībai neatbilstošu pasaules uztveri šajā sabiedrības daļā.

Neraugoties uz prokremlisko vēstījumu negatīvo ietekmi uz sabiedrību, absolūts vairākums Latvijas iedzīvotāju aizvadītajā gadā demonstrēja nedalītu solidaritāti

Ukrainai un ukraiņu tautai. Apzinoties nepieciešamību ierobežot agresorvalsts Krievijas finanšu līdzekļus karadarbības īstenošanai, Latvijas iedzīvotāji pragmatiski izturējās pret ekonomiskās situācijas nenoteiktību, ko izraisīja Krievijas manipulācijas ar energoresursu cenām un Latvijas līdzšinējā rēķināšanās ar Krievijas resursiem.

Jau iepriekšējos gados VDD ir uzsvēris, ka Krievija un Baltkrievija nav vērtējamas kā uzticami sadarbības partneri, tāpēc gan valsts, gan privātajam sektoram nepieciešams turpināt meklēt alternatīvas arī tādās jomās kā enerģētika un tranzīts. Dienesta vērtējumā nav pamata uzskatīt, ka situācija tuvākā vai tālākā perspektīvā varētu mainīties. Tieši pretēji – arī 2023. gadā pret agresorvalsti Krieviju un tās tuvāko sabiedroto Baltkrieviju tiks piemērotas jaunas, Latvijai saistošas starptautiskās sankcijas un ierobežojumi.

VDD pateicas iedzīvotājiem par nemītīgu atbalsta sniegšanu dienesta ikdienas darbā, informējot dienestu par Krievijas agresijas atbalstītājiem un citiem potenciāliem apdraudējumiem Latvijas nacionālajai drošībai. Latvijas sabiedrības aktīvajai un mērķtiecīgajai līdzdalībai riska personu apzināšanā arī šogad būs būtiska nozīme.

Ar cieņu

Normunds Mežviets,

Valsts drošības dienesta priekšnieks

01

PRETIZLŪKOŠANA

Krievijai aizvadītajā gadā uzsākot pilna apmēra iebrukumu Ukrainā, VDD sadarbībā ar citiem dienestiem nekavējoties pastiprināja un paplašināja īstenoto pretizlūkošanas pasākumu kopumu agresorvalsts specdienestu pret Latviju vērstu aktivitāšu identificēšanai un novēršanai. Saistībā ar uzsākto karu Krievijas specdienestu viena no prioritātēm bija iegūt informāciju par Rietumvalstu, tajā skaitā Latvijas, plānotajiem atbildes soļiem un īstenot pasākumus sabiedriskās domas un politisko lēmumu pieņemšanas procesa ietekmēšanai Krievijas interesēs.

Krievijai 2022. gadā kārtējo reizi apliecinot savu agresora statusu un nepiepildītās lielvaras ambīcijas, tās specdienestu radītais apdraudējums Latvijas nacionālās drošības interesēm pieauga. Krievija jau ilgstoši par savu galveno stratēģisko pretinieku uzskata NATO, tādēļ mērķtiecīgi cenšas iegūt informāciju par alianses un tās dalībvalstu aktivitātēm, plāniem un militāro nodrošinājumu. Pēc Krievijas pilna apmēra iebrukuma Ukrainā pieaugot saspīlējumam starp agresorvalsti un Rietumvalstīm, Krievija pērn pastiprināja centienus iegūt izlūkinformāciju.

Kā apliecina VDD lietvedībā esošie un aizvadītajā gadā kriminālvajāšanai nodotie kriminālprocesi par spiegošanu, Krievijas izlūkdienesti patlaban ir sevišķi ieinteresēti iegūt izlūkziņas par militāriem objektiem. Ne mazāk svarīga Kremlim ir informācija arī par kritiskās infrastruktūras objektiem un citiem stratēģiski nozīmīgiem objektiem Latvijas un citu Rietumvalstu teritorijā, ko potenciāli varētu izmantot diversiju, sabotāžu vai militāru operāciju plānošanai.

Krievijas iebrukums Ukrainā uzskatāmi parādīja agresorvalsts izlūkdienestu darbības destruktīvo ietekmi uz valsts drošību, izgaismojot vairākas paralēles ar situāciju Latvijā. Arī Ukrainā ir liela krievu diaspora, kurā Kremlis mērķtiecīgi un sistemātiski attīstījis nelojālu nostāju pret valsts varu. Līdzīgi kā Latvijā, arī Ukrainā darbojās virkne prokremlisku nodibinājumu, kas iesaistījās Krievijas informatīvās ietekmes pasākumos. Ņemot vērā minētos apstākļus, nozīmīgs daudzums Ukrainas iedzīvotāju bija gatavi sniegt atbalstu Krievijas okupācijas spēkiem. Kara gaitā tika gūts apstiprinājums, ka visas šīs ievainojamības gadu gaitā bija ekspluatējuši arī Krievijas izlūkdienesti, veidojot izlūkošanas aģentūru un ietekmes pozīcijas.

Pret Latviju aizvadītajā gadā aktivitātes izvērta arī Krievijas tuvākās sabiedrotās Baltkrievijas specdienesti, kuru sadarbība ar Krievijas specdienestiem, Baltkrievijai nonākot aizvien lielākā Krievijas ietekmē, nostiprinājās vēl vairāk. To apliecina arī pērn februārī VDD ciešā sadarbībā ar MIDD veiktā Baltkrievijas pilsoņa aizturēšana, kurš Baltkrievijas militārā izlūkdienesta uzdevumā vāca izlūkinformāciju par Latvijas militārajiem objektiem, kritisko infrastruktūru un citiem stratēģiski nozīmīgiem objektiem Latvijas teritorijā. Informācija, ko vāca par spiegošanu aizturētais Baltkrievijas pilsonis, vienlaikus atrodas Krievijas izlūkdienestu interešu fokusā.

Arī Ķīnas specdienesti saglabāja interesi par Latviju, galvenokārt – par iespējām veicināt Ķīnas ietekmi un ekonomiskās intereses, investējot stratēģiski nozīmīgās nozarēs un uzņēmumos Latvijā. Tomēr pērn Latvija nebija starp Ķīnas specdienestu prioritārajiem izlūkošanas mērķiem un to aktivitātes neradīja nozīmīgu apdraudējumu Latvijas nacionālajai drošībai.

1.1.

ĀRVALSTU SPECDIENESTU DARBĪBAS TENDENCES

Krievijas uzsāktais karš Ukrainā ieviesa izmaiņas Krievijas specdienestu līdzšinējā darbībā pret Latviju un citām NATO dalībvalstīm. 2022. gadā Latvijas un citu Rietumvalstu pretdarbības ietekmē ievērojami samazinājās apdraudējums, kādu Krievijas izlūkdienesti spēja radīt ar darbību diplomātiskajā piesegā. Vienlaikus lielāko apdraudējumu turpināja radīt izlūkošana no Krievijas teritorijas, specdienestu darbiniekiem izlūkziņu ieguvei izmantojot personas, kuras dzīvo vai regulāri ieceļo Latvijā.

Reaģējot uz Krievijas bruņoto spēku iebrukumu Ukrainā, Rietumvalstis izraidīja vairāk nekā 370 Krievijas izlūkus, kuri līdz šim diplomātiskajā piesegā strādāja Krievijas vēstniecībās un konsulātos. Tas bija ievērojams trieciens Kremļa izlūkošanas kapacitātei, jo īpaši ņemot vērā, ka līdzīgas Krievijas izlūku masveida izraidīšanas bija notikušas arī iepriekšējos gados.

Vairākas valstis – tostarp Latvija – arīdzan slēdza Krievijas pārstāvniecības vai pazemināja to diplomātisko statusu, apgrūtinot Krievijas izlūku iespējas tās izmantot kā “drošu vidi” savām darbībām. Tradicionālās rezidentūras tādējādi arvien vairāk zaudēja savu nozīmi izlūkošanā.

Latvijai un citām NATO austrumu robežas valstīm aizvadītajā gadā lielāko apdraudējumu turpināja radīt izlūkošana no Krievijas teritorijas. Par šo izlūkošanas veidu, kad izlūkdienesta darbinieki informācijas ieguvei par interesējošo valsti kūrē no savas valsts teritorijas, VDD savos publiskajos pārskatos ir informējis jau iepriekš. Šī izlūkošanas veida ietvaros Krievijas specdienesti izlūkziņu ieguvei vervē un apmāca Latvijas iedzīvotājus vai Krievijas iedzīvotājus, kuriem ir leģitīms iemesls regulāri apmeklēt Latviju.

Latvijai reducējot attiecības ar agresorvalsti Krieviju, Krievijas dienestiem patlaban ir mazāk iespēju dibināt kontaktus ar Latvijas iedzīvotājiem Krievijas teritorijā. Jo sevišķi tas attiecas uz Latvijas valsts amatpersonām, kuru darba un privātie braucieni uz agresorvalsti drošības apsvērumu dēļ ir gandrīz pilnībā apturēti. Tāpēc nozīmīgāka loma turpmāk būs Krievijas pilsoņiem, kuri darbojas specdienestu labā un var leģitīmi ieceļot un uzturēties Latvijā, lai šeit īstenotu savu kuratoru intereses. VDD pēdējos gados atklātie spiegošanas gadījumi liecina, ka Krievijas specdienestu savervētie aģenti var ilgstoši pildīt savu kuratoru uzdevumus, ar tiem netiekoties klātienē. Šajos gadījumos saziņa un izlūkziņu nodošana notiek, izmantojot konspirētus infotehniskos līdzekļus.

Minētā apdraudējuma mazināšanai VDD aizvadītajā gadā pastiprināti vērtēja Krievijas un tās sabiedroto valstu piederīgos Latvijā. Konstatējot ārvalstnieku iespējamu saistību ar Krievijas specdienestiem, VDD atbilstoši normatīvajā regulējumā noteiktajai kārtībai par šīm personām sniedza informāciju iekšlietu ministram, rekomendējot iekļaut tā sauktajā melnajā sarakstā jeb ārvalstnieku sarakstā, kuriem ieceļošana Latvijas Republikā ir liegta, un izraidīt no valsts. Plašāk – apakšnodaļā par pretdarbību Krievijas specdienestu aktivitātēm.

VDD vērtējumā, sarūkot Krievijas izlūku darbošanās iespējām diplomātiskajā piesegā, Krievijas specdienesti var mēģināt Latvijā iesūtīt izlūkus ar tā dēvēto netipisko piesegu, t.i., bez diplomātiskās imunitātes. Šie “ceļojošie izlūki” var uzdoties, piemēram, par Krievijas uzņēmējiem, akadēmiķiem vai žurnālistiem. Tāpat Krievija izlūkinformācijas ieguvei varētu intensīvāk izmantot arī tā dēvētos “nelegālus” – Krievijas izlūkus, kuri uzdodas par citu valstu pilsoņiem.

1.2.

ĀRVALSTU SPECDIENESTU INTEREŠU LOKS LATVIJĀ

Aizvadītajā gadā Krievijas specdienestu darbs bija pakārtots Krievijas uzsāktajam karam Ukrainā un Vladimira Putina mērķa – Ukrainas atgriešanas Krievijas ietekmes zonā – sasniegšanai. Karš noteica Krievijas specdienestu intereses arī Rietumvalstīs, tajā skaitā Latvijā.

Par agresorvalsts specdienestu izlūkošanas prioritāti uzreiz pēc iebrukuma Ukrainā kļuva apstieidzošas informācijas iegūšana par Rietumvalstu plānotajiem atbildes soļiem. Proti, par politisko reakciju, iecerētajām ekonomiskajām sankcijām un citiem ierobežojošiem pasākumiem pret Krieviju, plāniem sniegt atbalstu Ukrainai, kā arī citiem pasākumiem.

LATVIJAI LIELĀKO APDRAUDĒJUMU RADOŠĀS KRIEVIJAS SPECDIENESTU STRUKTŪRVIENTĪBAS

Visiem trīs Krievijas specdienestiem – Krievijas bruņoto spēku Ģenerālštāba Galvenajai pārvaldei (GRU), Ārējās izlūkošanas dienestam (SVR) un Federālajam drošības dienestam (FSB) – ir teritoriālās izlūkošanas struktūrvienības, kas nodarbojas ar Latvijas iedzīvotāju vervēšanu Krievijā vai Krievijas iedzīvotāju vervēšanu darbībai Latvijas teritorijā.

Krievijas militārā izlūkošanas dienesta **GRU izlūkošanas centri**, iesaistot sadarbībā Latvijas valstspiederīgos, iegūst informāciju par Latvijas un tās starptautisko sabiedroto kaujasspējām, materiāltehnisko nodrošinājumu, kritisko infrastruktūru un stratēģiski nozīmīgiem objektiem. Šāda informācija Krievijai ir noderīga, lai sagatavotos potenciālam militāram konfliktam ar NATO, kā arī diversiju, sabotāžas aktu un citu kaitniecisku darbību plānošanai.

SVR sastāvā ir **RT pārvalde** (no krievu val. *Разведка с Территории*), kuras darbības primārais virziens ir izlūkošana no savas valsts teritorijas. Šis SVR pārvaldes virsnieki darbojas zem piesega Krievijas iestādēs, uzņēmumos, augstskolās un zinātniskajās institūcijās. RT pārvaldes virsnieki cenšas iesaistīt slepenā sadarbībā Krievijas institūciju un uzņēmumu sadarbības partnerus Rietumvalstīs. Šāda sadarbība tiem paver iespējas gan iegūt izlūkziņas no dažādām vidēm, gan veidot ietekmes pozīcijas Krievijas politikas mērķu sasniegšanas sekmēšanai.

FSB Piektais jeb Operatīvās informācijas un starptautisko sakaru dienests un tam padotās reģionālo pārvalžu izlūkošanas nodaļas ir ieinteresētas iesaistīt slepenā sadarbībā Latvijas iedzīvotājus, kuri regulāri ieceļo Krievijā. Interesešu fokusā ir personas, kuras varētu sniegt jebkādu politiska, ekonomiska vai cita rakstura izlūkinformāciju. Šāda informācija Krievijas režīmam ir noderīga, plānojot aktivitātes pret Latviju.

Krievijas specdienestus interesēja arī Latvijas reakcija un loma NATO un ES lēmumu pieņemšanā. Šāda informācija Krievijas režimam bija būtiska turpmāku informatīvās ietekmes pasākumu plānošanai, lai censtos ietekmēt sabiedrisko domu un lēmumu pieņemšanas procesu Rietumvalstīs atbilstoši Krievijas interesēm.

Saistībā ar pieaugošo saspīlējumu NATO un Kremļa attiecībās aizvadītajā gadā būtiski mainījās Latvijas kā izlūkošanas mērķa nozīme. Pieaugot saspīlējumam starp Krieviju un NATO, Kremlim ir sevišķi būtiski iegūt un atjaunot izlūkziņas, kas nepieciešamas iespējamu militāru operāciju plānošanai un īstenošanai Latvijas teritorijā. Ņemot vērā šos apstākļus, Krievijas specdienestu interešu fokusā aizvadītajā gadā bija un arī šogad saglabāsies:

- sabiedroto spēku klātbūtne Latvijas teritorijā, īpaši NATO paplašinātās klātbūtnes kaujas grupas kapacitāte, aktivitātes un izmantotā infrastruktūra Latvijas teritorijā;
- drošības situācija un infrastruktūra pierobežā;
- kritiskās infrastruktūras objekti un citi stratēģiski svarīgi objekti, kurus iznīcināt vai ieņemt kara gadījumā;
- valsts drošības iestāžu un operatīvo dienestu personāls, materiāltehniskais nodrošinājums un kapacitāte;
- situācija un iedzīvotāju noskaņojums Latvijas reģionos, jo īpaši attieksme pret Krieviju;
- potenciāls iekšēju nemieru provocēšanai;
- informācija par Latvijā īstenotajiem pasākumiem nacionālās drošības pilnveidošanai un to iespējamām nepilnībām.

Tāpat Krievijas un citu Latvijai nedraudzīgu valstu specdienestu interešu lokā saglabājas:

- Latvijas ārlietu un drošības politika;
- Latvijas iekšpolitika un sociālekonomiskā situācija;
- stratēģiski svarīgas nozares un uzņēmumi Latvijā, iespējas panākt to nonākšanu savā ietekmē ekonomisko vai politisko interešu sekmēšanai;
- valsts pārvaldes institūcijas, sevišķi to ieviestās rīcībpolitikas efektivitāte, resursi, starptautiskā sadarbība;
- informācija par nepilnībām un “vājajiem punktiem” Latvijas valstī, ko iespējams izmantot Latvijas valsts nomelnošanas kampaņās;
- kompromitējoša rakstura informācija par valsts un pašvaldību institūciju, tajā skaitā tiesībaizsardzības iestāžu, amatpersonām un darbiniekiem, ko izmantot to ietekmēšanai vai vervēšanai.

Aizvadītajā gadā pastiprinājās FSB operatīvo struktūrvienību darbība uz Latvijas robežas ar Krieviju. Gan FSB Robežsardzes dienesta izlūkošanas daļas, gan virsnieki no FSB izlūkošanas un pretizlūkošanas struktūrvienībām regulāri un aktīvi darbojās Krievijas robežkontroles punktos, veicot pastiprinātu migrācijas kontroli. FSB primāri interesēja Ukrainas bēgļu plūsma – gan izlūkziņu ieguvei par Ukrainā notiekošo, gan vervēšanai turpmākai izlūkdarbībai jau pēc iecelšanas Eiropas Savienībā. Stingrākai kontrolei no FSB puses Krievijas teritorijā tika pakļauti arī NATO valstu, tostarp Latvijas, iedzīvotāji.

! KRITISKĀS INFRASTRUKTŪRAS DROŠĪBA

VDD aicina Latvijas iedzīvotājus pievērst īpašu uzmanību un informēt dienestu par personām, kuras veic aizdomīgas darbības pie kritiskās infrastruktūras objektiem, militāriem objektiem, enerģijas un loģistikas pārvadiem vai jebkura nozīmīga objekta. Par aizdomīgām darbībām uzskatāma, piemēram, šo objektu filmēšana, fotografēšana vai ilgstoša novērošana. Tāpat par prettiesiskām aktivitātēm var liecināt aizdomīgu priekšmetu ierakšana zemē vai piestiprināšana objekta apkaimē.

! VDD BRĪDINA

Apmeklējot Krieviju, šis valsts spēka struktūras var censties radīt labvēlīgus apstākļus kriminālu vai administratīvu pārkāpumu inkriminēšanai, lai apmaiņā pret atbrīvošanu no soda piespiestu ar tiem sadarboties.

1.3.

ĀRVALŠTU SPECDIENESTU VERVĒŠANAS MĒRĶI

VDD veiktā gadījumu analīze liecina, ka Krievijas specdienesti pašreizējos apstākļos par vervēšanas mērķiem galvenokārt izvēlas personas, kuras potenciāli varētu būt pretimnākošas sadarbībai. Tās ir prokremliski noskaņotas personas, PSRS militārie veterāni, Krievijas augstskolās studējošie, uzņēmēji, kuriem ir biznesa intereses Krievijā, un citas personas,

kurām ir iemesls regulāri izceļot uz Krieviju. Dienesta rīcībā esošā informācija liecina, ka starp Krievijas specdienestu prioritārajiem vervēšanas mērķiem aizvadītajā gadā ierindojās arī prokremliski noskaņoti Ukrainas pilsoņi.

Vienlaikus Krievijas specdienesti – jo īpaši savas valsts teritorijā – nevilcināsies izmantot draudus, šantāžu un citas prettiesiskas metodes, lai mēģinātu piespiest sadarboties jebkuru personu, kura varētu sniegt tiem interesējošu informāciju.

Viena no Krievijas specdienestu prioritātēm ir starptautiskā atbalsta Ukrainai graušana. Tas attiecas ne tikai uz politisko lēmumu pieņēmēju līmeni un militāro sektoru, bet arī privātpersonām, kuras organizē vai īsteno atbalsta sniegšanu.

! VDD BRĪDINA

Krievijas specdienesti varētu pievērst uzmanību arī sabiedriskajām organizācijām, individuāliem aktīvistiem un uzņēmumiem, kuri iesaistījušies atbalsta sniegšanā Ukrainai.

Krievijas specdienestu mērķu vidū ir ne tikai izlūckiņu ieguve, bet arī ietekmes pozīciju veidošana. Agresorvalsts specdienesti ir ieinteresēti savervēt personas, kurām ir pietiekami liela ietekme, lai panāktu Kremlim labvēlīgu lēmumu pieņemšanu Latvijā. Tāpat Krievijas specdienestiem ir noderīgi cilvēki, kuri ar savu darbību var sekmēt sabiedrības neapmierinātību ar Latvijas valdības darbu, provocēt nemierus, mazināt mazākumtautību piederības sajūtu Latvijai un veicināt sabiedrības šķelšanos pēc etniskām, sociālekonomiskām vai citām pazīmēm.

VDD vērtējumā Krievijas specdienesti šajā jomā saskarsies ar grūtībām, jo Rietumvalstīs ir pieaugusi izpratne par prokremlisku organizāciju izmantotajām metodēm Kremļa interešu aizstāvībai un radīto apdraudējumu nacionālajai drošībai. Saistībā ar minēto paredzamā nākotnē lielāka nozīme būs ietekmes aģentūrai, kura nepauž atklātu atbalstu Krievijai, bet var

! ATGĀDINĀJUMS UZŅĒMĒJIEM

VDD aicina uzņēmējus pievērst pastiprinātu uzmanību eksportēto / importēto preču izcelsmei un gala adresātam. Dienests atgādina, ka ES noteikto sankciju pārkāpšana ir krimināli sodāma.

ietekmēt politiskos, sociālos un ekonomiskos procesus Kremlim par labu.

Krievijai aizvadītajā gadā saskaroties ar vēsturiski plašākajām sankcijām, specdienesti arvien aktīvāk iesaistījās Rietumvalstu noteikto sankciju dažādu apiešanas shēmu ieviešanā, kas ļautu ievest Krievijā tai trūkstošās Rietumvalstu preces, jo sevišķi – militāras un dubultā pielietojuma tehnoloģijas. Krievijas specdienesti lūko Latviju izmantot kā vienu no tranzitvalstīm šādās shēmās.

1.4.

BALTKRIEVIJAS SPECDIENESTU AKTIVITĀTES

Baltkrievijā joprojām valda autoritārais un Kremļa ārpolitiku atbalstošais Aleksandra Lukašenko režīms. Aizvadītajā gadā Krievijas un Baltkrievijas specdienesti cieši sadarbojās, jo sevišķi – militārās izlūkošanas jomā. 2022. gada sākumā VDD ciešā sadarbībā ar MIDD aizturēja Baltkrievijas pilsoni par izlūkošanu Baltkrievijas militārā izlūkdienesta labā. VDD izmeklēšanas gaitā iegūtā informācija par spiegam dotajiem uzdevumiem ļauj secināt, ka tie lielā mērā pārklājas ar Krievijas militārās izlūkošanas interesēm. Dienesta vērtējumā Baltkrievijas un Krievijas specdienestu sinerģijai paredzamā nākotnē būs tendence tikai pieaugt, Baltkrievijas izlūkiem faktiski darbojoties kā Krievijas surogātiem Baltijas reģionā.

Pērn turpinājās arī Baltkrievijas režīma mākslīgi radītais migrācijas spiediens uz Latvijas robežu. Gada laikā Valsts robežsardze novērsa vairāk nekā piecus tūkstošus gadījumu, kad personas no terorisma riska valstīm centās nelikumīgi šķērsot mūsu valsts robežu. Pastāvēja risks, ka robežpārkāpēju vidū var būt ne tikai teroristiski tendētas personas, bet arī ar naidīgu valstu specdienestiem saistītas personas.

Patlaban neregulārās migrācijas maršruts caur Baltkrieviju ir riska valstu pilsoņu un personu nelikumīgu pārvadātāju aprobēts un, visticamāk, saglabās savu aktualitāti ne tikai īstermiņā, bet arī ilgtermiņā. Kā liecina VDD rīcībā esošā informācija, migranti ieceļošanai Baltkrievijā organizējas paši, izmantojot dažādus nelegālus personu pārvadātājus. Tomēr migrantu iespējas atrasties Baltkrievijas pierobežā un nelikumīgi šķērsot ES robežu joprojām ir atkarīgas no Baltkrievijas politiskā režīma un tā institūciju atbalsta. Savu lomu nelegālās migrācijas plūsmā spēlē arī Krievija, kuras teritoriju trešo valstu pilsoņi izmanto kā pieturas punktu ceļā uz Baltkrieviju.

VDD sadarbībā ar MIDD atklātie spiegošanas gadījumi

Spiegošanas gadījumu atklāšanā VDD cieši sadarbojas ar MIDD. Aizvadītajā gadā šīs sadarbības ietvaros veikta izmeklēšanas darba rezultātā četras personas tika atzītas par vainīgām pret Latvijas valsts drošību vērstās darbībās.

Andris B.

Īsumā par personu:

- Latvijas Republikas pilsonis;
- vecums – 67 gadi;
- nodarbojās ar biznesa konsultācijām, kas viņam ļāva attīstīt kontaktus ar dzelzceļa, ostu un pašvaldību pārstāvjiem;
- spiegoja Krievijas GRU labā;
- aizdomas par sadarbību kopš pagājušā gadsimta 80. gadiem, kad dienēja PSRS bruņotajos spēkos.

Aizturēts: 2021. gada 3. septembrī.

Par noziedzīgo nodarījumu

Andris B. izmantoja profesionālajā darbībā iegūto kontaktpersonu loku, lai iegūtu un Krievijas militārajam izlūkdienestam GRU nodotu izlūkziņas par:

- Nacionālo bruņoto spēku kaujas spējām, resursiem, procedūrām, plāniem un mācībām;
- aizsardzības sistēmas iepirkumiem;
- NATO paplašinātās klātbūtnes kaujas grupas aktivitātēm Latvijas teritorijā.

VDD izmeklēšanas gaitā noskaidroja, ka Andris B. regulāri uzturēja konspirētus kontaktus ar GRU virsnieku (kuratoru), kura uzdevumā mērķtiecīgi vāca, apkopoja, analizēja un sistematizēja informāciju. Andra B. darbība tika koordinēta, viņam ierodoties ikgadējās vizītēs Krievijā.

Izmeklēšanas rezultāts:

2022. gada 23. martā tiesa personai par spiegošanu Krievijas labā piesprieda piecu gadu cietumsodu. Persona pilnībā atzina savu vainu, un spriedums ir stājies spēkā.

Ko stāsta šis gadījums

- PSRS laikā savervēto aģentūru GRU turpina izmantot joprojām. Īpaši tas attiecas uz gadījumiem, kad aģents ir sasniegjis profesionāļa statusu un ieguvis plašu kontaktpersonu loku stratēģiski nozīmīgās nozarēs.
- Krievijas militārais izlūkdienests ir ieinteresēts sadarbībā ar personām, kuras ir saistītas ar loģistikas sektoru, kam ir nozīmīga loma NATO pārvadājumu nodrošināšanā.
- Šis gadījums spilgti apliecina, ka labi apmācīts aģents var ilgstoši darboties bez tiešas pārraudzības.

Valentīns F.

Īsumā par personu:

- Latvijas Republikas nepilsonis;
- vecums – 56 gadi;
- vadījis būvniecības biznesu Krievijā;
- Latvijā strādāja IT jomas uzņēmumā;
- spiegoja Krievijas GRU labā;
- dienējis padomju speciālo uzdevumu vienībā;
- aizdomas par sadarbību kopš 1991. gada.

Aizturēts: 2021. gada 21. oktobrī.

Par noziedzīgo nodarījumu

Persona vāca un Krievijas militārajam izlūkdienestam nodeva ziņas par:

- NATO spēku ierašanos un izvietojumu Baltijas valstīs;
- militārajai loģistikai izmantotām lidostām;
- stratēģiski nozīmīgiem objektiem Latvijas teritorijā;
- Latvijas aizsardzības spēju un zinātnes nozares attīstību;
- aktuālajiem iekšpolitiskajiem procesiem.

VDD izmeklēšanas gaitā iegūtais pierādījumu kopums apliecināja, ka persona ilgstoši un regulāri pildīja Krievijas GRU uzdevumus. Persona ar savu kuratoru tikās Krievijā, savukārt pārējā laikā uzturēja konspiratīvu saziņu. Personai lieti noderēja dienestā padomju armijā gūtās sakarnieka iemaņas, piemēram, prasme pieņemt šifrētus ziņojumus ar radiouztvērēju.

Izmeklēšanas rezultāts:

2022. gada 17. maijā tiesa personai par spiegošanu Krievijas labā piesprieda piecu gadu cietumsodu. Persona pirmās instances tiesas spriedumu ir pārsūdzējusi.

Ko stāsta šis gadījums

Personas, kuras padomju laikā dienējušas "Specnaz", Gaisa desanta karaspēkā vai jūras kājniekos, ir sevišķi parocīgi GRU vervēšanas mērķi. Šādām personām jau ir specifiskas zināšanas un iemaņas, kas var noderēt izlūkošanā.

Ruslans T.

Īsumā par personu:

- Latvijas Republikas nepilsonis;
- vecums – 45 gadi;
- vadīja uzņēmumu, kas nodarbojās ar automobiļu apkopi un remontu;
- sniedza atbalstu Krievijas GRU, veidojot un uzturot izlūkdienestam diversiju atbalsta pozīcijas;
- ar Krievijas izlūkdienestu sadarbojies vismaz kopš 2010. gada.

Aizturēts: 2021. gada 3. novembrī.

Par noziedzīgo nodarījumu

Izmeklēšanas gaitā tika noskaidrots, ka Krievijas militārais izlūkdienests personai bija devis vairākus uzdevumus:

- uzturēt konspiratīvās telpas;
- izveidot slēptuves diversiju vajadzībām;
- veikt operatīvās situācijas izzināšanu konspiratīvo telpu apvidū,
- sekot izmaiņām likumos, kas saistīti ar ārzemju pilsoņu vizītiem Latvijā un dzīvojamo platību izīrēšanas iespējām.

VDD noskaidroja, ka persona tika savervēta Krievijas apmeklējuma laikā, lai Krievijas militārajam izlūkdienestam veidotu atbalsta pozīcijas potenciālu diversiju īstenošanai Latvijas teritorijā militāra konflikta gadījumā. Persona kādā nomaļā vietā bija ierīkojusi slēptuves diversijām nepieciešamo priekšmetu glabāšanai, informējot GRU pārstāvi par to atrašanās vietas koordinātēm. VDD izmeklēšanas gaitā guva apstiprinājumu tam, ka persona bija apzinājusies, ka ar savu darbību palīdz Krievijas militārajam izlūkdienestam vērsties pret Latvijas Republikas drošību.

Izmeklēšanas rezultāts:

Ruslans T. tika apsūdzēts par darbību nolūkā palīdzēt ārvalsts specdienestam vērsties pret Latvijas valsts drošību (Krimināllikuma 81.¹ pants). Persona tika atzīta par vainīgu noziedzīgajā nodarījumā, un 2022. gada 4. janvārī prokuratūra tai piemēroja naudassodu 15 tūkstošu eiro apmērā.

Ko stāsta šis gadījums

- Ne mazāk nozīmīga par izlūkziņu iegūšanu Krievijas izlūkošanas un drošības dienestiem ir atbalsta aģentūra, kura spēj nodrošināt šādas intereses: uzturēt konspiratīvās telpas, nodrošināt saziņas kanālus un kalpot par kurjeriem.
- Ukrainas pieredze parāda, ka kara apstākļos atbalsta aģentūrai pat var būt lielāka destruktīva ietekme uz valsts drošību nekā iegūstošajai aģentūrai.
- GRU interesē ne tikai personas ar militāru pagātni vai specifiskām zināšanām. Šajā gadījumā svarīgāka bija gatavība sadarboties.

Andrejs M.

Īsumā par personu:

- Baltkrievijas pilsonis bez pastāvīgas uzturēšanās vietas Latvijā;
- vecums – 33 gadi;
- nodarbošanās – angļu valodas privātskolotājs;
- spiegoja Baltkrievijas militārā izlūkdienesta interesēs;
- ar Baltkrievijas izlūkdienestu sadarbojies vismaz kopš 2013. gada.

Aizturēts: 2022. gada 15. februārī.

Par noziedzīgo nodarījumu

Persona, izmantojot tūrisma vīzu, regulāri iecerēja Latvijā, lai Baltkrievijas militārā izlūkdienesta uzdevumā iegūtu izlūkinformāciju par:

- Latvijas aizsardzības sistēmas objektiem;
- kritiskās infrastruktūras objektiem;
- stratēģiski nozīmīgiem civilās infrastruktūras objektiem.

Baltkrievijas pilsonis Latvijā apmeklējumu laikā ikreiz slēpti filmēja un fotografēja vismaz vienu valsts un sabiedrības funkcionēšanai nozīmīgu objektu, piemēram, NBS objektu, dzelzceļu, elektroenerģijas un gāzes infrastruktūru, lidostu, ostu, satiksmes mezglus. VDD izmeklēšanas gaitā konstatēja 17 šādas epizodes. Iegūtos videoierakstus un fotoattēlus persona nodeva Baltkrievijas militārajam izlūkdienestam. VDD ciešā sadarbībā ar MIDD aizvadītā gada sākumā Andreju M. aizturēja pie NBS Ādažu militārās bāzes, par kuru tam bija nolūks iegūt izlūkinformāciju.

Izmeklēšanas rezultāts:

Tiesa 2022. gada 28. oktobrī atzina personu par vainīgu spiegošanā Baltkrievijas militārā izlūkdienesta uzdevumā, piespriežot astoņu gadu cietumsodu un probācijas uzraudzību uz trīs gadiem. Persona atrodas apcietinājumā, bet pirmās instances tiesas spriedumu ir pārsūdzējusi.

Ko stāsta šis gadījums

- Iespējami detalizēta izlūkinformācija par militāriem objektiem, kritisko infrastruktūru un būtiskiem civilās infrastruktūras objektiem Krievijai un tās ietekmes zonā esošajai Baltkrievijai ir noderīga militāru operāciju plānošanai iespējama konflikta gadījumā ar Latviju vai NATO. Šādu informāciju naidīgās valstīs var izmantot sabotāžas aktu un diversiju plānošanai un īstenošanai nolūkā vājināt Latvijas kā NATO dalībvalsts noturību un aizsardzības spējas.
- Personām, kurām ārvalstu izlūkdienestu uzdevumā nepieciešams fiksēt noteiktus objektus fotoattēlos un videoierakstos, ērts pieseģis ir tūrisms.
- Šis gadījums apliecina, ka kritiskās infrastruktūras objektu darbiniekiem jāpievērš īpaša uzmanība aizdomīgām aktivitātēm kritiskās infrastruktūras objektu tuvumā, informējot par tām VDD.

1.5.

IZLŪKOŠANAS DARBĪBAS KIBERTELPĀ

2022. gadā Latvijas kibertelpa piedzīvoja līdz šim nepieredzēti augstu kibernetu intensitāti. Kibernetu galvenokārt bija saistīti ar Krievijas uzsāktu karu Ukrainā un visintensīvākie bija periodos, kad Latvijā tika pieņemti Krievijas interesēm neatbilstoši lēmumi, piemēram, par atbalsta sniegšanu Ukrainai vai padomju režīmu un armiju slavinošo “pieminekļu”¹ demontēšanas nepieciešamību.

Visaktīvākie kibertelpā bija prokremliskie tā dēvētie haktīvistu grupējumi, kuros ir apvienojušies ideoloģiski motivēti anonīmi hakeri un programmēšanas entuziasti. Nolūkā veicināt agresorvalsts Krievijas politisko mērķu sasniegšanu haktīvistu pērn ar viņu veidīgu intensitāti veica regulārus piekļuves atteices uzbrukumus (DDoS) dažādām tīmekļvietnēm un informācijas sistēmām Latvijā. Kibernetu bija vērsti pret Latvijas valsts un pašvaldību institūcijām, kritiskās infrastruktūras objektiem un stratēģiski nozīmīgiem uzņēmumiem. Šo uzbrukumu rezultātā īslaicīgi bija apgrūtināta vai pilnībā bloķēta tīmekļvietņu un citu informācijas sistēmu darbība. Atzīmējams, ka DDoS uzbrukumi neapdraudēja valsts iestāžu resursos glabātās informācijas drošību. Dienesta vērtējumā to galvenais mērķis bija traucēt Latvijas valsts institūciju darbu, radot spriedzi, bailes un psiholoģisku spiedienu, lai veicinātu Krievijai labvēlīgu lēmumu pieņemšanu.

VDD Latvijas kibertelpā visaugstāko kibernetu intensitāti novēroja 2022. gada maijā, kad aizsākās diskusijas un politiskā iniciatīva par tā dēvēto “uzvaras pieminekļu” nojaukšanu, kā arī augustā, kad Saeima atzina Krieviju par terorismu atbalstošu valsti. Prokremliskie haktīvistu grupējumi regulāri uzbruka dažādiem mērķiem Latvijā, sevišķi vērstoties pret valsts iestādēm, finanšu sektoru, telekomunikāciju kompānijām, transporta pakalpojumu nodrošinātājiem un masu medijiem, kuri vēstīja par Krievijas noziegumiem pret Ukrainu, atmaskojot Krievijas pastāvīgi izplatīto dezinformāciju.

Lai radītu iespējami plašāku publisku rezonansi un apdraudējuma sajūtu Latvijas sabiedrībā, prokremliskie haktīvistu grupējumi saziņas lietotnē “Telegram” izveidos kanālos regulāri publicēja ziņojumus par šķietami uzlauztām valsts iestāžu tīmekļvietnēm un izgūtiem sensitīviem datiem. Kā pārliecinājās VDD, haktīvistu publicētā informācija visbiežāk izrādījās dezinformācija – kaitējums valsts iestāžu resursiem vai tajos uzglabātajiem datiem nebija nodarīts.

IETEIKUMI KIBERIZLŪKOŠANAS RISKU MAZINĀŠANAI

Valsts un pašvaldību institūcijām, kā arī privātā sektora uzņēmumiem un organizācijām ļaundabīgu hakeru grupējumu radīto draudu mazināšanai ieteicams:

- stiprināt kibernetu drošības pasākumus, tostarp izmantot atjauninātu programmatūru un aparatūru;
- regulāri veikt informācijas tehnoloģiju drošības auditus;
- nodrošināt darbinieku kibernetu drošības apmācības;
- sekot Latvijas informācijas tehnoloģiju drošības incidentu novēršanas institūcijas CERT.lv un citu kibernetu atbildīgo institūciju rekomendācijām;
- izveidot efektīvus reaģēšanas plānus kibernetu incidentu gadījumam, lai līdz minimumam samazinātu veiksmīga kibernetu radītos zaudējumus.

Papildus DDoS uzbrukumiem prokremliskie haktīvistu veica mērķtiecīgas tīkla skenēšanas darbības, lai atklātu potenciālas ievainojamības, kuras var izmantot vēlāk jau sensitīvu datu izguvei vai destruktīvu darbību pret datorsistēmām veikšanai. Tomēr šādas haktīvistu uzsāktas kibernetu operācijas lielākoties izrādījās nesekmīgas, jo prasa daudz augstāku zināšanu līmeni un kibernetu drošības prasmes. Otrs iemesls, kādēļ lielākā daļa haktīvistu uzbrukumu bija neveiksmīgi un nenesa uzbrucējiem gaidītos rezultātus, bija datorlietotāju sagatavotība uzbrukumiem un spēja savlaicīgi reaģēt, izmantojot mūsdienīgus aizsardzības risinājumus.

Tomēr lielāko apdraudējumu potenciālo seku ziņā aizvadītajā gadā Latvijas kibertelpā radīja nevis prokremliskie haktīvistu grupējumi, bet gan Krievijas specdienestu atbalstīti un kontrolēti hakeru grupējumi. Šiem grupējumiem tipiski ir daudz labāka sagatavotība, iemaņas un tehniskais aprīkojums, lai veiktu sarežģītākus kibernetu uzbrukumus un potenciāli radītu lielāku kaitējumu. Šo grupējumu mērķi var būt dažādi, piemēram, kompromitēt datorsistēmas un no tām izgūt sensitīvu izlūkinformāciju, sabotēt datorsistēmas un to darbību vai arī iznīcināt tajās esošos datus. Tomēr ļoti bieži Krievijas kontrolētie hakeru grupējumi veic sistēmu kompromitēšanu, lai iegūtu un nostiprinātu pastāvīgu slēptu klātbūtni inficētajās sistēmās. Šādu klātbūtni ir iespējams izmantot ilgtermiņā, lai nepieciešamības gadījumā veiktu iepriekš uzskaitītās ļaundabīgās darbības mērķa datorsistēmā.

Tāpat Krievijas specdienestu atbalstītie grupējumi arvien biežāk īstenoja piegādes ķēdes uzbrukumus, kas nu jau ir uzskatāmi par vienu no lielākajiem kibernetu drošības draudiem. Šādos gadījumos uzbrukums mērķa iestādes

¹ Pieminekļi – skulpturāls veidojums kāda cilvēka vai notikuma piemiņai un atcerei. Savukārt padomju laikos Latvijas teritorijā uzstādītie "pieminekļi" bija kārtējais instruments Krievijas propagandas un ietekmes aktivitāšu atbalstam.

informācijas sistēmām tiek īstenots, vispirms uzbrūkot kādam no iestādes piegāžu ķēžu posmiem. Tas var būt uzņēmums, kas iestādei nodrošina programmatūru, regulārus tās atjauninājumus, datorsistēmas, to apkopi, dokumentu vadības sistēmas un to uzturēšanu vai citas preces vai pakalpojumus. Piemēram, inficējot ar ļaunatūru kādas programmas atjauninājumu, hakeri potenciāli var iegūt piekļuves iespējas jebkurai datorsistēmai, kurā instalēts inficētais atjauninājums. Šādi komplicēti uzbrukumi tiek izmantoti, lai censtos piekļūt labi aizsargātām informācijas sistēmām. Uzbrukumu sekas ir ļoti nopietnas, jo uzbrucējs var iegūt piekļuves liela skaita datorsistēmu un ievērojamam apjomam sensitīvu datu.

VDD vērs uzmanību, ka kiberuzbrukumi visbiežāk izdodas pašu informācijas tehnoloģiju lietotāju paviršas vai nepietiekami nopietnas attieksmes pret kiberdrošību dēļ. Aizvadītajā gadā biežākie "vājie punkti", ko savā labā izdevās izmantot Krievijas atbalstītajiem hakeru grupējumiem, bija neprasmīgi konfigurēti datortīkli un datorlietotāju vāja kiberhigiēna. Kiberizlūkošanas riskus veicināja arī nesamērīgu piekļuves tiesību piešķiršana vāji aizsargātiem lietotāju kontiem.

Vienlaikus kiberuzbrukumiem bija arī pozitīva ietekme uz Latvijas valsts iestāžu tīmekļvietņu un informācijas sistēmu drošību, jo tie palīdzēja identificēt un novērst šo resursu ievainojamības, stiprinot Latvijas kibertelpas drošību.

PRETDARBĪBA KRIEVIJAS SPECDIENESTU AKTIVITĀTĒM

Pastiprināta kritiskās infrastruktūras objektu aizsardzība

Lai mazinātu Krievijas specdienestu iespējas iegūt informāciju par Latvijas kritiskās infrastruktūras objektiem, VDD aizvadītajā gadā pastiprināja pasākumus šo objektu aizsardzības nodrošināšanai. Pirmkārt, VDD pastāvīgi vērsa kritiskās infrastruktūras objektu personāla uzmanību uz izlūkošanas riskiem un nepieciešamajiem pasākumiem to mazināšanai. Otrkārt, VDD izlūkošanas risku kontekstā veica šādos objektos nodarbināto personu pārbaudes. Kopumā aizvadītajā gadā VDD pārbaudīja 3806 kritiskās infrastruktūras darbiniekus. 75 no šīm personām VDD atzina par neatbilstošām darbam kritiskās infrastruktūras objektos.² Biežākais iemesls negatīva atzinuma sniegšanai bija apstākļu kopums, kas dod pamatu apšaubīt personu spēju un vēlmi nosargāt ierobežotas pieejamības vai klasificētu informāciju. Starp šiem apstākļiem bija arī Krievijas iebrukuma Ukrainā atbalstīšana.

Aviācijas industrijā nodarbināto pārbaudes

Lai novērstu iespējamo apdraudējumu civilās aviācijas infrastruktūrai un netraucētai funkcionēšanai, VDD aizvadītajā gadā veica aviācijas industrijā nodarbināto personu pārbaudes, padziļināti vērtējot šo personu iepriekšējo darbību.³ Kopumā VDD pērn pārbaudīja 4899 aviācijas industrijā nodarbinātas personas, pastiprinātu uzmanību pievēršot tieši izlūkošanas risku identificēšanai. Pārbažu rezultātā VDD konstatēja 70 personas, kuras var radīt potenciālu

apdraudējumu civilās aviācijas drošībai un Latvijas nacionālās drošības interesēm. Darba devējiem par šīm personām tika sniegts negatīvs atzinums, rosinot personas drošības apsvērumu dēļ atstādināt no darba pienākumu pildīšanas.

Migrācijas kontroles pasākumi

Lai novērstu ar agresorvalsts specdienestiem saistītu Krievijas vai citu valstu pilsoņu ieceļošanu Latvijā, VDD sadarbībā ar citiem dienestiem pērn īstenoja pastiprinātus migrācijas kontroles pasākumus gan valsts iekšienē, gan uz robežas. Personām, kuras var radīt apdraudējumu Latvijas nacionālajai drošībai, tika liegta ieceļošana un uzturēšanās Latvijā, un sadarbībā ar Valsts robežsardzi šādas personas tika izraidītas no valsts. Plašāk – atvērumā "Migrācijas kontrole".

Sabiedrības informēšana

Aizvadītajā gadā VDD savā publiskajā komunikācijā regulāri informēja sabiedrību par vervēšanas un izlūkošanas riskiem, kas saistīti ar Krievijas specdienestu pret Latviju vērsto darbību. Papildus VDD amatpersonas par šo tematu vadīja lekcijas valsts un pašvaldību institūciju amatpersonām un darbiniekiem. Kopumā VDD aizvadītajā gadā par piesardzības pasākumiem izlūkošanas risku mazināšanai sniedza rekomendācijas 32 institūcijām, novadot kopumā 39 pretizlūkošanas prezentācijas. Informācija tika sniegta aptuveni 1800 valsts un pašvaldību amatpersonām un darbiniekiem. Šo darbu VDD turpinās arī 2023. gadā.

² Vērtēšanas kritēriji ir noteikti Ministru kabineta 2021. gada 6. jūlija noteikumu Nr. 508 "Kritiskās infrastruktūras, tajā skaitā Eiropas kritiskās infrastruktūras, apzināšanas, drošības pasākumu un darbības nepārtrauktības plānošanas un īstenošanas kārtība" 16. punktā.

³ Pārbaudes tika veiktas saskaņā ar Ministru kabineta 2021. gada 14. decembra noteikumiem Nr. 829 "Iepriekšējās darbības pārbaudes veikšanas kārtība un civilās aviācijas gaisa kuģa apkalpes locekļa un lidostas identitātes kartes izsniegšanas un anulēšanas kārtība".

KĀ ATPAZĪT ĀRVALSTU SPECDIENESTA DARBINIEKA UZRUNĀŠANAS MĒĢINĀJUMU

- Specdienesta darbinieks parasti vismaz sākotnēji neatklāj savu piederību dienestam, uzdodoties par kādas citas profesijas pārstāvi.
- Specdienesta darbinieks nereti vāji orientējas par piesegu izmantotās profesijas specifiskā.
- Persona var izturēties izteikti draudzīgi, izrādīt simpātijas vai tieši otrādi – izmantot kompromitējošu informāciju, draudus vai šantāžu kontakta nodibināšanai.
- Ārvalstis kontakta dibināšana nereti notiek, iesaistot tur dzīvojošus radniekus, draugus vai paziņas.
- Persona cenšas sarunāt privātu tikšanos neformālā vidē.
- Sarunas gaitā persona izrāda pastiprinātu interesi par situāciju Latvijā, darbavietā u.tml.
- Var tikt izteikts lūgums sniegt šķietami nenozīmīgu informāciju privātām vajadzībām.
- Persona piedāvā informāciju, iespēju nopelnīt vai palīdzību apmaiņā pret pakalpojumiem.

! Ne vienmēr specdienesta darbinieka nolūks ir vervēšana. Nozīmīgu informāciju tas var iegūt arī vienkāršas sarunas laikā.

! VDD aicina iedzīvotājus bez īpašas nepieciešamības neapmeklēt Krieviju un Baltkrieviju.

! VĒRSIES PĒC PALĪDZĪBAS

Aizdomu gadījumā par iespējamu kontaktu ar ārvalsts specdienesta pārstāvi aicinām nekavējoties informēt VDD, zvanot uz diennakts tālruni **67208964**, rakstot uz **info@vdd.gov.lv** vai pēc iepriekšējas pieteikšanās ierodoties dienesta telpās Rīgā, K. Barona ielā 99A. VDD garantē saņemtās informācijas un tās sniedzēja konfidencialitāti.

PAZĪMES, KAS VAR LIECINĀT PAR VERVĒŠANAS MĒĢINĀJUMU LATVIJAS AUSTRUMU ROBEŽAS ŠKĒRSOŠANAS LAIKĀ:

- neierasti pastiprināta pārbaude un detalizēta izjautāšana;
- izjautāšanu veic persona civilajā apģērbā, nevis robežsardzes formā;
- tiek uzdoti jautājumi, kas nav saistīti ar robežsardzes kompetenci, piemēram, par situāciju Latvijas valstī;
- tiek prasīta privātas dabas informācija – par situāciju darbavietā, veicamajiem pienākumiem, kontaktiem, finansiālo stāvokli;
- tiek izvirzītas safabricētas apsūdzības kādā pārkāpumā vai noziegumā, aicinot “sadarboties”;
- tiek iedots telefona numurs, uz kuru zvanīt, nākamreiz ierodoties konkrētajā valstī.

Krimināltiesiski pasākumi

VDD 2022. gadā uzsāka četrus kriminālprocesus saistībā ar aizdomām par personu iesaisti spiegošanā, kā arī turpināja izmeklēšanu iepriekšējos gados uz aizdomu pamata par šo noziedzīgo nodarījumu uzsāktos kriminālprocesos. Divos kriminālprocesos VDD ieguva un nostiprināja nepieciešamo pierādījumu kopumu

par personu sadarbību ar Krievijas vai tās tuvākās sabiedrotās Baltkrievijas izlūkdienestiem, un nosūtīja šo krimināllietu materiālus prokuratūrai kriminālvajāšanas uzsākšanai. VDD veiktā izmeklēšanas darba rezultātā aizvadītajā gadā četriem spiegiem tika piespriests cietumsods. Plašāk – nodaļā “VDD sadarbībā ar MIDD atklātie spiegošanas gadījumi”.

PROGNOZES

- Arī šogad Latvijas nacionālajai drošībai lielāko apdraudējumu radīs izlūkošana no Krievijas teritorijas. Agresorvalsts specdienesti informācijas ieguvei centīsies izmantot gan Latvijas iedzīvotājus, gan Krievijas vai tās sabiedroto valstspiederīgos, kuriem ir legītimis pamats regulāri ieceļot Latvijā.
- Pieaugot saspīlējumam starp Kremli un NATO, Krievijas specdienesti var izvērst vēl intensīvākas izlūkdarbības un citas aktivitātes, kas vērstas pret Latvijas valsts drošību. Ņemot vērā minēto, VDD sadarbībā ar citiem dienestiem turpinās īstenot stingru pretizlūkošanas režīmu.
- Krievijas specdienestiem arī turpmāk būs pastiprināta interese iegūt izlūkziņas par Latvijas kritisko infrastruktūru un citiem stratēģiski svarīgiem objektiem. Tādēļ VDD sadarbībā ar kritiskajā infrastruktūrā par

drošību atbildīgajiem pievērsīs īpašu uzmanību aizdomīgu gadījumu identificēšanai un izvērtēšanai.

- Paaugstinātus izlūkošanas riskus šogad potenciāli var radīt prokremliski noskaņoti Ukrainas pilsoņi, īpaši personas, kuras ilgstoši uzturējušās Krievijā vai tās okupētajās Ukrainas teritorijās. Šādas personas negodprātīgi var izmantot Latvijas sabiedrības atbalstošo attieksmi pret Ukrainu un vēlmi sniegt visu nepieciešamo palīdzību no kara cietušajai tautai.
- Šogad augsts saglabāsies kiberizlūkošanas radītais apdraudējums. Tādēļ ikvienam, jo īpaši valsts un pašvaldību amatpersonām un darbiniekiem, sevišķa uzmanība jāpievērš kiberhigiēnai un informācijas un komunikācijas tehnoloģiju potenciālo ievainojamību novēršanai.

MIGRĀCIJAS KONTROLE

Krievijas iebrukums Ukrainā un konfrontācija ar civilizēto pasauli aizvadītajā gadā Latvijai lika ieviest papildu drošības pasākumus migrācijas kontrolei un ierobežošanai. VDD atbilstoši savai kompetencei gan uz Latvijas austrumu robežas, gan valsts iekšienē veica darbības, lai identificētu Krievijas pilsoņus un citus ārvalstniekus, kas var radīt riskus Latvijas nacionālajai drošībai.

IDENTIFICĒTIE RISKI

- **Ar specdienestiem saistītu Krievijas un Baltkrievijas pilsoņu iecelšana Latvijā**

Pastāv risks, ka starp Krievijas un Baltkrievijas pilsoņiem, kuri ieceļo Latvijā, var būt ar šo valstu specdienestiem saistītas personas, kuru primārais mērķis ir izlūkošana vai citas pret Latvijas un NATO drošību vērstas graujošas darbības. Tā kā Krievijas diplomātisko pārstāvniecību slēgšana, kā arī citi pret Krieviju vērstie ierobežojumi un sankcijas ievērojami iedragāja Krievijas izlūkošanas pozīcijas un kapacitāti, pieauga risks, ka Krievijas specdienesti var censties Latvijā iesūtīt tā dēvētos ceļojošos izlūkus un Krievijas pilsoņus, kuri sadarbojas ar agresorvalsts specdienestiem. Riskus radīja arī Krievijas tuvākās sabiedrotās Baltkrievijas pilsoņu iecelšana Latvijā, īpaši ņemot vērā abu valstu specdienestu ciešo sadarbību.

- **Kara bēgļu plūsmas izmantošana Krievijas agresiju atbalstošu personu iesūtīšanai**

Riskus Latvijas nacionālajai drošībai rada ne tikai Krievijas un Baltkrievijas pilsoņu iecelšana, bet arī prokremliski noskaņoti Ukrainas pilsoņi. Pastāv risks, ka starp šādiem Ukrainas valstspiederīgajiem var būt Krievijas specdienestu savervētas personas, kuru galvenais ierašanās mērķis ir izlūkinformācijas ieguve vai citas aktivitātes Krievijas interešu atbalstam.

- **Teroristiski tendētu personu iecelšana Latvijā**

Latvijā aizvadītajā gadā turpināja ieceļot ārvalstnieki no valstīm ar teroristu grupējumu paaugstinātu klātbūtni vai citiem ar terorismu saistītiem riskiem (turpmāk – terorisma riska valstis). Biežākie šādu personu iecelšanas iemesli bija studijas Latvijas augstskolās, darba iespējas un ģimenes apvienošanās. Līdzīgi kā citus gadus, arī aizvadītajā gadā pastāvēja risks, ka Latvijā no terorisma riska valstīm var ieceļot radikāli noskaņotas personas. Terorisma riskus turpināja radīt arī Baltkrievijas organizētais hibrīduzbrukums, veicinot terorisma riska valstu pilsoņu iecelšanu ES.

Pasākumi Krievijas un Baltkrievijas radīto risku novēršanai

Pastiprināta ieceļotāju kontrole Latvijas austrumu robežas šķērsošanas punktos

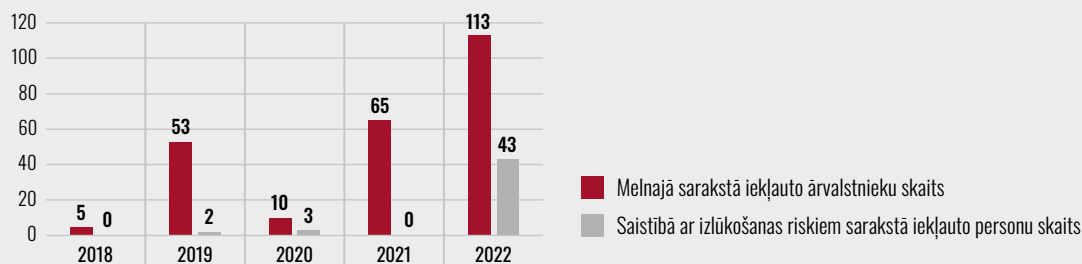
VDD kopš Krievijas iebrukuma Ukrainā sadarbībā ar Valsts robežsardzi, Valsts policiju un citām institūcijām veic pastiprinātu Latvijā ieceļojošo ārvalstnieku kontroli uz valsts austrumu robežas. 2022. gadā robežšķērsošanas punktos tika veiktas padziļinātas intervijas ar aptuveni 10 tūkstošiem robežšķērsotāju, dienestam analizējot šo personu sniegto informāciju risku identificēšanai. Līdz 2022. gada beigām, pamatojoties uz VDD konstatētiem riskiem Latvijas nacionālajai drošībai, robežas šķērsošanas punktos iecelšana Latvijā tika liegta kopumā 179 ārvalstniekiem, no kuriem 105 bija Krievijas pilsoņi, 41 – Ukrainas pilsonis, 16 – Baltkrievijas pilsoņi, savukārt pārējie – citu valstu pilsoņi, kuri atbalstīja Krievijas noziedzīgo režīmu.

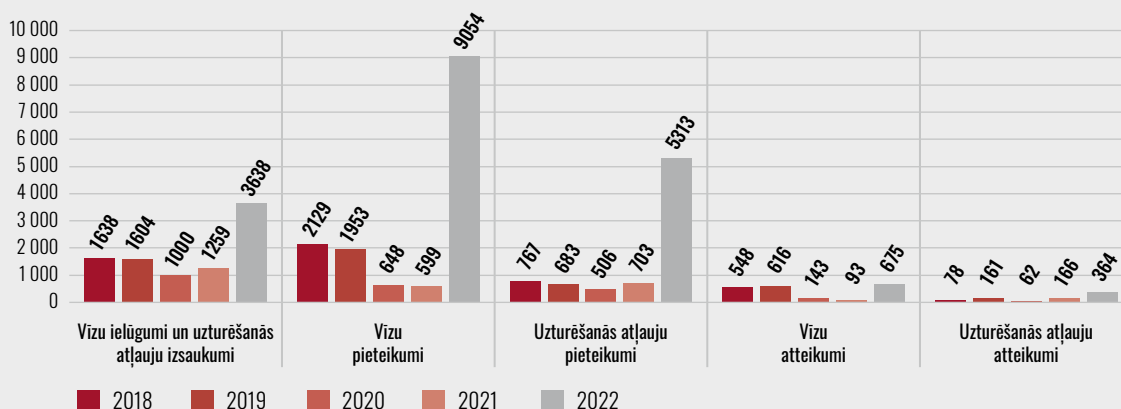
Ārvalstnieku iekļaušana melnajā sarakstā

Kopš Krievijas iebrukuma Ukrainā VDD pievērsa īpašu uzmanību Krievijas un tās sabiedroto valstu pilsoņiem, kuri pastāvīgi uzturas vai regulāri ieceļo Latvijā. Konstatējot ārvalstnieka radītus riskus Latvijas nacionālajai drošībai, VDD rosināja iekšlietu ministru iekļaut šo personu tā dēvētajā melnajā sarakstā jeb ārzemnieku sarakstā, kuriem iecelšana Latvijas Republikā ir aizliegta. Aizvadītajā gadā pēc VDD rekomendācijām melnajā sarakstā iekļauti 113 ārvalstnieki, no kuriem 43 personām turpmāka iecelšana Latvijā liegta tieši saistībā ar dienesta identificētiem izlūkošanas riskiem. Atsevišķām personām saistībā ar paaugstinātiem riskiem tika piemērots aizliegums ieceļot visās Šengenas zonas valstīs. 52 no melnajā sarakstā iekļautajiem bija Krievijas pilsoņi, 14 – Baltkrievijas pilsoņi, viens – Ukrainas pilsonis, savukārt pārējie 46 – citu valstu pilsoņi. Gadījumos, kad ārvalstnieks sarakstā iekļaušanas brīdī atradās Latvijas teritorijā, Valsts robežsardze veica šīs personas piespiedu izraidīšanu no valsts. Aizvadītajā gadā melnajā sarakstā pēc VDD rekomendācijām tika iekļauts pēdējos gados lielākais ārvalstnieku skaits (skat. diagrammā atvēruma labajā pusē).

Melnajā sarakstā iekļautie ārvalstnieki

VDD veiktās vīzu un uzturēšanās atļauju pieprasītāju pārbaudes

Padziļinātas pārbaudes vīzu un uzturēšanās atļauju pieprasītājiem

Krievija un tās tuvākā sabiedrotā Baltkrievija kopš 2022. gada 2. septembra ir iekļautas tā dēvētajā riska valstu sarakstā, kuru pilsoņiem, izsniedzot vīzu vai uzturēšanās atļauju, veicama papildu pārbaude. Pārbaudes ietvaros VDD par riska valstu pilsoņiem iegūst plašu informācijas apjomu, lai pārliecinātos, vai personu iecelšana vai uzturēšanās Latvijā nav saistīta ar riskiem Latvijas nacionālajai drošībai. Aizvadītajā gadā VDD kopumā veica 9054 vīzu pieprasītāju un 5313 uzturēšanās atļauju pieprasītāju pārbaudes. Papildus VDD pārbaudīja 3638 ārvalstniekus, pamatojoties uz saņemtajiem ielūgumiem un izsaukumiem, ar kuriem uzņēmumi vai Latvijas iedzīvotāji lūdza tiem piešķirt vīzu vai uzturēšanās atļauju. Salīdzinot ar 2021. gadu, VDD veikto pārbažu skaits pērn bija septiņas reizes lielāks. Būtiskā pārbažu skaita pieauguma iemesls bija nepieciešamība veikt pastiprinātas Krievijas un Baltkrievijas pilsoņu pārbaudes. Pārbažu rezultātā VDD aizvadītajā gadā 675 gadījumos rosināja PMLP atteikt personai vīzas izsniegšanu, bet 364 gadījumos – atteikt uzturēšanās atļaujas izsniegšanu.

Patvēruma meklētāju pārbaudes

Atbilstoši savai kompetencei VDD aizvadītajā gadā pārbaudīja patvēruma meklētājus no Krievijas, Baltkrievijas, Ukrainas un terorisma riska valstīm. Vieni no biežākajiem patvēruma meklēšanas iemesliem pērn bija bēgšana no kara vai Krievijas un Baltkrievijas režīma represijām. Aizvadītajā gadā VDD kopumā pārbaudīja 489 patvēruma meklētājus. 224 no tiem bija no terorisma riska valstīm, savukārt pārējie 165 – no Krievijas, Baltkrievijas, kā arī kara pārņemtās Ukrainas. Pārbažu rezultātā VDD rosināja atteikt patvēruma piešķiršanu četriem ārvalstniekiem – diviem Krievijas un diviem Ukrainas pilsoņiem.

02

VALSTS NOSLĒPUMA AIZSARDZĪBA

Saistībā ar sāko karu Ukrainā aizvadītajā gadā Kremlim vairāk nekā jebkad iepriekš bija nepieciešams iegūt izlūkziņas par Rietumvalstu sniegto atbalstu Ukrainai un NATO kaujas spējām. Informācija, kas ir valsts noslēpums, un – jo sevišķi – NATO un ES klasificēta informācija, vienmēr ir bijusi viens no prioritārajiem Krievijas izlūkdienestu mērķiem.

Taču, ņemot vērā kara izraisīto saspilējumu starp Rietumvalstīm un Krieviju, 2022. gadā vēl vairāk pieauga Krievijas izlūkdienestu radītais apdraudējums personām, kurām ir izsniegta speciālā atļauja pieejai valsts noslēpumam (turpmāk – speciālā atļauja). Speciālās atļaujas turētājiem ir jāapzinās, ka pieeja valsts noslēpumu saturošai informācijai vienlaikus gan apliecina Latvijas valsts uzticēšanos, gan padara viņus par Latvijai naidīgu valstu izlūkdienestu mērķi.

Valsts noslēpuma aizsardzības pasākumi ir jebkuras valsts pretizlūkošanas režīma pamats. Šo pasākumu mērķis ir nepieļaut ar Latvijas nacionālās drošības interesēm saistītas informācijas nonākšanu naidīgu valstu rīcībā. Par valsts noslēpuma aizsardzību ir atbildīgas ne tikai valsts drošības iestādes – VDD, MIDD un SAB, bet individuāli arī katra institūcija un persona, kura strādā ar sevišķi slepenu, slepenu un konfidenciālu informāciju.

Ņemot vērā izmaiņas reģionālajā drošībā, ko ietekmēja Krievijas militārais iebrukums Ukrainā, dienests pērn pastiprināja valsts noslēpuma aizsardzības režīmu. Tas nozīmēja vēl padziļinātāku un stingrāku to personu izvērtēšanu, kuras pretendēja uz piekļuvi valsts noslēpumam. Kopumā aizvadītajā gadā tika veiktas vairāk nekā 2000 personu pārbaudes, lemjot par šo personu piemērotību darbam ar klasificētu informāciju. VDD pastiprinātu uzmanību pievērta arī personām, kurām speciālā atļauja jau izsniegta, nepieciešamības gadījumā uzsākot ārkārtas pārbaudi. Gadījumos, kad tika identificēti izlūkošanas riski vai citi apdraudējumi aizsargājamās informācijas drošībai, dienests liedza personām pieeju valsts noslēpumam.

Līdztekus personu pārbaudēm nozīmīgs valsts noslēpuma aizsardzības pasākums, ko VDD īstenoja sadarbībā ar pārējām divām valsts drošības iestādēm, bija darbam ar klasificētu informāciju paredzēto telpu piemērotības pārbaudes. Kopumā pērn dienests veica 29 šādas pārbaudes, sniedzot institūcijām rekomendācijas drošības risinājumu un slepenības režīma pilnveidošanai.

Tāpat VDD turpināja vērtēt uzņēmumus, kuri pretendēja uz industriālās drošības sertifikātu. Aizvadītajā gadā dienests pārbaudīja deviņu uzņēmumu piemērotību tādu pasūtījumu izpildei, kas paredz nepieciešamību iepazīties ar valsts noslēpumu saturošu informāciju. Pēc komersantu izvērtēšanas VDD atbilstoši likumā "Par valsts noslēpumu" noteiktajai kārtībai apkopoto informāciju un savas rekomendācijas nosūtīja SAB lēmuma pieņemšanai. Astoņos gadījumos VDD pārbaudes rezultātā guva pārliecību par uzņēmuma gatavību un spēju nodrošināt valsts noslēpumu saturošās informācijas aizsardzību. Savukārt vienā gadījumā VDD konstatēja riskus un rekomendēja atteikt industriālās drošības sertifikāta izsniegšanu.

2.1.

SPECIĀLĀS ATĻAUJAS PRETENDENTU UN TURĒTĀJU PĀRBAUDES

Klasificētas informācijas nonākšana naidīgu valstu rīcībā var nodarīt neatgriezenisku kaitējumu Latvijas valsts drošībai, ekonomiskajām un politiskajām interesēm. Tādēļ ir pieļaujama tikai tādu personu piekļuve valsts noslēpumam, kuras ir lojālas Latvijas valstij, kā arī gatavas un spējīgas nosargāt valsts noslēpumu saturošu informāciju.

2022. gadā VDD turpināja veikt gan pirmreizējas personu pārbaudes pirms darba uzsākšanas ar valsts noslēpumu saturošu informāciju, gan atkārtoti vērtēt speciālo atļauju turētāju uzticamību un spēju nosargāt valsts noslēpumu. Atkārtotas personu pārbaudes, tāpat kā iepriekšējos gados, dienests veica gadījumos, kad bija pienācis laiks lemt par speciālās atļaujas derīguma termiņa pagarināšanu, mainījās personas darbības joma vai radās nepieciešamība darbā izmantot augstākas slepenības pakāpes informāciju un līdz ar to personai bija nepieciešama augstākas kategorijas speciālā atļauja. Tāpat VDD turpināja iegūt un analizēt informāciju par personām arī pēc speciālās atļaujas piešķiršanas. Gadījumos, kad dienesta rīcībā par šīm personām nonāca ziņas, kas liecina par potenciālu apdraudējumu aizsargājamās informācijas drošībai, VDD veica ārkārtas pārbaudi.

Lai vispusīgi pārbaudītu personas uzticamību un spēju saglabāt valsts noslēpumu, dienests apkopo un analizē plašu informācijas apjomu par pārbaudāmās personas aktivitātēm un kontaktpersonu loku. Ja bija jāvērtē sevišķi plašs informācijas apjoms, informācijas iegūšana par noteiktiem personas dzīves posmiem bija apgrūtināta vai arī bija nepieciešams pārbaudīt aizdomas par personas uzticamību raisošas ziņas, VDD arī 2022. gadā izmantoja likumā paredzēto iespēju pagarināt pārbaudes termiņu no trīs līdz sešiem mēnešiem. Pārbaudes termiņu VDD aizvadītajā gadā pagarināja 268 gadījumos. Lielā daļā šo gadījumu pārbaudes ilguma pagarināšana bija saistīta ar nepieciešamību iegūt un pārbaudīt informāciju par personu gaitām ārvalstīs.

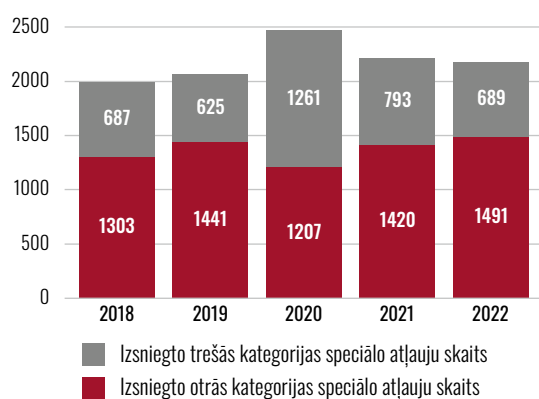
Aizvadītajā gadā VDD kopumā veica 2273 personu padziļinātas pārbaudes. 2180 gadījumos VDD nekonstatēja diskvalificējošu informāciju⁴ un izsniedza personām speciālās atļaujas. No tām 1491 bija otrās

⁴ Iemesli, kuru dēļ personām liedzama pieeja valsts noslēpumu saturošai informācijai, ir noteikti likuma "Par valsts noslēpumu" 9. panta trešajā daļā.

kategorijas speciālās atļaujas, kas sniedz tiesības iepazīties ar konfidenciālu un slepenu informāciju, bet 689 – trešās kategorijas speciālās atļaujas, kas sniedz tiesības iepazīties tikai ar konfidenciālu informāciju.

VDD veica pārbaudi arī par 64 personām, kuras pretendēja uz pirmās kategorijas speciālo atļauju, kas paredz tiesības iepazīties ar konfidenciālu, slepenu un sevišķi slepenu informāciju. Atbilstoši likumā “Par valsts noslēpumu” noteiktajai kārtībai VDD pirmās kategorijas speciālās atļaujas pretendentu pārbaūžu materiālus un savus secinājumus nosūtīja SAB lēmuma pieņemšanai par speciālās atļaujas izsniegšanu.

VDD izsniegto speciālo atļauju un veikto pārbaūžu dinamika

VDD aizvadītajā gadā pastāvīgi ieguva un vērtēja informāciju arī par personām, kurām jau ir pieeja valsts noslēpumam. Konstatējot aizdomīgas vai ar riskiem saistītas speciālās atļaujas turētāju darbības, dienests uzsāka ārkārtas pārbaudi. Pērn kopumā veiktas 29 ārkārtas pārbaudes, lai noskaidrotu, vai speciālās atļaujas turētājs nerada aizsargājamās informācijas nelikumīgas izpaušanas vai nozaudēšanas riskus. Biežākie iemesli šādas pārbaudes uzsākšanai bija:

- regulāri braucieni uz Krieviju, Baltkrieviju, NVS valstīm, Ķīnu;
- valsts noslēpuma aizsardzības prasību pārkāpumi;
- aizdomas par personas iesaisti prettiesiskās darbībās;
- aizdomas par ļaunprātīgu dienesta stāvokļa izmantošanu;
- datu bāzu izmantošana nesaistīti ar dienesta uzdevumiem;
- kontaktēšanās ar valstij nelojālām, noziedzīgās darbībās iesaistītām vai aizdomīgām personām;
- aizdomīgi finanšu darījumi un neskaidras izcelsmes uzkrājumi;
- iegūta negatīva rakstura informācija, kas liecina par personas iespējamu neuzticamību.

2.2.

IEMESLI LIEGT PIEEJU VALSTS NOSLĒPUMAM

Līdzīgi kā iepriekšējos gados, arī pērn VDD par daļu speciālās atļaujas pretendentu ieguva informāciju, kas liecināja par augstu risku, ka valsts noslēpums var tikt tieši vai netīši izpausts. Tāpat dienests konstatēja atsevišķu speciālās atļaujas turētāju radītus riskus klasificētās informācijas drošībai. Šādos gadījumos personām pieeja valsts noslēpumam tika liegta.

Viens no speciālās atļaujas pretendentu un turētāju pārbaūžu galvenajiem mērķiem ir identificēt personas, kurām piemīt pazīmes, kas tās padara par ērtiem ārvalstu izlūkdienestu vervēšanas mērķiem.

! VDD VĒRŠ UZMANĪBU

Par būtisku risku klasificētās informācijas drošībai ir uzskatāms nacionālās drošības interesēm neatbilstošu uzskatu kopums, kā Krievijas īstenotās agresijas attaisnošana un atbalstīšana. Arī nevērīga attieksme pret valsts noslēpuma aizsardzības prasībām, nihilistiska attieksme pret normatīvajiem aktiem, aizraušanās ar alkohola lietošanu vai citas atkarības, godprātības trūkums vai nolaidība rada riskus, ka valsts noslēpumu saturoša informācija var tikt apzināti vai neapzināti izpausta vai nozaudēta.

Liedzot šādām personām pieeju valsts noslēpumam, dienests ne tikai novērš potenciālus normatīvā regulējuma pārkāpumus, bet arī izlūkošanas riskus.

Kā liecina VDD veiktā gadījumu analīze, īpaši augsts risks kļūt par naidīgu valstu specdienestu vervēšanas mērķi ir personām, kuras veikušas prettiesiskas vai vispārpieņemtajām morāles normām neatbilstošas darbības. Ārvalstu specdienestu darbinieki šādu informāciju var izmantot, lai ar šantāžu, draudiem un psiholoģisku spiedienu piespiestu speciālās atļaujas turētāju iesaistīties “sadarbībā”, iegūstot un nododot tiem aizsargājamu informāciju. Turklāt personas, kuras sistemātiski pieļauj atkāpes no normatīvajiem aktiem vai morāles normām, pašas par sevi potenciāli var būt tendētas pieļaut atkāpes arī no valsts noslēpuma aizsardzības prasībām. Ņemot vērā šos apstākļus, VDD aizvadītajā gadā piekļuvi valsts noslēpumam

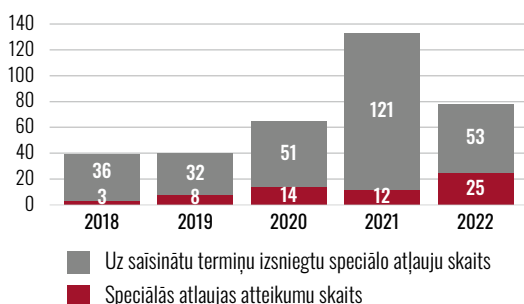
saturošai informācijai liedza vairākām personām, kuras sistemātiski bija pārkāpušas normatīvos aktus un rīkojušās neprofesionāli, neētiski un negodprātīgi.

Lēmumu liegt personai pieeju valsts noslēpumam VDD 2022. gadā pieņēma 25 gadījumos. Salīdzinot ar 2021. gadu, kad pārbaudi neizturēja 12 personas, pērn negatīvs lēmums tika pieņemts vairāk nekā divas reizes biežāk. 22 gadījumos VDD personām atteica speciālās atļaujas izsniegšanu, savukārt trīs gadījumos – anulēja iepriekš izsniegtu speciālo atļauju.

Iemesli VDD lēmumam liegt personai pieeju valsts noslēpumam bija šādi:

- 22 gadījumos par personu pārbaudes gaitā tika konstatēti fakti, kas dod pamatu apšaubīt tās uzticamību un spēju saglabāt valsts noslēpumu (likuma “Par valsts noslēpumu” 9. panta trešās daļas 6. punkts). No tiem 19 gadījumos personai tika atteikta speciālās atļaujas izsniegšana, savukārt trīs gadījumos – anulēta jau izsniegta atļauja.
- Divos gadījumos dienests konstatēja speciālās atļaujas pretendenta neatbilstību likuma “Par valsts noslēpumu” 9. panta trešās daļas 3. punkta “b” apakšpunkta prasībām, t.i., persona bija notiesāta par tīšu noziedzīgu nodarījumu.
- Vienā gadījumā neatbilstība tika konstatēta likuma 9. panta trešās daļas 3. punkta “a” apakšpunktam – persona sodīta par tīšu noziedzīgu nodarījumu.

VDD izsniegto speciālo atļauju un veikto pārbažu dinamika

Savukārt 53 gadījumos VDD speciālo atļauju personām izsniedza uz saīsinātu termiņu, proti, vienu, diviem vai trīs gadiem maksimālo piecu gadu vietā. Šādu lēmumu dienests pieņēma gadījumos, kad pārbaudes gaitā tika konstatēti fakti vai apstākļi, kas ir uzskatāmi par riska faktoriem, bet atbilstoši likumam “Par valsts noslēpumu” nav pietiekams pamats, lai personai tūlītēji liegtu piekļuvi valsts noslēpumam.

Aizvadītajā gadā par pamatu speciālās atļaujas atteikumam vai anulēšanai kalpoja šādi iemesli:

- kontaktu uzturēšana ar riska personām Krievijā vai Baltkrievijā;
- atbalsta paušana Krievijas iebrukumam Ukrainā;
- iesaiste noziedzīgās darbībās un sistemātiski administratīvie pārkāpumi;
- dienesta stāvokļa izmantošana savtīgos nolūkos;
- darbam paredzēto datu bāzu izmantošana privātām vajadzībām;
- alkohola, azartspēļu vai citas atkarības;
- psihiskās veselības vai uzvedības traucējumi;
- nepatiesas informācijas sniegšana vai informācijas slēpšana no valsts drošības iestādes;
- kontakti ar noziedzīgās vides pārstāvjiem;
- aizdomīgi finanšu darījumi un neskaidras izcelsmes uzkrājumi.

Personai nelabvēlīga lēmuma pamatā lielākajā daļā gadījumu bija vairāki dienesta identificēti riska faktori, kas kopumā liecināja par augstu riska pakāpi, ka valsts noslēpumu saturoša informācija var tikt nelikumīgi izpausta vai nozaudēta.

Papildus VDD pērn, līdzīgi kā citus gadus, pēc valsts institūciju pieprasījuma veica dažādu amatu kandidātu provizoriskas pārbaudes, sniedzot atzinumu, vai personai potenciāli var tikt piešķirta speciālā atļauja. Šo pārbažu rezultātā VDD sniedza četrus negatīvus atzinumus par personas atbilstību darbam ar valsts noslēpumu saturošu informāciju.

VDD atgādina, ka personām, kurām piešķirta speciālā atļauja, ir pienākums rakstiski informēt savas darbavietas slepenības režīma nodrošināšanas struktūrvienību vai kompetento valsts drošības iestādi par nozīmīgām izmaiņām speciālās atļaujas saņemšanai iesniegtajā aptaujas lapā norādītajos datos. Piemēram, vārda, uzvārda, pilsonības, dzīvesvietas vai kontaktinformācijas maiņu; uzsākta kopdzīve, laulības vai šķiršanās; piemēroti administratīvie vai disciplinārsodi; saukšana pie kriminālatbildības vai dalība kriminālprocesā (arī liecinieka statusā); kontakti ar ārvalstu specdienestiem; saskaršanās ar šantāžu, draudiem vai citiem apdraudējumiem.⁵ Šāda informācija jāiesniedz mēneša laikā.

! ATGĀDINĀJUMS SPECIĀLĀS ATĻAUJAS TURĒTĀJIEM

Arī neinformēšana par izmaiņām aptaujas lapā norādītajos datos var kalpot par vienu no iemesliem atteikumam atkārtoti izsniegt speciālo atļauju.

⁵ Izmaiņas aptaujas lapā, par kurām personai ir pienākums ziņot, ir uzskaitītas Ministru kabineta 2004. gada 6. janvāra noteikumu Nr.21 “Valsts noslēpuma, Ziemeļatlantijas līguma organizācijas, Eiropas Savienības un ārvalstu institūciju klasificētās informācijas aizsardzības noteikumi” 21.6.punktā.

KAD SPECIĀLĀ ATĻAUJA TIEK ATTEIKTA

Ilustratīvs foto, VDD

Aizvadītajā gadā piecas personas, kurām VDD liedza pieeju valsts noslēpumam saturošai informācijai, izmantoja likumā “Par valsts noslēpumu” noteiktās tiesības dienesta lēmumu apstrīdēt, vēršoties pie ģenerālprokurora. Viena no šīm personām arī ģenerālprokurora tai nelabvēlīgo lēmumu pārsūdzēja Administratīvajā tiesā.

Visām personām, kuras 2022. gadā apstrīdēja VDD lēmumu, pieeja valsts noslēpumam tika liegta saistībā ar pārbaudes gaitā konstatētiem faktiem, kas dod pamatu apšaubīt personu uzticamību un spēju saglabāt valsts noslēpumu. Ikvienā no gadījumiem VDD bija konstatējis vairāku faktu un apstākļu kopumu, kas liecināja par augstu risku klasificētās informācijas drošībai.

- Personai, kura VDD pieņēmo negatīvo lēmumu centās mainīt, vēršoties gan pie ģenerālprokurora, gan pēc tam – Administratīvajā tiesā, tā arī neizdevās atspēkot dienesta konstatētos pārkāpumus un pierādīt savu atbilstību darbam ar valsts noslēpumu. VDD personai pieeju valsts noslēpumam liedza saistībā ar mēģinājumu prettiesiskā veidā ietekmēt kriminālprocesa virzību, par ko personai bija piemērots disciplinārsods. Par saņemto disciplinārsodu un citām izmaiņām aptaujas lapā norādītajos datos persona valsts drošības iestādi nebija informējusi. Tāpat persona dienesta vajadzībām piešķirtās datu bāzes bija izmantojusi, lai iegūtu informāciju mērķiem, kas nav saistīti ar dienesta pienākumu veikšanu. VDD arī konstatēja, ka persona vairākkārt bija sniegusi nepatiesu un sagrozītu informāciju,

kā arī slēpusi informāciju nolūkā maldināt valsts drošības iestādi.

- Otrā gadījumā VDD personai liedza pieeju valsts noslēpumam, jo persona publiskajā vidē puda atbalstu Krievijas iebrukumam Ukrainā, pastāvīgi patērēja Krievijas propagandas resursu saturu, kā arī bija piedalījies tā dēvētās “uzvaras dienas” svinībās pie nu jau demontētā, PSRS īstenoto Latvijas okupāciju slavinošā objekta Pārdaugavā (tā dēvētais “uzvaras piemineklis”). Tāpat dienests konstatēja, ka persona regulāri apmeklēja Krieviju un uztur kontaktus ar personām Krievijā, starp kurām ir ar agresorvalsts militārām struktūrām saistīti indivīdi. Papildus iepriekš minētajam persona nebija informējusi par izmaiņām aptaujas lapā norādītajos datos. VDD pārbaudes gaitā iegūtais informācijas kopums liecināja par personas simpātijām pret agresorvalsti Krieviju un neloyalitāti Latvijas valstij. Ģenerālprokurors VDD lēmumu liegt personai pieeju valsts noslēpumam atzina par pamatotu un atstāja spēkā.
- Trešajā gadījumā VDD personai atteica speciālās atļaujas izsniegšanu saistībā ar regulāriem kontaktiem ar personu Krievijā, kā arī iespējamu iesaisti noziedzīgās darbībās – tabakas izstrādājumu bez akcīzes marķējuma realizācijā. VDD pārbaudes gaitā konstatēja personas saņemtus neskaidras izcelsmes ienākumus no citām privātpersonām vairāku tūkstošu eiro apmērā. Tāpat persona darbavietas datu bāzēs nesaistīti ar dienesta pienākumu pildīšanu bija nelikumīgi ieguvusi informāciju par citām personām. Šī persona

sistemātiski bija pārkāpusi dažādus normatīvos aktus. Persona arī vairākkārt nebija ziņojusi valsts drošības iestādei par izmaiņām aptaujas lapā norādītajos datos. VDD pārbaudes gaitā iegūtā informācija kopumā veidoja neuzticamas un negodprātīgas personas profilu, uz kuras gatavību un spēju nosargāt valsts noslēpumu saturošu informāciju nevar paļauties. Atzīmējams, ka personai speciālā atļauja bija izsniegta uz saīsinātu termiņu, jo VDD pārbaudes gaitā jau iepriekš personas darbībā konstatēja iespējamus riskus. Ģenerālprokurors arī šajā gadījumā VDD lēmumu liegt personai pieeju valsts noslēpumam atstāja negrozītu.

- Ceturtajā gadījumā, līdzīgi kā trešajā, personai speciālā atļauja iepriekš bija izsniegta uz saīsinātu termiņu. Šoreiz VDD pārbaudes gaitā iegūtā informācija vairs nebija savienojama ar tiesībām piekļūt valsts noslēpumam. Regulāri braucieni uz Krieviju, kontaktēšanās ar personām no noziedzīgajām aprindām, iespējama iesaiste

noziedzīgās darbībās, neskaidri finanšu darījumi, nedeklarēti dāvinājumi, sistemātiska tiesību normu un morāles principu neievērošana, neziņošana par izmaiņām aptaujas lapā norādītajos datos – tie bija iemesli, kuru dēļ personai atkārtota speciālās atļaujas izsniegšana tika atteikta. Ģenerālprokurors, iepazīstoties ar VDD par personu iegūto informāciju, dienesta lēmumu atzina par pamatotu, noraidot personas prasību to atcelt.

- Piektajā gadījumā personai pieeja valsts noslēpumam tika liegta saistībā ar regulāriem braucieniem uz Baltkrieviju, klasificētas informācijas uzglabāšanas un aprites noteikumu pārkāpumiem, neskaidras izcelsmes ienākumiem un uzkrājumiem, neziņošanu par izmaiņām aptaujas lapā, kā arī nepatiesas informācijas sniegšanu valsts drošības iestādei. Šī gadījuma izskatīšana vēl nav noslēgusies, jo ģenerālprokurors, iepazīstoties ar VDD vērtējumu, ir uzdevis dienestam veikt papildu pārbaudi informācijas precizēšanai.

03

KONSTITUCIONĀLĀS IEKĀRTAS AIZSARDZĪBA

Krievijas sāktais karš Ukrainā būtiski mainīja arī iekšējās drošības situāciju Latvijā. Kara ietekmē izmaiņas piedzīvoja Krievijas radītā apdraudējuma Latvijas konstitucionālajai iekārtai raksturs un intensitāte. Rietumvalstu vienotā un spēcīgā reakcija uz Krievijas agresiju samazināja Kremļa pieejamo nemilitārās ietekmes instrumentu klāstu. Karš Latvijas sabiedrībā veicināja pamatotu pieprasījumu “nulles tolerancei” pret jebkādam prokrieviskām izpausmēm. Šādos apstākļos tā sauktā Krievijas “tautiešu” politika un citi “maigās” varas instrumenti, ko Krievija plaši izmantoja pēdējās dekādes laikā, kļuva neefektīvi.

Neskatoties uz minēto, VDD vērtējumā Krievijas radītie draudi mūsu valsts konstitucionālajai iekārtai nav mazinājušies. Līdzās jau Covid-19 pandēmijas laikā novērotajai polarizācijai, sabiedrībā pieauga spriedze un nenoteiktības sajūta. Pērn Latvijā varēja novērot iepriekš Krievijas ilgtermiņā īstenoto ietekmes pasākumu atstātās sekas, īpaši uz sabiedrības segmentiem, kas dzīvojuši krievu valodas informatīvajā telpā. Sekas izpaudās gan atsevišķu Latvijas iedzīvotāju komentāros internetā, gan huligāniskās izpausmēs, sabiedriskās vietās attēlojot agresijas simbolus vai vērstoties pret Latvijas sabiedrības nelokāmo atbalstu Ukrainai. VDD rūpīgi pārbaudīja katru iegūto signālu par prokrieviskām un agresiju atbalstošām aktivitātēm.

Arī Krievijas subjekti pievērsa uzmanību personām Latvijā, kuras centās atbalstīt tās sāktu karu Ukrainā, šo personu vidū izmisīgi meklējot jaunus “viedokļa līderus”. 2022. gada noslēgumā tapušais tā dēvētais “Baltijas antifašistu” projekts nosacīti apvienoja virtuālā “tautiešu” kopienā no Latvijas aizbēgušos Krievijas agresijas aizstāvjus, kuri ar savu retoriku un uzsaukumiem turpināja musināt vietējos iedzīvotājus uz aktīvāku rīcību Krievijas interešu aizstāvībai.

Krievijas radīto draudu civilizētajai pasaulei apstākļos Latvijā pērn tika aizvadītas 14. Saeimas vēlēšanas, kuru drošības nodrošināšanā bija iesaistīts arī VDD. Vēlētāji izrādīja augstu aktivitāti, neraugoties uz dažādu grupu mēģinājumiem sekmēt spriedzi un sēt šaubas par vēlēšanu procesu. Vēlētāju aktivitātes kāpums bija vēl viena pazīme tam, ka Latvijas sabiedrība novērtē demokrātijas vērtības. Dienesta vērtējumā vēlēšanas noritēja mierīgi un bez nozīmīgiem drošības incidentiem.

VDD kompetencē atrodas arī radikālisma un ekstrēmisma radītā apdraudējuma kontrole un analīze. Krievijas sāktais karš Ukrainā ietekmēja arī radikāli noskaņotus individuālus, kas bija uzskatāmi redzams Krieviju atbalstošu komunistiski-marksistisko šūnu aktivitātēs, tām iesaistoties padomju “pieminekļu” aizstāvībā. Šādi centieni tika apturēti, un VDD arī turpmāk proaktīvi vērsīsies pret mēģinājumiem Latvijā popularizēt totalitāras ideoloģijas.

3.1.

KARA IETEKME UZ LATVIJAS SABIEDRĪBU UN IEKŠĒJO DROŠĪBU

Notiekot pēdējo trīsdesmit gadu laikā lielākajai militārajai krīzei Eiropā, Latvijas sabiedrība kopumā izrādīja apsvēcamu noturību. Minētais izpaudās spējā sabiedrības vairākumam saliedēties pēc pandēmijas gados piedzīvotās šķelšanās, apzinoties drošības draudus Latvijai un mūsu reģionam, kā arī sniedzot atbalstu Ukrainai un kara bēgļiem.

Kopš kara pirmajām dienām VDD ir veicis mērķtiecīgu darbu, iegūstot, apkopojot un analizējot informāciju par iespējamām atbalsta aktivitātēm Krievijas agresijai. Dienests uzskata, ka šādas izpausmes nebija masveidīgas. Tomēr statistiski nozīmīgs Latvijas iedzīvotāju skaits turpina nekritiski raudzīties uz šīs imperiālistiskās valsts darbību gan pagātnē, gan mūsdienās. Daļa šo iedzīvotāju ne tikai pozitīvi raugās uz Krieviju, bet arī atbalsta Kremli vārdos un darbībā.

Kā liecina VDD analīze, vairums iedzīvotāju, kuri arī pēc Krievijas iebrukuma Ukrainā turpina paust atbalstu agresorvalstij, ilgstoši ir saskārušies ar tās izplatīto dezinformāciju un propagandu. Zemā izglītības līmeņa, sociāli nelabvēlīga dzīvesveida vai citu iemeslu dēļ šī sabiedrības daļa nekritiski par patiesību pieņēmusi

Kremļa izplatītos vēstījumus. Negatīva loma bijusi arī atsevišķiem “viedokļa līderiem”, kuri orientējās uz Krieviju un savā retorikā aicināja saglabāt un veidot “ciešākas attiecības” ar austrumu kaimiņvalsti.

Tāpat Latvijas iedzīvotāju vidū ir personas, kuras ir naidīgi noskaņotas pret Latvijas valsti un iedzīvotāju pamatvērtībām, kā arī valsts īstenoto politiku un ārpolitikas virzienu. Kā liecina dienesta veiktā analīze, atsevišķu prokremliski noskaņotu personu attieksme pret Krieviju nemainījās pat tad, kad atklātībā nonāca pierādījumi par Krievijas bruņoto spēku masveidīgiem noziegumiem pret civiliedzīvotājiem Ukrainā.

VDD jau iepriekš rēķinājās ar prokremliski noskaņotu iedzīvotāju klātesamību Latvijas sabiedrībā, jo ar šo grupu mērķtiecīgi centās strādāt Krievija, veicinot personu piederības sajūtu tā dēvētajai “krievu pasaulei”. Aizvadītajā gadā saistībā ar būtisko Krievijas radītā apdraudējuma pieaugumu civilizētajai pasaulei dienests īpaši intensificēja pret darbību prokremliska rakstura aktivitātēm. Jau kopš 2022. gada janvāra dienests veica pastiprinātus prokremlisko segmentu – Krievijas “tautiešu” vides organizāciju, uz Latvijas krievu elektorātu orientēto radikālo partiju un individuālo aktīvistu – kontroles pasākumus.

3.2.

KARA IETEKME UZ KRIEVIJAS SPĒJĀM ĪSTENOT IETEKMES PASĀKUMUS PRET LATVIJU

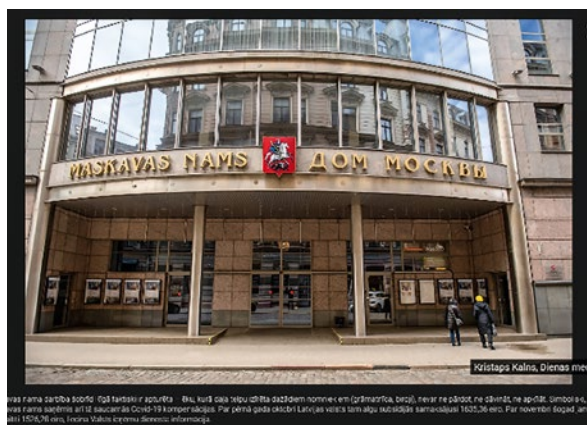
Krievijas sāktais karš Ukrainā būtiski mazināja Kremļa nemilitārās ietekmes iespējas Rietumos, tostarp Latvijā.

Šajā ziņā izceļama ir humanitārās ietekmes joma un tā dēvētā “tautiešu” politika, kas iepriekš ilgstoši kalpoja

par Krievijas “maigās” varas stūrakmeņiem. Pret Krieviju noteiktās starptautiskās sankcijas un diplomātisko attiecību līmeņa pazemināšana ļāva izjaukt Krievijas radīto nemilitārās ietekmes arhitektūru, kas iepriekš agresorvalstij kalpoja kā atbalsta bāze un spēlēja nozīmīgu lomu ietekmes aktivitātēs Latvijā. Kremļa aktīvie un nozīmīgie subjekti darbību pret Latviju bija spiesti mazināt vai apturēt.

Slēdzot Krievijas ģenerālkonsulātus Daugavpilī un Liepājā, būtiski samazinājās Krievijas “tautiešu” politikas aktivitātes reģionos. Savukārt jaunajos apstākļos Rīgā vēl strādājošie Krievijas diplomāti lielākoties bija aizņemti ar citu jautājumu risināšanu.

Savu darbību līdz minimumam samazināja Maskavas valdības uzturētais, tā dēvētais Maskavas nams Rīgā, kas kopš izveidošanas brīža 2004. gadā bija Krievijas “tautiešu” ikdienas darbību un pasākumu centrālā vieta. Līdzīga Krievijas ietekmes pasākumu atbalsta bāze Latvijas teritorijā bija arī Krievijai piederošā Jūrmalas sanatorija “Dzintarkrasts”, kas 2022. gadā apturēja pakalpojumu sniegšanu un kuras vadītāju Viktoru Daņilohu pēc VDD rekomendācijas Latvijas iekšlietu ministrs iekļāva tā dēvētajā melnajā sarakstā.

Tā dēvētais Maskavas nams Rīgā; ekrānuzņēmums no publikācijas interneta vietnē “Diena”.

Arī Krievijas “tautiešu” politikas atbalsta fondi bija spiesti apturēt projektu īstenošanu un sadarbību ar savu “tautiešu” organizācijām Latvijā. Nesaņemot finansējumu no Krievijas, vairākas “tautiešu” organizācijas Latvijā pārtrauca vai līdz minimumam samazināja savu darbību.

Dienesta vērtējumā iepriekš aktīvo “tautiešu” organizāciju vide šobrīd ir dezorientēta un līdz ar to mazaktīva. Daudzi Krievijas “tautiešu” vides aktīvistu vairās atklāti paust atbalstu Krievijai un neiesaistās Krievijas propagandas centienos, rēķinoties ar sekām, ko paredz kriminālbildība par Krievijas saktā kara un bruņoto spēku pastrādāto kara noziegumu Ukrainā attaisnošanu un slavināšanu.

Minētie apstākļi pierāda, ka Krievijas “tautiešu” vides agrākais vēriens un darbība nebija dabiska Latvijas pilsoniskās sabiedrības vai iedzīvotāju pašrealizācijas izpausme. Tie bija Kremļa iestudēti un realizēti centieni ietekmēt Latvijas politisko un sabiedrisko dzīvi atbilstoši Krievijas ārpolitiskajiem mērķiem un pasaules redzējumam.

Jaunajos apstākļos Krievijas ietekmes aktivitātes galvenokārt koncentrējās uz informatīvajām kampaņām, paužot nosodījumu Latvijai par, piemēram, padomju “pieminekļu” demontāžu un latviešu valodas pozīciju nostiprināšanu publiskajā telpā. Tāpat Krievija centās uzturēt kontaktus ar individuālajiem “tautiešu” aktīvistiem, tostarp aicinot viņus uz “tautiešu” konferencēm un citiem pasākumiem Krievijā, kā arī piedāvājot viņiem iespēju piedalīties Krievijas propagandas mediju raidījumos.

Tāpat Krievija neatteicās no mēģinājumiem piesaistīt Latvijas jauniešus studijām agresorvalsts augstākās izglītības iestādēs, jo tas deva iespēju Kremlim turpināt meklēt nākamos “viedokļa līderus” pret Latviju vērstām ietekmes aktivitātēm. Jau iepriekš dienests vairākkārt ir akcentējis, ka studijas Krievijā ir saistītas ar paaugstinātiem izlūkošanas riskiem. Jāatzīmē, ka vairāki no aizvadītajā gadā VDD aizturētajiem Latvijas valstspiederīgajiem ir studējuši vai turpina studēt Krievijā.

! VDD BRĪDINA

Krievijas augstākās izglītības iestādes atrodas ciešā Krievijas specdienestu uzraudzībā un tajās studējošie ārvalstnieki ir viens no primārajiem specdienestu interešu objektiem. Tāpēc Krievijā studējušu vai izglītību ieguvušu Latvijas valstspiederīgo nodarbinātība valsts vai pašvaldību iestādēs, kritiskajā infrastruktūrā vai nacionālajai drošībai nozīmīgos sektoros VDD vērtējumā ir saistīta ar paaugstinātiem riskiem.

3.3.

SABIEDRĪBAS GRUPAS UN PERSONAS, KAS TURPINĀJA ATBALSTĪT KRIEVIJU

Neraugoties uz kopumā sabiedrībā valdošo strikto nosodījumu Kremļa īstenotajai militārajai agresijai Ukrainā, nelielā, prokremliski noskaņotā sabiedrības daļā saglabājās nostalgiska noskaņa pret Krieviju. Personas, kuras izcēlās ar atbalsta paušanu agresorvalstij, lielākoties nebija savstarpēji saistītas

un šādi rīkojās kara propagandas ietekmē vai izvēloties neiedziļināties politiskajos procesos. Atzīmējams arī līdz šim plašais krievu valodas lietojums Latvijā, kas Kremlim atviegloja daļas mūsu valsts iedzīvotāju noturēšanu “krievu pasaulē”.

Aizvadītajā gadā starp partijām, kas orientējas uz prokremliski noskaņotajiem vēlētajiem, aktīvākā bija “Latvijas Krievu savienība” (LKS), kas VDD vērtējumā jau ilgstoši ir bijusi noderīga Krievijai tās interešu īstenošanai. Šīs partijas publiskās aktivitātes un vēstījumi pārklājās ar Krievijas radītajiem un mākslīgi uzturētajiem vēstījumiem par Latvijas it kā veiktajiem starptautisko tiesību pārkāpumiem, vienlaikus ignorējot un nerunājot par Krievijas bruņoto spēku pastrādātajiem noziegumiem Ukrainā. LKS līdere Tatjana Ždanoka arī pēc 24. februāra turpināja izmantot Eiropas Parlamenta deputāta mandāta sniegtās iespējas Kremļa agresīvās ārpolitikas interesēs.

VDD pērn veica preventīvos pasākumus pret LKS, lai ierobežotu partijas īstenoto aktivitāšu potenciālo negatīvo ietekmi uz Latvijas nacionālo drošību. Vēl pirms Politisko partiju likuma grozījumiem dienests izteica oficiālu brīdinājumu LKS par nepieļaujamību veikt darbības, kas ir pretējas nacionālās drošības interesēm.⁶ Dienests LKS vadošajiem pārstāvjiem 2022. gada sākumā izteica arī individuālus brīdinājumus par kriminālatbildību, kas draud par palīdzības sniegšanu ārvalstij pret Latviju vērstā darbībā.⁷

Tāpat aizvadītajā gadā VDD rekomendēja atbildīgajām institūcijām nesaskaņot vairākus LKS iecerētus protestus un citus publiskus pasākumus, tostarp arī tā dēvētā “uzvaras pieminekļa” nojaukšanas darbu laikā plānotu akciju. Dienesta vērtējumā šie pasākumi radīja nopietnu draudus sabiedriskajai kārtībai un drošībai, kā arī būtiski veicināja etnisko spriedzi un neiecietību sabiedrībā. To apliecināja LKS akciju laikā jau iepriekš fiksētie Krievijas agresiju atbalstošie simboli, kā arī pasākumu dalībnieku publiski paustais atbalsts agresorvalstij. LKS protesta aktivitātes daļēji bija integrētas partijas vēlēšanu kampaņā.

2022. gada noslēgumā pēc ievēlēšanas 14. Saeimā, iegūstot prokremliski noskaņotās sabiedrības daļas balsis, ar atsevišķām aktivitātēm Krievijas atbalstam izcēlās arī partija “Stabilitātei!”. Ņemot vērā pērn vasarā veiktos grozījumus Politisko partiju likumā, VDD preventīvi brīdināja partiju par atbalsta agresorvalstij nepieļaujamību. Brīdinājumi tika izteikti arī partijas pārstāvjiem.

Krievijai ir raksturīgi centieni realizēt savas intereses ārvalstīs ar partiju vai politiķu starpniecību.

GROZĪJUMI POLITISKO PARTIJU LIKUMĀ

2022. gada 22. jūnijā spēkā stājās Politisko partiju likuma grozījumi, precizējot un paplašinot VDD mandātu politisko partiju kontroles jomā. Šie likuma grozījumi Saeimā tika pieņemti steidzamības kārtībā, jo bija nepieciešama pielāgošanās Krievijas agresijas radītajai realitātei un prokremliski noskaņotu personu un organizāciju radītajiem riskiem. Grozījumi nostiprināja aizliegumu partijām savā darbībā vērsties pret Latvijas vai citu demokrātisku valstu neatkarību un teritoriālo nedalāmību, kā arī aicināt uz demokrātisku valstu iekārtas vardarbīgu grozīšanu. Likuma grozījumi deva tiesības prokuratūrai vai valsts drošības iestādei, konstatējot minēto prettiesisko darbību pazīmes, izteikt partijai brīdinājumu un uzdot pārtraukt šādu rīcību. Atkārtotu pārkāpumu gadījumā politiskās partijas darbība ar tiesas nolēmumu var tikt izbeigta.

LKS līdere Tatjana Ždanoka (no labās) un aktīviste Tatjana Andrijeva, kuras pērn aktīvi aicināja parakstīties pret padomju “pieminekļu” nojaukšanu un “rusofobiju” Latvijā petīcijas iesniegšanai Eiropas Parlamentā. Ekrānuzņēmums no vietnes “russkie.org”.

Lai arī kopumā Krievijas “tautiešu” politika zaudēja līdzšinējās pozīcijas un lielākā daļa organizāciju faktiski darbību pārtrauca, atsevišķi šai videi piederīgie aktīvistu 2022. gadā turpināja uzturēt saiknes ar Krieviju un Baltkrieviju. Viņi galvenokārt piedalījās šo valstu informatīvās ietekmes aktivitātēs gan klātienē, dodoties uz Krieviju un Baltkrieviju, gan tiešsaistē, sniedzot Kremļa interesēs balstītos vēstījumus intervijas par norisēm Latvijas politikā un sabiedriskajā dzīvē.

⁶ Saskaņā ar Valsts drošības iestāžu likuma 19. panta pirmās daļas 12. punktu, konstatējot pazīmes, kas liecina par prettiesiskas darbības iespējamību, VDD ir tiesības kā fiziskai, tā juridiskai personai izteikt brīdinājumu par nepieļaujamību izdarīt likuma pārkāpumu, kas ir vērsti pret valsts drošību vai var tai kaitēt.

⁷ Saskaņā ar Krimināllikuma 81.1 pantu – par darbību nolūkā palīdzēt ārvalstij vai ārvalsts organizācijai vērsties pret Latvijas Republikas valstisko neatkarību, suverenitāti, teritoriālo vienotību, valsts varu, valsts iekārtu vai valsts drošību.

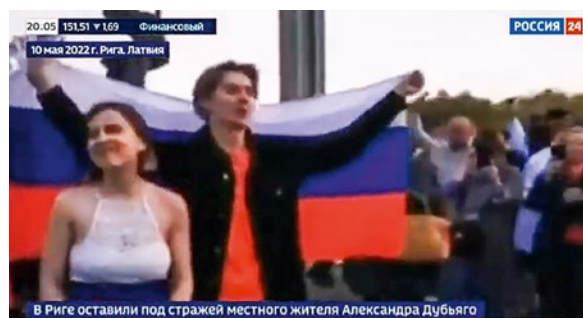
Ilggadējais Krievijas “tautiešu” aktivists Viktors Guščins bija viens no šādiem darbības turpinātājiem. 2022. gada nogalē Krievijas vēstniecība Rīgā viņam izsniedza smagos noziegumos apsūdzētā Krievijas diktatora Vladimira Putina piešķirto apbalvojumu – Aleksandra Puškina medaļu. Jāatzīmē, ka šāda medaļa aizvadītajā gadā ar V. Putina rīkojumu tika piešķirta arī biedrības “Krievu sabiedrība Latvijā” valdes loceklei, 14. Saeimas vēlēšanās no LKS kandidējušajai Tatjanai Favorskai.

Augstu prokremliski noskaņotu iedzīvotāju aktivitāti pērn dienests fiksēja sociālās tīklošanās un videokoplietošanas platformās, primāri – “Facebook”, “TikTok” un “Telegram”. Šajās platformās dienests identificēja lielu skaitu ierakstu, kuros tieši vai pastarpināti pausts atbalsts Krievijas sāktajam karam Ukrainā un attaisnoti Krievijas bruņoto spēku pastrādātie kara noziegumi. Absolūti lielākajā daļā gadījumu prokremlisko izpaušmju autori tika noskaidroti. Vairumā gadījumu tās bija ar “tautiešu” vidi un VDD zināmajām prokremliskajām organizācijām nesaistītas personas, kuras iepriekš nebija paudušas klaju atbalstu Krievijai. Taču šīs personas strauji guva atpazīstamību, pulcējot sekotājus ar līdzīgiem uzskatiem un tādējādi nodrošinot nozīmīgu atbalstu Krievijas kara propagandas izplatīšanai Latvijas sabiedrībā.

Arī divi prokremliskie jaunieši – Aleksandrs Dubjago un Viktorija Matule, – kuri 2022. gada 10. maijā pie tā dēvētā “uzvaras pieminekļa” ieradās ar agresijas simboliem – Krievijas karogiem, agrāk nebija nonākuši VDD uzmanības lokā. Vienlaikus abu personu aktivitātes dienesta vērtējumā bija vērstas uz Krievijas slavināšanu un agresijas atbalstīšanu. A. Dubjago tika aizturēts un pret viņu uzsākta izmeklēšana par agresorvalsts atbalstīšanu.⁸ Iepriekš A. Dubjago bija studējis Maskavā. Izceļams, ka tūlīt pēc viņa aizturēšanās kontaktu ar A. Dubjago tuviniekiem nodibināja ar Krievijas institūcijām saistītas personas. Savukārt Krievijas propagandas mērķiem izmantotie informācijas resursi A. Dubjago aizturēšanu un pret viņu sāktu kriminālprocesu mērķtiecīgi integrēja savās pret Latviju vērstajās kampaņās. Šis gadījums tika uzdots par “apliecinājumu” tam, ka Latvijā nostiprinās “rusofobija”.

V. Matule pēc 10. maija notikumiem “aizbēga” uz Baltkrieviju, vēlāk izplatot vēstījumu par šķietami pret viņu vērstu vajāšanu. Sākotnēji V. Matule demonstrēja savu noderību Baltkrievijas un Krievijas propagandas subjektiem, uzstājoties televīzijas pārraidēs un sniedzot intervijas par procesiem Latvijā. Taču vēlāk

V. Matule aktīvi iesaistījās pret Latviju vērstās aktivitātēs saziņas lietotnē “Telegram” un videokoplietošanas vietnē “TikTok”.

Ekrānuzņēmums no Krievijas propagandas televīzijas kanāla “Rossija 24” sižeta par A. Dubjago aizturēšanu.

Abi gadījumi VDD vērtējumā apliecina Krievijas ietekmes pasākumu organizētāju nemainīgi augsto interesi par jaunām un potenciāli perspektīvām prokremliskām personām, kuras var tikt izmantotas pret Latviju vērstās aktivitātēs. Tāpat minētais uzskatāmi parāda sociālās tīklošanās platformu arvien pieaugošo nozīmi Kremļa interešu realizēšanai, kļūstot par teju galveno tīklošanās, organizēšanas, rekrutēšanas un aģitācijas instrumentu prokremliskajā vidē.

Atsevišķos gadījumos prokremliskais noskaņojums izpaušas ielu vidē. Kopš 2022. gada 24. februāra līdz gada beigām VDD kopā ar Valsts policiju dažādās sabiedriskās vietās fiksēja mazliet vairāk nekā tūkstoši incidentu, kas raksturojami kā atbalsta izpausme Krievijas īstenotajai agresijai Ukrainā. No tiem visredzamākie bija “Z” burtu zīmēšana un tamlīdzīgas huligāniskas darbības.

Vienlaikus, neraugoties uz neregulāriem un atsevišķiem incidentiem, aizvadītajā gadā Latvijā nenotika masveida akcijas, kas būtu vērstas uz atbalsta demonstrēšanu Krievijas sāktajam karam Ukrainā. Dienesta īstenotās mērķtiecīgās pret darbības rezultātā prokremliskie aktivisti 2022. gadā nespēja mobilizēt līdzīgi domājošos sekotājus uz ielu protestiem vai nepakļaušanās akcijām, kurās pretlikumīgi tiktu pausts atbalsts Krievijas pastrādātajām zvērībām Ukrainā.

Par vienīgajiem izņēmumiem 2022. gadā kļuva spontānas un vāji organizētās prokremlisko iedzīvotāju izpaušmes 9. un 10. maijā, kā arī laikā, kad tika nojaukta tā dēvētais “uzvaras piemineklis” un padomju “piemineklis” Daugavpilī. Veiksmīgas VDD un Valsts policijas sadarbības rezultātā šajos kritiskajos datumos netika pieļauta situācijas eskalācija.

⁸ Kriminālprocesa ietvaros iegūtie materiāli, kas apliecināja Krievijas agresijas simbola demonstratīvu izmantošanu publiskā vietā, vēlāk tika nosūtīti Valsts policijai lēmuma pieņemšanai par administratīvās atbildības piemērošanu personai saskaņā ar Administratīvo sodu likuma par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 13.1 pantu (militārās agresijas un kara noziegumu slavinošu simbolu izmantošana publiskā vietā).

“BĒGLI” UZ KRIEVIJU

Aizvadītajā gadā sevi kā jaunu parādību uz prokremlisko aktivistu skatuves pieteica uz Krieviju aizbēgušo prokremlisko aktivistu kopiena.

Šajā nosacītajā kopienā apvienojās gan personas, kuras emigrēja no Latvijas pērn, pamatā skaidrojot savu pārcelšanos ar it kā Latvijas varas iestāžu izvērsto rusofobiju, gan Latvijas valstspiederīgie, kuri uz Krieviju bija pārcēlušies jau iepriekš, tostarp studiju nolūkos. Šo prokremlisko aktivistu redzamākās darbības bija saziņas platformā “Telegram” izveidotais kanāls “Baltijas antifašisti”, kas faktiski kalpoja par jaunu platformu Krievijas propagandas vēstījumu izplatīšanai. Detalizētāk minētās grupas darbība aplūkota nākamajā nodaļā, kas veltīta informatīvās telpas drošībai.

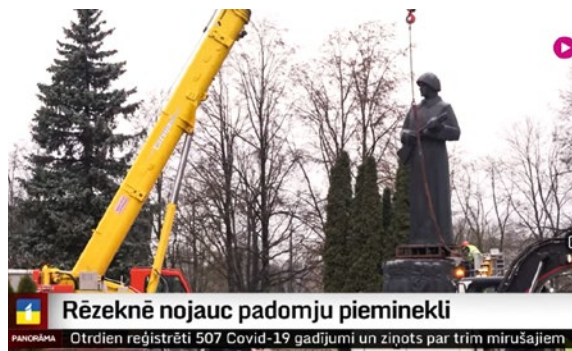
nostājās opozīcijā sabiedrības vairākumam, izvēloties nenosodīt Krievijas agresiju un neatbalstīt kara skartos Ukrainas iedzīvotājus. Vakcīnskeptiķi un šo vidi pārstāvošie “viedokļa līderi” savu argumentāciju balstīja alternatīvos un neobjektīvos informācijas kanālos, sazvērestības teorijās un arī Krievijas propagandas mašīnērijas veidotajos vēstījumos. Alternatīvas informatīvās telpas ietekmē šī sabiedrības daļa ne tikai noliedza Krievijas izvērsto agresiju, bet arī kritizēja padomju “pieminekļu” demontāžas nepieciešamību, neobjektīvi interpretēja Latvijas vēstures notikumus un izplatīja citus Krievijas propagandai tuvus vēstījumus.

3.4.

PADOMJU “PIEMINEKĻU” NOJAUKŠANA

Pērn pretrunīgu nostāju pret Krievijas karu Ukrainā pauda arī pēdējos gados sevi publiski pieteikuši tā dēvētā “vakcīnskeptiķu” vide, kuras priekšgalā bija atsevišķi Covid-19 noliedzēji. Šīs vides pārstāvji

Aizvadītais gads deva Latvijai unikālu iespēju atbrīvoties no padomju okupācijas mantojuma. Īsā laika periodā tika nojaukti vairāk nekā simts padomju “pieminekļi”, starp kuriem bija arī galvenais padomju okupācijas simbols – tā dēvētais “uzvaras piemineklis”.

Aizvadītajā gadā Latvijā tika demontēti padomju režīmu un armiju slavinošie “pieminekļi”, ko agresorvalsts Krievija gadiem ilgi bija izmantojusi kā instrumentus Latvijas sabiedrības šķelšanai un ietekmes aktivitāšu īstenošanai pret Latvijas valsti. Ekrānzņēmumi no LTV Ziņu dienesta sižetiem platformā “replay.lsm.lv”.

Šis process bija īpaši nozīmīgs, jo Krievija ilgstoši izmantoja tieši militāri memoriālo politiku kā efektīvu ietekmes instrumentu. Ilgus gadus Krievijas imperiālo un militāro pagātni godinoši objekti bija kļuvuši par sabiedrību šķeļošiem simboliem. Situācija bija jāmaina, tāpēc VDD vērtējumā lēmums par atbrīvošanos no padomju “pieminekļiem” bija būtisks nacionālās drošības un konstitucionālās iekārtas aizsardzībai.

Vairāku faktoru kopums noteica iemeslus, kāpēc padomju laika objektu demontāža 2022. gadā kopumā noritēja mierīgi un izvairoties no nopietnas situācijas eskalācijas vai plašiem protestiem. Starp iemesliem jāmin Ukrainu atbalstošās sabiedrības daļas demonstrētā nelokāmā nostāja par “pieminekļu” nojaukšanu un tās sekmētais apjukums un apātija prokremliski orientētajās sabiedrības grupās. Tāpat svarīgs faktors bija VDD un Valsts policijas veiksmīgi īstenotie drošības pasākumi, lai nepieļautu iespējamās provokācijas “pieminekļu” nojaukšanas laikā, kā arī Valsts policijas konsekventi piekoptā “nulles tolerances” taktika attiecībā pret Krievijas agresiju atbalstošām personām.

Minētajos apstākļos prokremliski noskaņotā sabiedrības daļa savu negatīvo attieksmi pret “pieminekļu” demontāžu galvenokārt puda sociālajos tīklos agresīvu komentāru veidā. Pavisam neliels skaits prokremliski noskaņotu iedzīvotāju “pieminekļu” demontāžas laikā Rīgā un Daugavpilī bija gatavi iziet ielās un iestāties pret “pieminekļu” demontāžu, tostarp provocējot konfliktsituācijas vai nepakļaujoties policijas likumīgajām prasībām.

Šādas personas tika aizturētas, un viņu profila izpēte liecināja par vairākām raksturīgām iezīmēm. Pārsvārā tie bija jauni vīrieši alkohola reibumā; atsevišķi iepriekš nonākuši policijas redzeslokā par dažādiem likumpārkāpumiem; vairāki jau iepriekš sodīti, tostarp par vardarbīgiem noziegumiem. Vēl bez šīm personām “pieminekļu” demontāžas darbu laikā to apkārtnē epizodiski pulcējās arī daudzi VDD jau zināmie prokremliskie aktīvistu, partijas LKS vadība un tās radikālākie biedri un atbalstītāji. Īpaši uzskatāmi tas bija redzams Rīgā tā sauktā “uzvaras pieminekļa” nojaukšanas dienās.

Padomju okupācijas gados Latvijā uzstādītie “pieminekļi” ilgstoši bija Krievijai būtisks instruments tās militāri memoriālajā darbā – ārpolitiskajām interesēm atbilstošu interpretāciju nostiprināšanai Latvijas sabiedrībā. Taču, neraugoties uz to, VDD un citu atbildīgo valsts iestāžu pret darbības rezultātā Krievija nekādā veidā nespēja ietekmēt Latvijas sabiedrības lēmumu atbrīvošanos no šiem padomju režīmu slavinošajiem objektiem.

3.5.

SAEIMAS VĒLĒŠANU DROŠĪBA

VDD savas kompetences ietvaros nodrošināja 14. Saeimas vēlēšanu brīvu, godīgu un demokrātisku norisi. Dienesta vērtējumā vēlēšanas tika aizvadītas mierīgi, bez ārvalstu centieniem iejaukties un ietekmēt vēlēšanu rezultātu. Tā kā vēlēšanās īstenoto pārbaužu ietvaros netika konstatēti būtiski pārkāpumi, VDD pērn neuzsāka kriminālprocesus par vēlēšanu iespējamu prettiesisku ietekmēšanu vai vēlēšanu rezultātu sagrozišanu.

Analizējot informācijas telpā izplatītos vēstījumus, dienestam galvenokārt bija jāpievēršas atsevišķu Latvijas sabiedrības grupu un politisko partiju aģitācijas aktivitātēm. Vairākos gadījumos izplatītie vēstījumi bija vērsti uz nepamatotu vēlēšanu drošības apšaubīšanu vai atkārtoja un atbalstīja pret Latviju naidīgajām ārvalstīm raksturīgos tendenciozos apgalvojumus. Tomēr dienesta analīze neliecina par Krievijas reāliem mēģinājumiem ietekmēt 14. Saeimas vēlēšanu norisi. Līdzīgi kā iepriekšējos gadus, Krievijas propagandas subjekti pieskaņoja vēstījums, bet pērn to uzmanība bija veltīta Ukrainai.

Ilustratīvs foto, VDD

14. Saeimas vēlēšanās kandidēja arī vairāki pandēmijas laikā sabiedrībā plašāku uzmanību ieguvuši Covid-19 noliedzēji un vakcīnskeptiķi. Vēlēšanu uzvedība un vēlēšanu rezultāti tomēr parādīja, ka šī politiskā spektra un protesta vides pārstāvjiem neizdevās gūt noturīgu uzmanību, un šādām viņu idejām sabiedrībā bija maz atbalstītāju.

Arī 14. Saeimas vēlēšanās VDD identificēja jau iepriekš citās vēlēšanās novērotu tendenci, ka atsevišķi deputātu kandidāti mēdz nodrošināt dalību vēlēšanās, vien dažus mēnešus pirms vēlēšanām pārņemot neaktīvas, iepriekš ar tiem nesaistītas politiskās partijas. Šādā veidā tiek apieti vairāki likumi – notiek izvairīšanās no jaunu politisko organizāciju dibināšanai noteikto prasību

izpildes, kā arī pēc būtības netiek ievērots aizliegums vēlēšanās kandidēt partijām, kas dibinātas ne vēlāk kā vienu gadu pirms vēlēšanām. Viena šādi pārņemta partija pērn ieguva valsts piešķirto finansējumu politiskajām partijām.

3.6.

EKSTRĒMISMS UN RADIKĀLISMS

Lai novērstu ekstrēmisma radītos draudus, VDD, līdzīgi kā citus gadus, mērķtiecīgi ieguva informāciju gan par labēji, gan kreisi noskaņotām ekstrēmistiskām organizācijām un personām. Tāpat dienests pievērsa uzmanību personām ar radikāliem un ekstrēmistiskiem uzskatiem, kuri ir tendēti uz vardarbību un radikalizāciju.

Aizvadītajā gadā Latvijā radikālu un ekstrēmistisku uzskatu atbalstītāju radītais apdraudējums valsts konstitucionālajai iekārtai kopumā bija vērtējams kā zems. Gan labēji, gan kreisi noskaņotām ekstrēmistiskām organizācijām un personām ilgstoši nav pietiekamu resursu un organizatoriskās kapacitātes, lai attīstītos, veiktu publiskas aktivitātes un piesaistītu jaunus dalībniekus.

Pērn dienests konstatēja nelielu labējo ekstrēmistu aktivitāšu pieaugumu, kas skaidrojams kā šīs vides pārstāvju reakcija uz Krievijas sākto karu Ukrainā. Atsevišķi labējie ekstrēmisti aktivizējās saistībā ar 9. un 10. maija notikumiem pie tā dēvētā “uzvaras pieminekļa”, kā arī tā nojaukšanas laikā, paužot gatavību konfrontācijai ar prokremliski orientētajiem aktīvistiem.

Labējie ekstrēmisti turpināja darboties vienatnē vai arī apvienojušies mazās domubiedru grupās. Vienlaikus VDD turpināja identificēt gados jaunas personas, kuras ir radikalizējušās interneta vidē. Tieši interneta vide, atšķirībā no darbības klātienē, kalpoja par galveno platformu labējo ekstrēmistu savstarpējai saziņai un radikālu materiālu izplatīšanai, tādējādi veicinot šīs vides tālāku radikalizāciju. Labējie ekstrēmisti komunikācijai interneta vidē izmantoja dažādas sociālās tīklošanās vietnes un slēgtus saziņas rīkus, piemēram, “Telegram”, kur izplatīja pret valsts pārvaldi vērstus, kā arī etniski un rasistiski motivētus vēstījumus.

2022. gadā nedaudz pieauga arī kreisi noskaņoto ekstrēmistu organizāciju un aktīvistu radītais apdraudējums nacionālajai drošībai, ko galvenokārt ietekmēja Krievijas izvērtais karš Ukrainā. Kopumā šo ekstrēmistu vidi arvien raksturoja mazskaitlīgums un atturēšanās no tīklošanās ar citām organizācijām.

Kreisie ekstrēmisti, līdzīgi kā labējie, savām aktivitātēm un ideju izplatīšanai izmantoja interneta vidi. Aģitācijas satura analīze liecināja par augstu Krievijas izplatītās propagandas ietekmi, un tajā neiztrūka arī atbalsts Krievijas īstenotajai ārpolitikai un karadarbībai Ukrainā.

Vairāki komunistisko un sociālistisko ideju izplatītāji VDD bija zināmi jau ilgstoši, kas savukārt dienestam ļāva savlaicīgi konstatēt vides aktivizēšanos, īpaši saistībā ar padomju “pieminekļu” demontāžu.

Lai nepieļautu tālāku kreiso ekstrēmistu vides izvēršanos un komunisma ideoloģijas izplatīšanās draudus, VDD aizvadītajā gadā vērsās Ģenerālprokuratūrā un Nacionālajā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomē, rosinot tām savas kompetences ietvaros apturēt kreisi un komunistiski orientētās biedrības “Latvijas Strādnieku fronte” publisko darbību.

Tāpat pēc divu komunisma ideoloģijai uzticīgu ārvalstnieku aktivitāšu izvērtēšanas VDD iekšlietu ministram rosināja šo personu iekļaušanu tā dēvētajā melnajā sarakstā. Šīs personas bija Krievijas pilsonis Sergejs Boļavins un Lietuvas pilsonis Konstantinas Gorškovas. Dienesta vērtējumā abi aktīvistu Latvijā īstenoja darbības, kas radīja apdraudējumu konstitucionālajai iekārtai, kā arī – ilgtermiņā – būtisku sabiedriskās kārtības un drošības apdraudējumu. Šobrīd minētajām personām, pamatojoties uz iekšlietu ministra lēmumu, ir liegta iecelšana Latvijā.

Sergejs Boļavins

Konstantinas Gorškovas

PASĀKUMI KONSTITUCIONĀLĀS IEKĀRTAS AIZSARDZĪBAI

Prokremlisko aktivitāšu monitorings

VDD pērn pastiprināja informatīvās telpas monitoringu, lai identificētu pret Latvijas valsti un sabiedrību vērstus aicinājumus. Gada laikā dienests fiksēja vairākus miljonus ierakstu, padziļināti vērtējot tūkstošiem gadījumu, kas saturēja Krievijas agresiju atbalstošu aktivitāšu iespējamās pazīmes. Savukārt prokremliskās izpausmes ielu vidē VDD monitorēja sadarbībā ar Valsts policiju. Kopumā fiksēto gadījumus skaits – mazliet vairāk nekā tūkstotis – proporcionāli Latvijas iedzīvotāju skaitam ir vērtējams kā neliels. Pastiprinātu uzmanību dienests pievērsa arī agresiju slavināšu simbolu lietojumam pie personu apģērba, uz transportlīdzekļiem vai ēkām.

Preventīvas pārrunas un brīdināšana par atbildību

Palīdzības sniegšana ārvalstij pret Latviju vērsta darbībā ir krimināli sodāma. Prokremliskajās izpausmēs konstatējot pazīmes, kas liecina par prettiesiskas darbības iespējamību, VDD personām izteica brīdinājumu par nepieļaujamību izdarīt likuma pārkāpumu, kas ir vērstas pret valsts drošību vai var tai kaitēt. Dienests pērn brīdināja vairākus desmitus līdz šim zināmos Krievijas “tautiešu” vides aktivistus par nepieļaujamību sniegt atbalstu agresorvalstij. Saskaņā ar veiktajiem grozījumiem Politisko partiju likumā VDD brīdinājumu izteica arī divām partijām – LKS un “Stabilitātei!”.

Protesta un citu publisku pasākumu kontrole

Atbilstoši kompetencei VDD sadarbojās ar vietējām pašvaldībām, vērtējot personu un organizāciju pieteiktos protesta vai citus publiskos pasākumus. Konstatējot pazīmes, kas liecina par iespējamu atbalstu agresorvalstij Krievijai vai cita veida apdraudējumu valsts vai sabiedrības drošībai, VDD rekomendēja nesaskaņot pieteikto pasākumu. Savukārt sadarbībā ar Valsts policiju dienests pastiprināti uzraudzīja arī daudzos aizvadītajā gadā notikušos Ukrainas atbalsta pasākumus, lai savlaicīgi identificētu un novērstu provokācijas vai potenciālas prokremliskas izpausmes šo pasākumu laikā.

Krimināltiesiski pasākumi

Lielākoties prokremliskās izpausmes apdraudēja Latvijas informatīvo telpu un bija saistītas ar Krievijas agresijas un pastrādāto kara noziegumu attaisnošanu. Pret vairākām personām VDD uzsāka kriminālprocesus, par ko detalizētāka informācija pieejama pārskata nodaļās par informatīvās telpas drošību un pirmstiesas izmeklēšanu. Savukārt ielu vidē fiksētās huligāniskās un cita veida darbības bija piekritīgas Valsts policijai. Konstatējot šādas izpausmes, dienests informāciju par tām pēc piekritības nosūtīja Valsts policijai tālākai izvērtēšanai. Tika fiksēti arī gadījumi, kad Latvijas valstspiederīgie centās atbalstīt agresorvalsti ar citiem līdzekļiem. Piemēram, pērn dienests uzsāka vienu kriminālprocesu par prettiesisku piedalīšanos karā Ukrainā, sniedzot atbalstu Krievijas bruņotajiem spēkiem, un vienu kriminālprocesu par bruņotā konflikta finansēšanu.

Administratīvie instrumenti

Papildus jau minētajiem pret darbības pasākumiem, VDD konstitucionālās iekārtas aizsardzībai 2022. gadā izmantoja arī administratīvos instrumentus. Personu iekļaušana tā dēvētajā melnajā sarakstā ir viens no piemēriem. Dienests pērn vērsās pie iekšlietu ministra, rekomendējot vairākām prokremliski noskaņotām personām, kuras nebija Latvijas valstspiederīgās, noteikt aizliegumu uzturēties Latvijā. Šādu personu vidū bija pieminētie ideoloģiskie aktīvistu no “Latvijas Strādnieku frontes” un KF institūciju pārstāvis V. Daņilohs. Tāpat VDD izmantoja administratīvos instrumentus un vērsās citās institūcijās gadījumos, kad to iesaiste bija nepieciešama organizāciju darbības ierobežošanai. Piemēram, dienests vērsās Ģenerālprokuratūrā, sniedzot informāciju par LKS pret nacionālās drošības interesēm vērstajām aktivitātēm.

PROGNOZES

- Kremļa ilgus gadus rūpīgi veidotā ietekmes arhitektūra Latvijā faktiski ir izjukusi – Krievijas “tautiešu” vide ir sašķelta un mazaktīva, tās līdzšinējie “ietekmes aģenti” izgaismoti un tāpēc to efektivitāte šobrīd ir zema. Tomēr Krievija neatteiksies no līdzšinējiem ietekmes subjektiem, kamēr neatradīs citus efektīvākus instrumentus. Tāpat Krievijas ietekmes potenciālu Latvijā saglabās vairāku iedzīvotāju grupu labvēlīgā attieksme pret agresorvalsti. Krievija centīsies savā labā izmantot arī cilvēkus, kuri šaubās par nepieciešamību atbalstīt Ukrainu un ieguldīt līdzekļus Latvijas drošības stiprināšanā.
- Krievijas ietekmes aktivitātēs arvien lielāka nozīme būs atsevišķiem indivīdiem, tostarp ārpus mūsu valsts esošajiem Latvijas valstspiederīgajiem. Šādas personas, kuras pērn “pārbēga” no Latvijas uz Krieviju vai arī jau ilgstoši dzīvo kaimiņvalstī, Krievija izmantos kā jaunus “viedokļa līderus”, veicinot to atpazīstamību un popularitāti Latvijā prokremliski noskaņotajā sabiedrības daļā. Šajā kontekstā izceļamas ir Krievijā izglītību ieguvušas vai joprojām studējošas personas, kuru vidū tiek meklēti nākamie Kremļa ietekmes pasākumu īstenotāji.
- Krievijas karam Ukrainā joprojām būs spēcīga rezonanse Latvijas sabiedrībā un tas izpaudīsies arī incidentos, kuros tiek pausta prokremliska pozīcija.
- Tomēr sabiedrības vairākuma nosodījums Krievijas sāktajam karam Ukrainā un Latvijas institūciju pretdarbība samazinās prokremlisku izpausmju iespējamību un izvēršanos. Iedzīvotāju vērtības un kritiskā attieksme pret Kremli būs faktori, ar kuriem Krievijas ietekmes pasākumu autori būs spiesti rēķināties arī turpmāk.
- Personas, kuras darbojas Krievijas interesēs, ieturēs nogaidošu pozīciju un slēps savu nostāju. Šīs personas un prokremliski noskaņotā sabiedrības daļa turpinās gaidīt Kremli iespējami labvēlīgu iznākumu karam Ukrainā, cerot uz iespēju atjaunot agrākās saites ar Krieviju.

04

INFORMATĪVĀS TELPAS DROŠĪBA

Krievijas iebrukumu Ukrainā pavadīja masīva kara propaganda, kas bija īpaši intensīva tieši kara sākotnējā fāzē. Propagandas karā VDD vērtējumā Ukraina 2022. gada griezumā kopumā bija ievērojami veiksmīgāka par Krieviju un sekmīgi sakāva Kremļa melu un dezinformācijas centienus. Tomēr lielā apjomā saražotā un dažādos informatīvajos kanālos izplatītā kara propaganda sasniedza arī Latvijas informatīvo telpu.

Tāpēc nacionālās drošības interesēs vitāli svarīgi bija pēc iespējas īsākā laikā ieviest jaunus instrumentus, kas novērstu Kremļa tīrāžēto melu radīto apdraudējumu mūsu valstij.

Dienesta analīze liecina, ka 2022. gadā tieši Kremļa informatīvās ietekmes pasākumi, kas bija vērsti uz kara pret Ukrainu un Krievijas armijas pastrādāto kara noziegumu attaisnošanu, radīja nozīmīgāko apdraudējumu Latvijas informatīvās telpas drošībai.

Agresorvalsts Krievijas masveidīgās propagandas kampaņas un informatīvās ietekmes aktivitātes galvenokārt bija vērstas uz to, lai slavinātu Krievijas un tās noziedzīgā līdera varenību. Tāpat Kremļis masīvās dezinformācijas kampaņās centās attaisnot Krievijas bruņoto spēku un algotņu grupējuma “Wagner” pastrādātos kara noziegumus Ukrainā – veiktās civiliedzīvotāju slepkavības, pilsētu iznīcināšanu un civilās infrastruktūras sagraušanu. Neskatoties uz to, ka šo propagandas kampaņu primārā mērķauditorija bija Krievijas sabiedrība, tās sasniedza arī Latvijas iedzīvotājus.

Norises Latvijas sabiedrībā, un jo sevišķi informatīvajā telpā, pērn apliecināja, ka iepriekšējo gadu Krievijas informatīvās ietekmes aktivitātes ir bijušas rezultatīvas. Pierādījums tam bija prokremļiski noskaņotās Latvijas sabiedrības daļas atbalsts Krievijas kara noziegumiem Ukrainā, kas tika apliecināts komentāros, ierakstos un videomateriālos sociālās tīklošanās platformās un tiešās saziņas lietotnēs. Atsevišķas sabiedrībā pazīstamas prokremļiski noskaņotas personas šādu atbalstu sniedza, sadarbojoties ar Kremļa propagandas resursiem, kuri izplatīja aicinājumus uz vardarbību un attaisnoja civiliedzīvotāju slepkavības. Šādi rīkojās arī atsevišķas gan

bijušās, gan esošās valsts amatpersonas. VDD vērtējumā prokremliskās izpausmes nebija nejausība, bet tiešas sekas pēdējo gadu Krievijas informatīvās ietekmes pasākumiem pret Latviju.

Aizvadītais gads apliecināja, ka atsevišķas sabiedrības grupas ir gatavas kara propagandu patērēt un uzskatīt par patiesību. VDD vērtējumā šādu nekritisku attieksmi pret realitāti veicināja arī tā dēvētie “viedokļa līderi”, kas informatīvajā telpā parādījās saistībā ar protestiem pret Covid-19 ierobežošanai noteiktajiem pasākumiem. “Alternatīvie” informācijas kanāli arvien kalpoja kā platformas, kur pastarpināti Latvijas sabiedrībā pieejama Krievijas kara propaganda.

4.1.

KRIEVIJAS KARA PROPAGANDA UN TĀS SUBJEKTI

Aizvadītā gada pret Latviju vērstās Krievijas informatīvās ietekmes aktivitātes bija pakārtotas Kremļa kara propagandas vajadzībām. Krievijas karš Ukrainā bija galvenais temats visās Krievijas informatīvās ietekmes aktivitātēs. Ikviens kara propagandā iesaistītais subjekts kalpoja vienam mērķim – attaisnot Krievijas sāktu karu Ukrainā un Krievijas bruņoto spēku pastrādātos kara noziegumus.

Kā liecina VDD analīze, savā kara propagandā agresorvalsts Krievija galveno uzsvaru lika uz televīzijas kanāliem un interneta vietnēm, kuru darbs primāri bija vērst uz Krievijas auditoriju. Krievijas iedzīvotāji nemitīgi tika “baroti” ar interpretācijām un klajiem meliem par “speciālo militāro operāciju”, “nacistu režīmu” Kijivā, “bioloģiskajām laboratorijām” Ukrainā, Rietumu “provokācijām” pret Maskavu un Krievijas “iemānīšanu” karā.

KARA PROPAGANDA

Kara propaganda – sabiedrisko attiecību atzars, kas nodarbojas ar mērķtiecīgu un sistemātisku manipulēšanu, lai veidotu atbilstošu iedzīvotāju attieksmju un uzskatu sistēmu par karu, panāktu sabiedrības atbalstu kara nepieciešamībai un kara vešanas metodēm, tajā skaitā tādām metodēm, kas ir starptautiski aizliegtas.

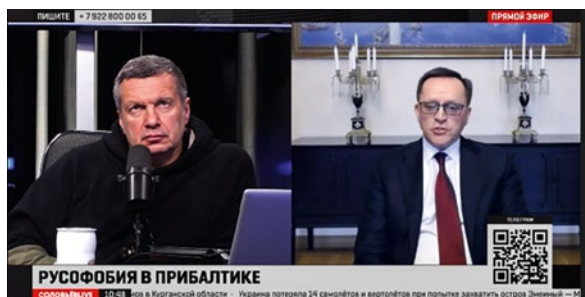
Tāpat kara propagandas uzdevums bija Krievijas sabiedrībai mākslīgi radīt “ārējā ienaidnieka” tēlu. Primāri tas bija iedomātais “nacistiskais (atsevišķos gadījumos arī “fašistiskais”) režīms” Kijivā. Citos gadījumos – NATO, ASV, Lielbritānija vai Baltijas valstis. Dažos gadījumos parocīgāk un vienkāršāk Krievijas propagandas subjektiem bija lietot tikai un vienīgi apzīmējumu “anglosakši”, lai raksturot savu “ārējo ienaidnieku”. VDD vērtējumā Krievijas propagandas mašīnērijas pašmāju auditorijai radītā dezinformācija atstāja nozīmīgu negatīvu ietekmi arī uz Latvijas informatīvo telpu.

Krievijas kara propagandas vēstījumi līdz Latvijai nonāca, pateicoties arī vietējiem prokremliskajiem aktīvistiem un viņu veidotajiem kontiem un grupām tiešās saziņas aplikācijās un sociālās tīklošanās platformās. Līdzās Ukrainā pastrādāto kara noziegumu attaisnošanai šo subjektu mērķis bija vairot spriedzi un baiļu sajūtu Latvijas sabiedrībā. Aizvadītā gada nogalē tiešās saziņas lietotnē “Telegram” tika izveidotas tā dēvēto “Baltijas antifašistu” grupas, kuru veidošanā un satura papildināšanā iesaistījās arī vairākas personas no Latvijas, starp kurām izceļama iepriekšējā nodaļā pieminētā Viktorija Matule, ilggadējie prokremliskie aktīvistu Sergejs Vasiļjevs un Vadims Avva, kā arī LKS biedre Tatjana Andrijeca.

Sevi par “antifašistiem” dēvējošie aktīvistu dažādos veidos centās pievērst Latvijas sabiedrības uzmanību. Viņi mēģināja musināt Latvijā dzīvojošos krievvalodīgos organizēt protesta akcijas, apkopot informāciju par personām, kuras bija iesaistījušās padomju “pieminekļu” nojaukšanā, kā arī iegūt ziņas par Latvijas Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem. 2022. gada 28. novembrī VDD uzsāka kriminālprocesu saistībā ar tā dēvēto “Baltijas antifašistu” aktivitātēm saziņas lietotnē “Telegram”.⁹

Latvijas kontekstā aizvadītajā gadā Krievijas kara propagandas arhitektūrā nozīmīgs subjekts bija arī Krievijas vēstniecība Latvijā. Iebrukumu Ukrainā un Krievijas kara noziegumus attaisnojošus tekstus tās darbinieki izplatīja vēstniecības izveidotajos un uzturētajos kontos sociālās tīklošanās un tiešās saziņas platformās. Tāpat vēstniecība sniedza nozīmīgu atbalstu Krievijas propagandas televīzijas kanāliem, kuri veidoja materiālus par norisēm Latvijā.

Ekrānuzņēmums ar M. Vaņina dalību agresīvā Krievijas kara propagandista Vladimira Solovjova raidījumā.

Apliecinājums Krievijas diplomātijas standartam bija tobrīd Krievijas vēstnieka Latvijā Mihaila Vaņina regulārā sadarbība ar Krievijas kara propagandas mērķiem izmantotajiem informācijas resursiem, kuros tika izplatīti aicinājumi uz vardarbību un draudi iznīcināt citas valstis, izmantojot kodolieročus.

Jaunajos apstākļos Krievijas kara propagandas mašīnērijā pieauga nozīme arī tā dēvētajiem “blogieriem” jeb personām, kuras videokoplietošanas platformās publicē Krievijas propagandas vēstījumos balstītus videomateriālus. Viens no tādiem bija Kirils Fjodorovs, kurš krievu valodā veidoja videoblogu “Ieroču vēsture”. Pērn martā VDD pret šo personu sāka kriminālprocesu par darbībām, kas attaisno un slavina Krievijas bruņoto spēku militāro agresiju Ukrainā.¹⁰ Dienesta vērtējumā Krievijas Ārlietu ministrijas sakāpinātā reakcija uz K. Fjodorova aizturēšanu un viņa veidotā videobloga darbības apturēšanu apliecina šādu subjektu lielo nozīmi Krievijas kara propagandas arhitektūrā.

Jāatzīmē, ka šā gada sākumā K. Fjodorovs atzina savu vainu nodarītajā un saņēma sodu par Krievijas saktā kara attaisnošanu, viņam vienojoties ar prokuratūru. Šobrīd K. Fjodorovs ir aizbēdzis uz Krieviju.

4.2.

KRIEVIJAS INFORMATĪVĀS IETEKMES RESURSU METODES

Aizvadītajā gadā pret Latviju vērsto, Kremļa propagandas mērķiem izmantoto informācijas resursu darba metožu klāsts piedzīvoja būtiskas izmaiņas.

Liedzot tiešu legālu piekļuvi kara propagandas kanāliem, sociālie mediji “Telegram”, “TikTok” un “YouTube” kļuva par galvenajām platformām pret Latviju vērstu informatīvo kampaņu izplatīšanai. Tos izmantoja gan par tradicionālajiem uzskatāmiem Krievijas informatīvās ietekmes instrumenti – Kremlim pietuvinātie mediju uzņēmumi un žurnālisti, gan Kremlī atbalstošie sabiedriskie aktīvistu, kuru publiskās darbības bija vērstas uz Krievijas propagandas vēstījumu izplatīšanu.

Mēģinot apiet ES sankciju dēļ noteiktos ierobežojumus, Krievijas informācijas aģentūras “Rossiya Segodnya” veidoto informācijas resursu “Sputnik” un “Baltnews”

⁹ Kriminālprocess tika uzsākts, pamatojoties uz Krimināllikuma 81.¹ pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma pazīmēm, proti, par palīdzību ārvalstij pret Latvijas Republiku vērstā darbībā.

¹⁰ Kriminālprocess tika uzsākts saskaņā ar Krimināllikuma 74.¹ pantu un 78. pantu, proti, par kara noziegumu un noziegumu pret mieru attaisnošanu un slavināšanu un par darbību, kas vērstas uz nacionālā naida un nesaticības izraisīšanu.

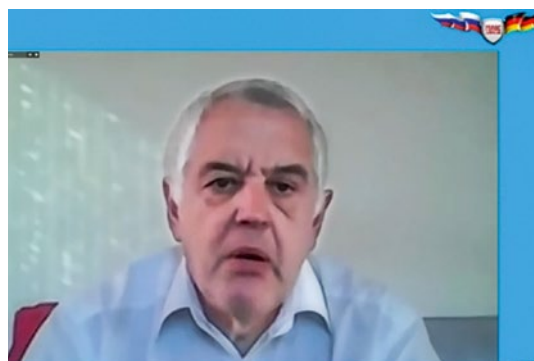
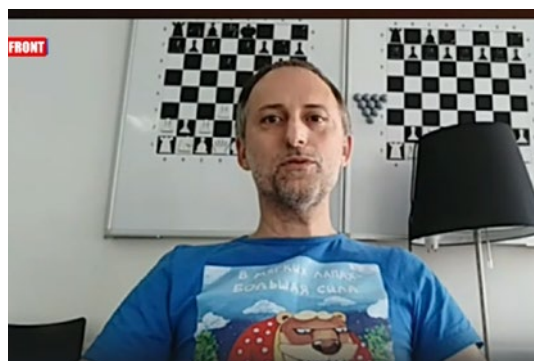
autori aktīvi izmantoja “Telegram” kanālus. Tāds bija, piemēram, ilggadējais “Sputnik” satura veidotājs Aleksejs Stefanovs, kurš Krievijas pastrādātos kara noziegumus atbalstošus un attaisnojošus vēstījumus līdz auditorijai Latvijā mēģināja nogādāt ar sava “Telegram” konta starpniecību. “Sputnik” Latvijai paredzētās versijas satura veidotāji izmantoja arī savu “Telegram” kontu “Šproti v izgnanii”, kurā sistemātiski izplatīja informāciju, attaisnojot Ukrainas iedzīvotāju slepkavības un pilsētu iznīcināšanu.

Sociālās tīklošanās un videokoplietošanas platformu piedāvātās informācijas izplatīšanas iespējas bija vērtīgs instruments arī agresorvalsts Krievijas televīzijas kanāliem, lai nogādātu savus kara propagandas vēstījumus līdz auditorijai Latvijā. Vienlaikus Krievijas un Baltkrievijas televīzijas kanālu izplatīto Krievijas kara propagandas pieejamību nodrošināja arī tā dēvētie “nelegālie operatori”.

Dienesta vērtējumā Krievijas kara propagandas metožu arsenālā būtisku nozīmi saglabāja prokremliskie aktīvisti, kuri Krievijas informācijas resursos tika pasniegti kā “eksperti”, “politiski vajātas personas” un “opozicionāri”. Tādi bija tradicionālie prokremliskie aktīvisti, piemēram, Aleksandrs Gapoņenko, Jurijs Aleksejevs un Ruslans Pankratovs. Šīs personas regulāri gan klātienē, gan tiešsaistē piedalījās Krievijas propagandas mērķiem izmantotajos raidījumos, kas izplatīja pret Latviju vērstus vēstījumus. Lai arī viņu izteikumi primāri bija paredzēti patēriņam auditorijai Krievijā, šo personu piederība Latvijai veicināja vēstījumu izplatīšanu un lietojumu arī mūsu valsts informatīvajā telpā.

Jāatzīmē, ka Rīgas domes bijušais deputāts no politiskās partijas “Saskaņa” R. Pankratovs 2022. gada vasarā bija arī aizdevies uz Krievijas okupētajām teritorijām Ukrainā, kur, uzdodoties par žurnālistu, piedalījās Kremļa organizētajos kara propagandas pasākumos. R. Pankratovam piešķirot žurnālista statusu, Krievijas informatīvie resursi centās “paaugstināt” viņa nozīmību plašākas sabiedrības acīs.

Saistībā ar iespējamiem Krimināllikuma pārkāpumiem, kas izrietēja no R. Pankratova sadarbības ar Krievijas mediju uzņēmumiem, 2022. gadā VDD pret šo personu uzsāka kriminālprocesu. Decembrī minēto kriminālprocesu dienests nodeva prokuratūrai, rosinot pret R. Pankratovu sākt kriminālvajāšanu par tādu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, par ko atbildība ir noteikta Krimināllikuma 78. panta otrajā daļā un 84. panta pirmajā daļā, proti, nacionālā un etniskā naida izraisīšanu un ES noteikto sankciju pārkāpšanu. Pašlaik krimināllieta ir iztiesāšanā, tādēļ VDD atgādina, ka neviena persona nav uzskatāma par vainīgu, kamēr tās vaina nav atzīta likumā noteiktajā kārtībā.

Ekrānuzņēmumi ar Latvijas prokrievisko aktīvistu un “viedokļa līderu” Ruslana Pankratova (no augšas), Alekseja Stefanova, Aleksandra Gapoņenko un Jurija Aleksejeva dalību Krievijas kara propagandas mērķiem izmantotajos televīzijas raidījumos un video blogos.

4.3.

KRIEVIJAS INFORMATĪVĀS IETEKMES SEKAS

Kremļa radītā kara propaganda neizbēgami atstāja ietekmi arī uz Latvijas sabiedrības daļu, kas iepriekš ikdienā bija pieradusi patērēt Krievijā ražoto saturu.

Līdz ar Krievijas televīzijas kanālu un interneta vietņu pieejamības ierobežošanu šāda satura patērētāji “pārslēdzās” uz mazāk regulētām vai faktiski neregulētām vidēm, kā “TikTok” un “Telegram”. Šīs vides nodrošināja ne tikai šķietamu anonimitātes sajūtu, bet arī deva iespēju Krievijas propagandas ietekmē izveidotajā pasaules redzējumā ilgstoši dzīvojušajiem Latvijas iedzīvotājiem veikt Krievijas kara propagandas “atražošanu”. Proti, izplatīt informāciju, kuras mērķis bija attaisnot Krievijas sāktu karu Ukrainā, kā arī provocēt Latvijas sabiedrību uz protestiem un nemieriem.

Aizvadītajā gadā VDD ieguva, apkopoja un analizēja ievērojamu apjomu sociālās tīklošanās platformās un tiešās saziņas lietotnēs izplatītas informācijas, kas saturēja Kremļa propagandai raksturīgus vēstījumus. Padziļinātai analīzei tika pakļauti kopumā vairāki simti tūkstoši sociālās tīklošanās platformās Latvijas segmentā publicēti ieraksti. Vairākos simtos gadījumu VDD ar ierakstu autoriem veica pārrunas, lai brīdinātu par kriminālatbildību, kas var iestāties, paužot atbalstu Krievijas sāktajam karam Ukrainā un attaisnojot agresorvalsts pastrādātos kara noziegumus.

Veikto pārrunu izvērtējums norāda, ka agresīvo komentāru autori ilgstoši bija patērējuši Krievijas propagandu un dzīvoja šīs valsts informatīvajā telpā. Vienlaikus agresīvo komentāru autori nebija savstarpēji saistīti, un šo personu darbības neradīja reālu apdraudējumu Latvijas nacionālajai drošībai. Turklāt lielākā daļa agresīvo un naidpilno izteikumu paudēju pārrunu laikā atzina savu rīcību par kļūdainu, informatīvā telpā izplatīto saturu dzēsa un apņēmas turpmāk atturēties no potenciāli prettiesiskas rīcības. Tikai retos gadījumos, piemēram, kad personas sirga ar garīgu slimību vai psihiskas dabas traucējumiem, preventīvās darbības nerasniedza rezultātu un personas atkārtoti izplatīja agresīvu un naidu raisošu saturu. Pārrunas ar agresīvo komentāru autoriem un šīm personām izteiktie brīdinājumi kalpoja arī kā preventīvs pasākums, lai nepieļautu šādu personu cita veida agresijas izpausmes. Tāpat pārrunas un brīdinājumi bija instruments, lai nepieļautu tāda agresijas līmeņa sasniegšanu Latvijas informatīvajā telpā, kam būtu potenciāls pāraugt ielu demonstrācijās un protestos.

Agresīvā komentētāja profils

Dzimums: vīrietis;

Vecums: 30–49 gadi;

Komentāra valoda: krievu;

Dzīvesvieta: Rīga, Pierīga;

Valstiskā piederība: Latvijas nepilsonis;

Izplatītais saturs:

- aicinājumi uz protestiem, Latvijas konstitucionālās iekārtas un teritoriālās vienotības graušānu;
- aicinājumi uz vardarbību pret policistiem, ārstiem, žurnālistiem un amatpersonām;
- aicinājumi nojaukt Brīvības pieminekli;
- aicinājumi uz nacionālo un etnisko naidu;
- Krievijas kara noziegumu attaisnošana un Krievijas sāktā kara glorificēšana.

Kā liecina VDD analīze, agresīvās un Krievijas sāktu karu un īstenotos kara noziegumus atbalstošās personas nāk no dažādām Latvijas vietām. Tomēr primāri šāda rakstura komentārus sociālās tīklošanās vietnēs un tiešās saziņas platformās izplatīja personas, kuras dzīvo Rīgā un tās apkaimē, kas skaidrojams ar šā reģiona lielāku apdzīvotību.

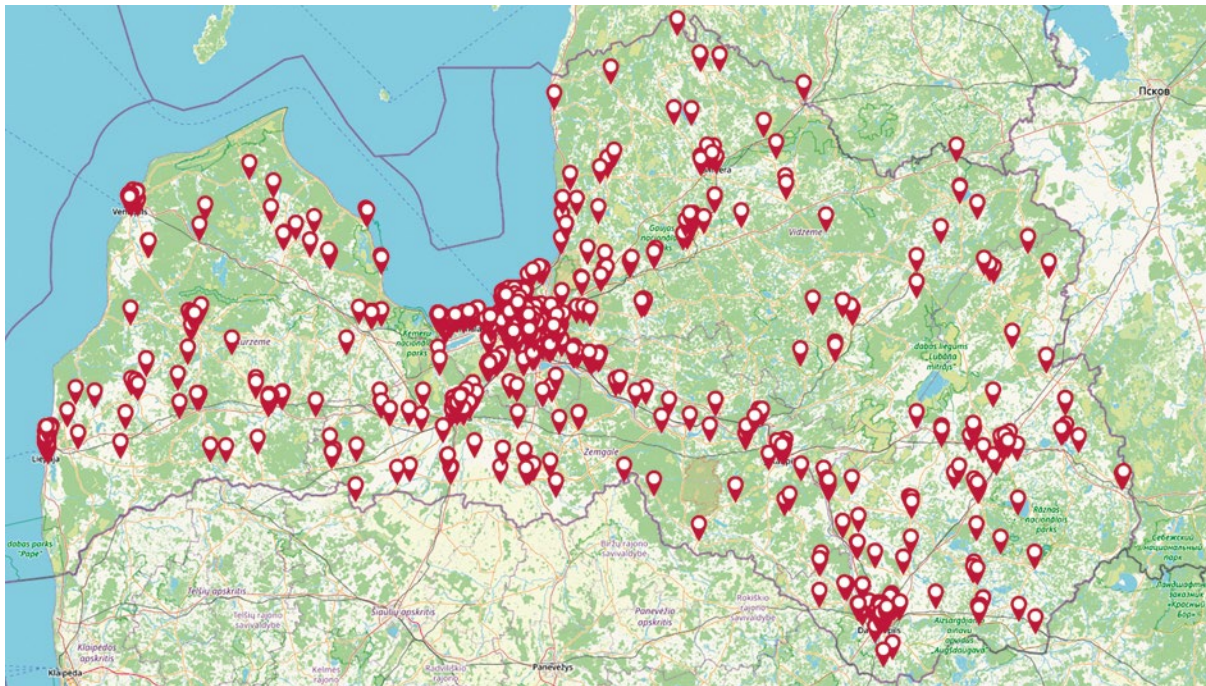
Tāpat dienesta analīze liecina, ka nepieredzēti augstu aktivitāti un agresiju Latvijas sabiedrībā radīja šādi aizvadītā gada notikumi:

- Krievijas iebrukuma sākums Ukrainā 2022. gada 24. februārī un pirmās kara dienas;
- prokremlisko personu aktivitātes Rīgā, Uzvaras parkā 2022. gada 9. un 10. maijā;
- padomju “pieminekļa” nojaukšana Pārdaugavā 2022. gada 23. līdz 25. augustā.

Minētie notikumi radīja vislielākos agresijas uzliesmojumus Latvijas informatīvajā telpā, un tos ekspluatēja arī Krievijas informatīvās ietekmes aktivitātēs iesaistītie subjekti. VDD vērtējumā agresijas

! VDD ATGĀDINA

Par genocīda, nozieguma pret cilvēci, nozieguma pret mieru vai kara nozieguma publisku slavināšanu, noliegšanu, attaisnošanu vai rupju noniecināšanu draud kriminālatbildība. Kriminālatbildība draud arī par darbību, kas vērsta uz nacionālā, etniskā, rasu vai reliģiskā naida vai nesaticības izraisīšanu.

VDD interneta vidē fiksēto agresīvo un Krieviju atbalstošo komentāru autoru izvietojums Latvijas teritorijā.

izplatīšanas mērķis bija palielināt jau tā tobrīd spriedzes pilno noskaņojumu sabiedrībā, graut ticību Latvijas valstij un mūsu sabiedrotajiem NATO un ES, veicināt sašķeltību starp dažādām Latvijas sabiedrības grupām, kā arī provocēt Latvijas sabiedrību uz nemieriem un likumu pārkāpšanu.

VDD sadarbībā ar citām valsts iestādēm spēja nodrošināt, ka Latvijas informatīvajā telpā provocētie

nemieri nepāraug tiešās vardarbīgās protesta akcijās, klajā Krievijas pastrādāto kara noziegumu attaisnošanā un ielu konfrontācijā.

Vienlaikus iegūtā informācija ļāva VDD identificēt konkrētu personu prettiesiskās darbības. Pret šīm personām dienests uzsāka kriminālprocesus, par kuriem detalizētāka informācija sniegta pārskata nodaļā par pirmstiesas izmeklēšanu.

KRIEVIJAS KARA PROPAGANDAS VĒSTĪJUMI

Pērn Kremļa propagandas vēstījumi būtiski nemainījās. Krievijas informatīvie resursi izplatīja tos pašus melus, ko tiražējuši jau vairākus gadus, bet kas tika pielāgoti aktuālajai situācijai reģionālajā un starptautiskajā politikā. Vienlaikus šajos apstākļos Krievijas kara propagandas vēstījumi primāri bija vērsti pret Ukrainu un ukraiņu tautu. Tādu melu kā “Krievija īsteno specoperāciju” un “Krievija cenšas atbrīvot Ukrainu no nacistiem” mērķis bija attaisnot Krievijas sāktu karu Ukrainā un agresorvalsts bruņoto spēku pastrādātos kara noziegumus.

Latvijas kontekstā dominēja jau zināmie vēstījumi par “Latviju pārvaldošajiem fašistiem” un Latviju kā “neizdevušos valsti”. Nekur nepazuda arī apgalvojumi par vēstures pārrakstīšanu, ar ko pati Krievija nodarbojusies visu šo laiku un ko nesekmīgi cenšas darīt arī tagad.

Kremļa kara propagandā nāca klāt vēstījums par nepieciešamību “denacificēt” arī Latviju. Vēstījuma mērķis bija viens – palielināt baiļu un spriedzes līmeni Latvijas sabiedrībā tiktāl, ka vēstījums sāk ietekmēt lēmumu pieņemšanu mūsu valstī atbilstoši Krievijas politikas interesēm. Kremļa mērķis bija arī panākt, lai radīto baiļu dēļ Latvijas sabiedrība samazina savu atbalstu Ukrainai un ukraiņiem.

Tāpat Kremļa kara propagandas mašīnērija visiem spēkiem centās pierādīt, ka Krievija karo ar NATO, ne tikai ar Ukrainas armiju. Minētais vēstījums kalpo gan tam, lai savai publikai attaisnotu daudzās neveiksmes kara laukā, gan tam, lai par NATO konstruētu tēlu kā par ārējo ienaidnieku, kas cenšas iznīcināt Krievijas valstiskumu.

4.4.

NO KRIEVIJAS IECEĻOJUŠIE
MEDIJU VIDES PĀRSTĀVJI

Aizvadītajā gadā, Krievijai uzsākot iebrukumu Ukrainā, uz Rietumiem, tostarp Latviju, pārcelties lēma liels skaits Krievijas mediju uzņēmumu darbinieku, žurnālistu, tā dēvēto “bloggeru”, kā arī citas ar informatīvo telpu saistītas personas.

VDD vērtējumā Krievijā un Baltkrievijā šobrīd nav iespējama neatkarīgu mediju darbība, opozīcijas videi kopumā atrodies stingrā agresorvalsts specdienestu uzraudzībā un kontrolē. Savukārt Krievijā par medijiem dēvētie resursi faktiski apkalpo Kremli, nodrošinot kara propagandas ražošanu un izplatīšanu.

Pārcelties uz Latviju lēmušas, piemēram, Rietumvalstu raidsabiedrību “Radio Brīvā Eiropa” un “BBC” iepriekš Krievijā strādājušās redakcijas, ka arī vairāki neatkarīgie žurnālisti, kas līdz šim snieguši nozīmīgu ieguldījumu Krievijas sabiedrības informēšanā par Krievijas bruņoto spēku un algotņu grupējuma “Wagner” pastrādātajiem kara noziegumiem un patieso situāciju Ukrainā. Rietumvalstis ir sniegušas atbalstu arī vairākām iepriekš Krievijā bāzētām mediju organizācijām, liekot cerības uz plašākas auditorijas sasniegšanu agresorvalstī.

VDD atbilstoši kompetencei veica pārbaudes par Krievijas mediju pārstāvjiem un viņu ģimenes locekļiem – Krievijas un Baltkrievijas pilsoņiem, kuri izrādīja vēlmi pārcelties uz Latviju, pretendējot saņemt vīzu vai uzturēšanās atļauju.¹¹ Dienests Krievijas mediju vides pārstāvjus vērtēja gan kontekstā ar potenciāliem riskiem mūsu valsts informatīvajai telpai, gan pievērsa uzmanību iespējamiem izlūkošanas riskiem. Kopumā pērn VDD izvērtēja vairākus simtus ar Krievijas mediju vidi saistītu personu pieteikumu vīzai vai uzturēšanās atļaujai.

Saistībā ar atsevišķu uz Latviju pārcēlušos Krievijas mediju organizāciju un to pārstāvju darbību dienests 2022. gadā identificēja atsevišķus riskus. Uzskatāmākais piemērs pērn bija “TV Rain”¹² televīzijas kanāla moderatora Alekseja Korosteļeva paustais aicinājums palīdzēt Krievijas armijai karā Ukrainā, kā arī šā kanāla patiesās labuma guvējas Natālijas Sindejevas vēlāk izteiktā līdzjūtīgā attieksme pret agresorvalsts karavīriem. Dienesta analīze liecina, ka jau iepriekš

A. Korosteļevs bija paudis simpātijas padomju armijai, padomju diktatoram Josifam Staļinam un Krievijas imperiālistiskajai ideoloģijai. Piemēram, 2014. gadā A. Korosteļevs savā sociālās tīklošanās platformas “Instagram” kontā publicēja attēlu ar tā sauktās “Jaunkrievijas” karogu un aicināja palīdzēt tā sauktajai Doņeckas “tautas republikai”. Ņemot vērā identificētos riskus, pamatojoties uz VDD sniegto informāciju, iekšlietu ministrs iekļāva A. Korosteļevu to personu sarakstā, kurām iebraukšana Latvijā ir liegta. Šobrīd viņš iekšlietu ministra lēmumu ir pārsūdzējis.

Jāatzīmē, ka aizvadītajā gadā, ņemot vērā VDD rekomendācijas, tā dēvētajā melnajā sarakstā iekšlietu ministrs iekļāva par Krievijas “opozīcijas” žurnālisti sevi dēvējošo prokrievisko aktīvistu Oksanu Čeliševu. It kā bēgot no represijām Krievijā, O. Čeliševa šobrīd uzturas Somijā. Taču vienlaikus viņa izplata pret Rietumvalstīm, tajā skaitā Latviju, vērstus vēstījumus, kā arī sniedz atbalstu savam dzīvesbiedram – ilggadējam prokremliskajam aktīvistam Latvijā Vladimiram Lindermanam. Arī O. Čeliševa iekšlietu ministra lēmumu pārsūdzēja, taču šā gada martā Administratīvā tiesa iekšlietu ministra lēmumu atzina par pamatotu un atstāja spēkā.

2022. gada 1. novembrī tā brīža “TV Rain” ziņu raidījumu moderators Aleksejs Korosteļevs publiski pateicās kādai Krievijas skolas skolotājai no Brjanskas apgabala par to, ka viņa “savāca kopā” 2. klases audzēkņus, saģērbta sarkanarmiešu formas elementos un nofilmēja dziesmiņu mobilizētajiem, novēlot uzvaru “pār ienaidnieku”. Šis ieraksts no A. Korosteļeva konta jau ir dzēsts.

¹¹ Kopš 2022. gada 2. septembra Krievija un Baltkrievija ir iekļautas to valstu sarakstā, kuru pilsoņiem, izsniedzot vīzu vai uzturēšanās atļauju, veicama papildu pārbaude. Plašāk – atvērumā “Migrācijas kontrole”.

¹² Kopš 2017. gada televīzijas kanāla retranslācija Ukrainā ir aizliegta, jo šā kanāla ēterā Ukrainai piederošā Krimas pussala tika atainota kā Krievijas teritorija.

PRETDARBĪBA KRIEVIJAS INFORMATĪVĀS IETEKMES AKTIVITĀTĒM

Propagandas kanālu slēgšana

Nolūkā mazināt Krievijas informatīvo ietekmi Latvijas sabiedrībā Nacionālā elektronisko līdzekļu padome (NEPLP) ierobežoja visu Krievijā reģistrēto televīzijas kanālu retranslāciju Latvijas teritorijā. VDD vērtējumā šāds solis bija būtisks nacionālās drošības risku novēršanai. Tāpat, pamatojoties uz VDD sniegtajiem atzinumiem, NEPLP ierobežoja pieejamību vairāk nekā 130 interneta vietnēm, kas izplatīja Krievijas kara propagandu. Ņemot vērā VDD sniegto informāciju par riskiem, NEPLP ierobežoja arī Krievijas sociālās tīklošanās platformu “VKontakte” un “Odnoklassniki” pieejamību. Ierobežojumiem tika pakļauti arī vairāki videokoplietošanas platformā “YouTube” izveidoti kanāli, kuri izplatīja Krievijas kara propagandas vēstījumus.

Preventīvās pārrunas un personu brīdināšana

Lai mazinātu Latvijas iedzīvotāju iesaisti noziedzīgu nodarījumu veikšanā un Krievijas pastrādāto kara noziegumu attaisnošanā, VDD regulāri organizēja pārrunas ar personām, kuras bija izplatījušas Kremļa propagandas vēstījumus sociālās tīklošanās vietnēs un videokoplietošanas platformās. Pārrunām bija preventīvs raksturs – to laikā personas tika brīdinātas par iespējamu Krimināllikuma pārkāpšanu, turpinot

Krimināltiesiski pasākumi

Aizvadītajā gadā VDD uzsāka 34 un no Valsts policijas pārņēma vēl četrus kriminālprocesus, kuros dienests vērtēja Latvijas valstspiederīgo iesaisti Krievijas pastrādāto kara noziegumu attaisnošanā un nacionālā nauda kurināšanā. Minētie procesi tika sākti, galvenokārt pamatojoties uz dienesta identificētiem izteikumiem sociālās tīklošanās un videokoplietošanas platformās. Detalizētāka informācija par VDD izmeklētajiem kriminālprocesiem sniegta pārskata nodaļā par pirmstiesas izmeklēšanu.

Sabiedrības informēšana

Ar mērķi veicināt sabiedrības izpratni par pašreizējiem izaicinājumiem Latvijas nacionālajai drošībai pērn dienests īstenoja pasākumus arī publiskās komunikācijas jomā. VDD plašākai sabiedrībai skaidroja aktuālās norises Latvijā un Eiropas reģionā, kas tiešā un netiešā veidā ietekmēja Latvijas nacionālās drošības intereses. Dienesta publiskās komunikācijas aktivitāšu skaits, salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem, pieauga piecas reizes.

PROGNOZES

- Nav pamata uzskatīt, ka šā gada laikā Krievija samazinās savas kara propagandas apmērus. Gluži pretēji – prognozējams, ka, cenšoties Krievijas sabiedrībā nostiprināt Rietumu kā “ārējā ienaidnieka” tēlu, Kremļa kara propagandas mašīnērija aizvien biežāk pievērsies naidpilnas un agresīvas retorikas izplatīšanai pret Latviju un Baltijas valstīm kopumā.
- Pret Latviju vērstajā Kremļa propagandā noteicoša loma aizvien būs “viedokļa līderiem” un “ekspertiem” jeb tā dēvētajām “runājošajām galvām” – personām, kuras nāk klajā ar prokremlisku komentāru vai viedokli par konkrētā brīdī aktuālajiem jautājumiem. Šādiem nolūkiem Kremļa propagandas resursi agresorvalsts vēstījumu izplatīšanai izmantos gan tradicionālos prokremliskos aktīvistus, gan plašākai sabiedrībai iepriekš nezināmas personas.
- Krievijā radīto propagandas audiovizuālo saturu auditorija Latvijā patērēs, izmantojot sociālās tīklošanās un video koplietošanas platformas, kā “YouTube”, “Telegram” un “TikTok”, un nelegālo operatoru pakalpojumus.
- Arī šogad Latvijas informatīvās telpas un nacionālās drošības interesēs ir saglabāt Latvijas uzņemto kursu mūsu valsts mediju vides attālināšanai un norobežošanai no Krievijā radītā satura. Jāņem vērā, ka kara apstākļos Krievijas valdošajam režīmam pietuvināto mediju uzņēmumu veidotie raidījumi, seriāli, filmas un šovi ir pakārtoti kara propagandas vajadzībām.
- Krievijas informatīvajā telpā dzīvojušie krievu valodas mediju satura patērētāji turpinās agresīvas izpausmes sociālās tīklošanās un videokoplietošanas platformās. Dienests turpinās preventīvo darbu, lai novērstu šādu personu potenciālo apdraudējumu Latvijas nacionālajai drošībai.

05

EKONOMISKĀ DROŠĪBA

Aizvadītais gads un Krievijas sāktais karš Ukrainā pierādīja, ka ekonomiskā sadarbība ar šo agresorvalsti, kā arī energoresursu iepirkšana no Krievijas ir saistīta ar augstiem riskiem Latvijas politikajai un ekonomiskajai drošībai. Šie riski ir jāņem vērā gan valstij, plānojot un īstenojot ilgtermiņa ekonomisko politiku, gan uzņēmējiem, kritiski raugoties uz biznesa attīstības iespējām ar sadarbības partneriem Krievijā un Baltkrievijā.

Starptautiskā sabiedrība pērn turpināja pastiprināt pret Krieviju noteiktās finanšu un ekonomiskās sankcijas ar mērķi vājināt agresorvalsts ekonomiku un spējas turpināt izvērsto karadarbību Ukrainā. Rietumu sankcijas tika vērstas arī pret Krievijas sabiedrotajām valstīm – Baltkrieviju un Irānu – par atbalsta sniegšanu Krievijas agresijai.

Virknei Krievijas un Baltkrievijas valstspiederīgo tika liegta ieceļošana ES, kā arī iesaldēti šo personu Eiropā esošie īpašumi un finanšu resursi. ES noteica plašus Krievijas un Baltkrievijas izcelsmes preču importa ierobežojumus, kā arī būtiski samazināja šo valstu iespējas iegādāties ES ražotas augstas pievienotās vērtības preces un tehnoloģijas. Daudzi starptautiski uzņēmumi gan sankciju dēļ, gan paužot nosodošu attieksmi pret Krievijas agresiju, pārtrauca darbību Krievijā un Baltkrievijā, šīm valstīm nonākot aizvien lielākā starptautiskā izolācijā. Vienlaikus Krievija un tās sabiedrotās valstis turpināja meklēt veidus, kā apiet ES noteiktos importa un eksporta ierobežojumus.

Saistībā ar Rietumu sankciju skaita un klāsta paplašināšanos, pērn ievērojami pieauga finanšu iestāžu un citu personu VDD sniegto ziņojumu skaits par iespējamiem sankciju apiešanas vai pārkāpšanas mēģinājumiem. Ziņojumu analīzes rezultātā VDD vairākos gadījumos brīdināja darījumos iesaistītās personas par kriminālatbildību, kas var iestāties par sankciju pārkāpšanu. Atsevišķu gadījumu izvērtējums noslēdzās ar kriminālprocesu ierosināšanu.

Dienesta vērtējumā sankcijas varētu padarīt vēl efektīvākas, Rietumvalstīm pilnveidojot sadarbības mehānismus sankciju apiešanas shēmu identificēšanai un veicot pasākumus to realizēšanas iespēju novēršanai. Šajā ziņā nozīmīgs solis būtu ES dalībvalstu tiesiskā regulējuma harmonizēšana.

Būtiska ir arī uzņēmēju loma, pārskatot savus biznesa attīstības virzienus un kritiski vērtējot sadarbības partnerus austrumos. Arī gadījumos, kad darījuma partneri nav tieši pakļauti Latvijai saistošām starptautiskajām sankcijām, jārēķinās ar Krievijai noteikto sankciju dinamisko raksturu un augstiem reputācijas riskiem. Krievijai turpinot agresiju pret Ukrainu, prognozējama arvien jaunu sankciju noteikšana pret Krieviju un tās sabiedrotajām valstīm.

Tāpat 2022. gadā VDD turpināja pievērst uzmanību procesiem Latvijas enerģētikas un transporta nozarēs, kur Krievijas agresijas sekas radīja papildu izaicinājumus. Dienesta vērtējumā šobrīd situācija enerģētikas un transporta nozarēs ir stabilizējusies, tomēr ir būtiski turpināt alternatīvu energoresursu un kravu izcelsmes avotu piesaisti.

5.1.

SANKCIJAS UN FINANŠU DROŠĪBA

Starptautisko sankciju pārkāpšana rada nopietnus riskus valsts ekonomiskajai drošībai un reputācijai. VDD kompetencē ietilpst valsts drošības jomā izdarītu noziedzīgu nodarījumu izmeklēšana, tādēļ aizvadītajā gadā dienests rūpīgi sekoja līdzi sankciju ieviešanas un piemērošanas procesam Latvijā. VDD pārbaudīja ziņojumus par iespējamiem sankciju pārkāpumiem un pievērsa pastiprinātu uzmanību mēģinājumiem apiet sankcijas. Tāpat dienests īstenoja preventīvus pasākumus, lai atturētu personas no likuma pārkāpšanas.

Sankciju ieviešanu Latvijā īstenoja valsts institūcijas sadarbībā ar privāto sektoru, koordinējot sankciju izpildes pasākumus atbilstoši institūciju kompetencēm. Sankciju ieviešana notika pakāpeniski, piemērojot vairākus izņēmumus un pārejas periodus, tādējādi dodot laiku Latvijas uzņēmējiem pabeigt iepriekš noslēgtu līgumu ietvaros uzsāktās darbības un atrast alternatīvus sadarbības partnerus. Dažādo sankciju izņēmumu dēļ 2022. gadā ekonomiskā sadarbība ar Krieviju un Baltkrieviju vēl nemazinājās tik strauji, kā tam šķietami bija jānotiek pēc Rietumvalstu paziņojumiem par bezprecedenta sankciju ieviešanu tūlīt pēc Krievijas iebrukuma Ukrainā. Dienesta vērtējumā, ņemot vērā dažādos pārejas periodus, sankciju iedarbība uz Krieviju pieaugs ilgākā laika periodā.

Ņemot vērā līdz šim nepieredzēto finanšu un ekonomisko sankciju apjomu un izmaiņu ātrumu, to piemērošana un izpilde gan valsts, gan privātajam sektoram pērn sagādāja vairākus izaicinājumus.

Finanšu sektorā lielākos izaicinājumus VDD vērtējumā radīja risku mazināšanas pasākumi, lai nepieļautu Latvijas finanšu sistēmas ļaunprātīgu izmantošanu finanšu līdzekļu nodrošināšanai ES sankcijām pakļautām personām.

Saistībā ar apjomīgajām sankcijām pret Krieviju un Baltkrieviju būtiski pieauga finanšu pakalpojumu apstrādes laiks un atteikto darījumu skaits. Ņemot vērā augstos sankciju pārkāpumu riskus, kas attiecas uz darījumiem ar fiziskām un juridiskām personām Krievijā un Baltkrievijā, atsevišķas bankas pilnībā pārtrauca apkalpot ar Krieviju un Baltkrieviju saistītus maksājumus. Īpašus piesardzības pasākumus bankas piemēroja maksājumu plūsmām ar tām valstīm, kuras atteikušās pievienoties Rietumvalstu sankcijām pret agresorvalsti Krieviju. Bankas veica padziļinātu informācijas un dokumentu pārbaudi, lai pārliecinātos, ka maksājumi, kas saistīti ar paaugstināta riska valstīm,

netiek veikti sankciju sarakstā iekļautu personu labā vai par precēm vai pakalpojumiem, uz kuriem attiecas sankcijas.

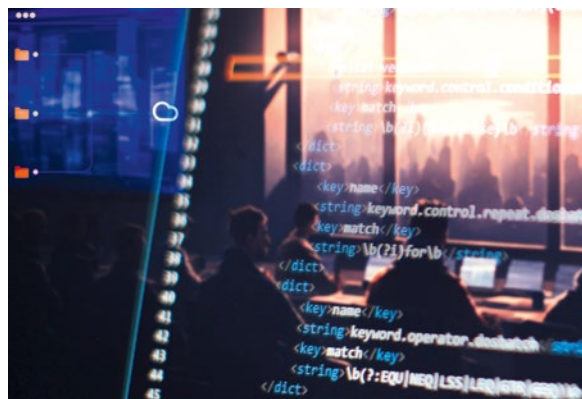
Dienesta vērtējumā banku gatavība kontrolēt sankciju pārkāpumu riskus un novērst finanšu noziegumus ir būtiski pieaugusi, tostarp pateicoties iepriekšējos gados īstenotajiem risku mazināšanas pasākumiem finanšu sektorā.

Kā liecina VDD analīze, muitas kontroles jomā 2022. gadā lielākie izaicinājumi bija saistīti ar sektorālo sankciju ieviešanas kontroles nodrošināšanu, lai nepieļautu Latvijas ārējās robežas izmantošanu sankcijām pakļautu preču kravu pārvadāšanai. Ņemot vērā pret Krieviju un Baltkrieviju noteiktos importa un eksporta aizliegumus, vairāki uz Austrumu valstu tirgiem orientēti uzņēmēji meklēja alternatīvus preču un izejmateriālu piegādes kanālus un noieta tirgus. Sadarbības iespējas nereti tika meklētas Krievijas pierobežas valstīs un citās Centrālās un Austrumu Āzijas valstīs. Atsevišķi uzņēmēji centās apiet sankcijas, vedot preces vai izejmateriālus caur šīm valstīm, lai slēptu to izcelsmi vai gala saņēmēju Krievijā vai Baltkrievijā.

Sankciju pārkāpumu riski būtiski pieauga transporta un loģistikas sektorā, ņemot vērā, ka Latvijas dzelzceļa un autotransporta infrastruktūra ir tieši savienota ar Krievijas un Baltkrievijas sliežu un autoceļiem.

Pērn VDD uzmanības lokā nonāca vairāki aizdomīgi importa un eksporta darījumi tranzītā caur Latviju, kuros iesaistīti arī uzņēmumi no dažādām Rietumeiropas un Tuvo Austrumu valstīm. Latvijas muitas kontroles punktos tika novērsti vairāki Latvijas un citu Eiropas valstu dzelzceļa un autokravu pārvadātāju mēģinājumi piegādāt Krievijai un Baltkrievijai dažādas aizliegtās preces. Sankciju apiešanai uzņēmēji organizēja dažādas krāpšanas shēmas, iesaistot starpniekus un slēdzot fiktīvus preču piegādes līgumus, uzrādot viltotas muitas deklarācijas un manipulējot ar deklarācijās norādītajiem datiem.

VDD sadarbojās ar Valsts ieņēmumu dienestu (VID), lai novērstu sankciju pārkāpumus, galvenokārt sniedzot apstieidzošu informāciju par aizdomīgiem darījumiem. Tāpat dienests informēja VID amatpersonas par potenciāliem sankciju pārkāpšanas riskiem, kas ir piekritīgi VID pārraudzības jomai, piemēram, saistībā ar personu nodomu importēt vai eksportēt sankcijām pakļautas preces. Tāpat dienests rūpīgi izvērtēja no VID saņemto informāciju par iespējamiem sankciju pārkāpšanas gadījumiem un izmantoja to turpmākām darbībām atbilstoši dienesta kompetencei.

Ilustratīvs foto, avots – Freepik

! VDD VĒRŠ UZMANĪBU

Kā liecina VDD analīze, īpaši augsts sankciju apiešanas risks saglabājas tiem darījumiem, kur tirdzniecības ierobežojumiem pakļautās preces tiek importētas vai eksportētas tranzītā caur Krieviju vai Baltkrieviju. Pastāv risks, ka šīs preces faktiski iekrauj vai izkrauj Krievijā vai Baltkrievijā, tikai formāli kā nosūtītāju vai saņēmēju uzrādot, piemēram, Kazahstānas vai citas Neatkarīgo Valstu Sadraudzības (NVS) valsts uzņēmumu.

Saglabājoties sankciju režīmam, VDD vērtējumā pieaug Krievijas centieni apiet Rietumvalstu noteiktās sankcijas, tostarp izmantojot Latvijas tranzīta koridoru. Krievija centīsies izmantot savu politisko un ekonomisko ietekmi Centrālāzijas valstīs, lai šo valstu piesegā turpinātu tirdzniecību ar Rietumvalstīm. To apliecina pērn pieaugošās preču plūsmas un novērsto sankciju pārkāpumu skaits pārrobežu darījumos ar minētajām valstīm. Būtisks aspekts sankciju apiešanai caur Latviju ir mūsu valsts izdevīgā ģeogrāfiskā pozīcija, attīstītā autotransporta, dzelzceļa un ostu infrastruktūra, kā arī esošās biznesa iestrādes Austrumos.

Latvijas uzņēmējiem piesardzīgi jāattiecas pret biznesa veidošanu jomās, kas skar agresorvalsts Krievijas ekonomiskās intereses. Dienesta vērtējumā Latvijas uzņēmējiem jābūt īpaši kritiskiem attiecībā uz darījumiem ar trešo valstu pilsoņiem, kuros iekļautas sankcijām pakļautās preces vai pakalpojumi. Latvijas nacionālajai drošībai būtiski ir stiprināt Latvijas robežkontroles un muitas kontroles kapacitāti, lai novērstu sankciju pārkāpumus un celtu pret Krieviju un Baltkrieviju noteikto sankciju efektivitāti.

VDD VEIKTĀS PĀRBAUDES PAR IESPĒJAMIEM SANKCIJU PĀRKĀPUMIEM

VDD pērn no bankām un citiem finanšu tirgus dalībniekiem regulāri saņēma un vērtēja informāciju par iespējamiem sankciju pārkāpumiem vai pārkāpšanas mēģinājumiem un to novēršanai kontos iesaldētiem līdzekļiem. Tāpat dienests veica arī no citām personām saņemtu ziņojumu izvērtēšanu un īstenoja atbilstošus operatīvās darbības pasākumus informācijas pārbaudei.

Kopumā 2022. gadā VDD saņēma 341 ziņojumu par iespējamiem sankciju pārkāpumiem vai pārkāpšanas mēģinājumiem. No tiem 292 jeb 85% ziņojumu bija saņemti no kredītiestādēm, 34 ziņojumus dienestam sniedza valsts iestādes, savukārt 15 ziņojumus – privātā sektora pārstāvji (10 no juridiskām personām, pieci – no privātpersonām).

Jāatzīmē, ka institūcijas un privātpersonas dienestu par iespējamiem pārkāpumiem informēja atšķirīgi. Līdz ar to daļa ziņojumu saturēja informāciju par vienu atsevišķu izvērtējamu darījumu vai saistītu darījumu kopumu, savukārt daļa – par vairākiem nesaistītiem darījumiem. Tāpēc faktiskais izvērtēto iespējamo sankciju pārkāpšanas gadījumu skaits bija vēl lielāks.

Salīdzinājumam – 2021. gadā VDD kopumā saņēma 123 ziņojumus par iespējamiem sankciju pārkāpumiem vai to mēģinājumiem, bet vēl gadu iepriekš – 30 ziņojumus. Dienesta vērtējumā šāds ziņojumu skaita pieaugums ir likumsakarīgs, ņemot vērā Krievijai un Baltkrievijai piemēroto sankciju skaita pieaugumu.

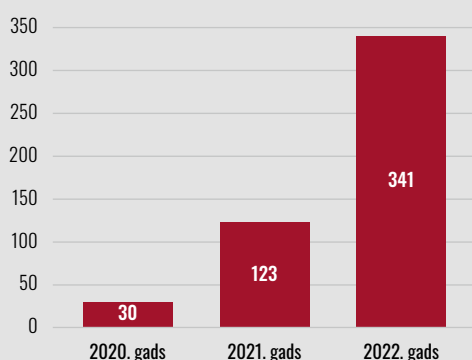
Lielais no kredītiestādēm saņemto ziņojumu īpatsvars apliecina Latvijas finanšu sistēmas gatavību kontrolēt

sankciju pārkāpšanas riskus un novērst finanšu noziegumus. Vienlaikus ziņojumu skaita pieaugums norāda uz iespējamām nepilnībām risku kontroles jomā citos uzņēmējdarbības sektoros, tajā skaitā – uz izpratnes trūkumu par ierobežojumiem, kas noteikti darījumiem ar sankcijām pakļautām valstīm un citiem augsta riska subjektiem. Jāatzīmē, ka atsevišķos gadījumos fiziskas personas un uzņēmumi izmantoja finanšu sektoru kā informācijas avotu un rīku maksājumu partneru pārbaudei un skaidrojuma iegūšanai par sankciju regulējumu. Līdzīga situācija bija vērojama arī attiecībā uz atsevišķām valsts institūcijām, kuras vērsās VDD ar jautājumiem par iespēju turpināt vai attīstīt sadarbību ar personām un institūcijām, kas ir saistītas ar augsta riska valstīm.

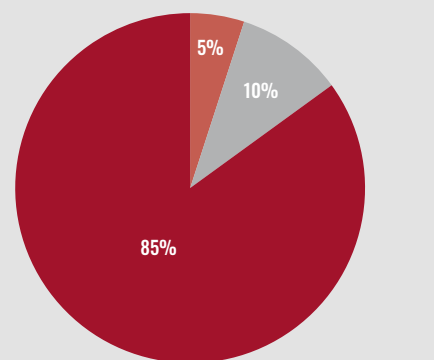
Dienesta vērtējumā ir nepieciešams turpināt pilnveidot izpratni par sankciju jautājumiem un pārskatīt risku kontroles procesus gan privātajā, gan valsts sektorā, lai uzņēmumi un institūcijas spētu efektīvi pārvaldīt ar savu darbību saistītos riskus.

Pērn, līdzīgi kā citus gadus, VDD lielākoties saņēma ziņojumus par iespējamiem ES noteikto sankciju pārkāpumiem, kuru izmeklēšana ir dienesta kompetencē. ES noteiktās sankcijas ir saistošas visām fiziskām un juridiskām personām Latvijā. No šiem ziņojumiem pārliecinoši lielākā daļa – aptuveni 66% – bija par ES sankciju pret Krieviju iespējamiem pārkāpumiem vai pārkāpšanas mēģinājumiem. Minētais ievērojami atšķīrās no situācijas 2021. gadā, kad ziņojumi galvenokārt bija saistīti ar ES pret Baltkrieviju noteikto sankciju iespējamiem pārkāpumiem. 2022. gadā ziņojumi par ES noteikto sankciju pret Baltkrieviju iespējamiem pārkāpšanas

VDD saņemto ziņojumu skaita dinamika pēdējo trīs gadu laikā

VDD saņemto ziņojumu skaits sadalījumā pēc ziņotāja

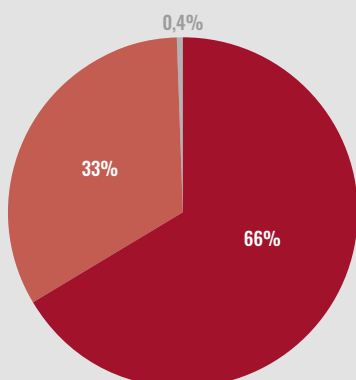

■ Kredītiestādes ■ Privātais sektors ■ Valsts sektors

mēģinājumiem veidoja aptuveni vienu trešdaļu jeb 33% no kopējā ziņojumu skaita. Papildus dienests saņēma vienu ziņojumu par ES noteikto sankciju pret Ziemeļkoreju iespējamu pārkāpšanu.

No finanšu sektora dalībniekiem VDD saņēma arī vairākus desmitus ziņojumu par ASV Ārvalstu aktīvu kontroles biroja (OFAC) pret Krieviju un Baltkrieviju noteikto sankciju iespējamiem pārkāpumiem. Divi ziņojumi tika saņemti par ASV OFAC pret Latvijas valstspiederīgo noteikto sankciju iespējamu pārkāpumu. Par ASV OFAC noteikto sankciju pārkāpumiem Latvijā nav paredzēta kriminālatbildība, tomēr šīs sankcijas ir saistošas visiem Latvijas finanšu un kapitāla tirgus dalībniekiem un to neievērošanas gadījumā uzraugošās institūcijas var piemērot ievērojamus naudas sodus. Tāpat ikvienai personai jāņem vērā, ka ASV var noteikt sekundārās sankcijas vai citus pretpasākumus pret personām, kuras neievēro ASV OFAC sankcijas.

Saņemtie ziņojumi sadalījumā pēc valsts, pret kuru ES noteiktās sankcijas potenciāli pārkāptas

- ES noteikto sankciju pret Krieviju iespējams pārkāpums
- ES noteikto sankciju pret Baltkrieviju iespējams pārkāpums
- ES noteikto sankciju pret Ziemeļkoreju iespējams pārkāpums (viens gadījums)

Aizvadītā gada laikā VDD saņēma arī vienu ziņojumu par Apvienotās Karalistes noteikto sankciju pret Krieviju iespējamās pārkāpšanas gadījumu. Apvienotās Karalistes individuāli noteiktās sankcijas Latvijai nav saistošas, vienlaikus dienests vērtēja iesaistītās personas atbilstoši savai kompetencei.

Papildus VDD vērš uzmanību, ka gan ES, gan NATO dalībvalstu noteiktās sankcijas ir jāņem vērā, vērtējot publisko iepirkumu pretendentes.

Dienesta analīze liecina, ka 2022. gada laikā mainījās saņemto ziņojumu raksturs. Ja pirmajā pusgadā lielākā daļa ziņojumu bija par darījumiem ar sankciju sarakstos iekļautām personām, tad otrajā pusgadā pieauga ziņojumu skaits par darījumiem ar sankciju sarakstos iekļautām precēm. Šāda tendence skaidrojama ar to, ka otrajā pusgadā beidzās pārejas periodi attiecībā uz dažādām importa vai eksporta aizliegumiem pakļautām precēm, vienlaikus tika turpinātas preču piegādes starp Latviju un Krieviju vai Baltkrieviju.

Balstoties uz 181 ziņojumu, VDD pērn veica padziļinātu gadījumu izpēti un apstākļu noskaidrošanu. Operatīvās darbības rezultātā dienests ierosināja septiņus kriminālprocesus par iespējamiem sankciju pārkāpumiem. Tāpat saistībā ar iespējamiem sankciju pārkāpšanas mēģinājumiem VDD amatpersonas veica pārrunas ar iesaistītajām personām, brīdinot tās par paredzēto kriminālatbildību sankciju pārkāpšanas gadījumā. 2022. gadā brīdinājums par sankciju pārkāpšanas nepieļaujamību tika izteikts vairāk nekā 20 personām.

Dienests aizvadītajā gadā tāpat izvērtēja vairākus potenciālus darījumus, raugoties no sankciju ievērošanas aspekta. VDD kompetentajām institūcijām sniedza atzinumus saistībā ar vietējo un ārvalstu uzņēmēju nodomu iegādāties kapitāldaļas Latvijā reģistrētās kapitālsabiedrībās, kuras ir pakļautas ES ierobežojošajiem pasākumiem, proti, atrodas ES sankciju sarakstā iekļautu personu netiešā kontrolē.

Ilustratīvs foto, avots – Freepik

5.2.

INVESTORU PĀRBAUDES

VDD 2022. gadā turpināja veikt ārvalstu investoru pārbaudes atbilstoši ES noteiktajam regulējumam.¹³ Dienests vērtēja, vai ārvalstu pilsoņu vai uzņēmumu ieguldījumi stratēģiski nozīmīgos uzņēmumos un tautsaimniecības nozarēs neatstās negatīvu ietekmi uz Latvijas nacionālo drošību.

Katru gadījumu VDD analizēja individuāli, lai identificētu riskus, ko valsts drošībai vai sabiedriskajai kārtībai var radīt ārvalstu ieguldītājs vai būtiskas izmaiņas ārvalstu ieguldītāja īpašumtiesību struktūrā. Dienests vērtēja arī investīciju ietekmi uz kritisko infrastruktūru, tehnoloģijām un resursiem, kuri ir būtiski drošības vai sabiedriskās kārtības uzturēšanai. VDD ņēma vērā ārvalstu ieguldījuma kontekstu un apstākļus. Piemēram, īpaša uzmanība tika pievērsta tam, vai potenciālo ārvalstu ieguldītāju tieši vai pastarpināti ar būtisku finansējumu (tostarp subsīdijām) kontrolē kādas trešās valsts valdība, kā arī tam, vai šis ieguldītājs ārvalstīs īsteno valsts vadītus projektus vai programmas.

Atbilstoši Ministru kabineta noteiktajai kārtībai¹⁴ dienests pārbaudīja no Ekonomikas ministrijas saņemto informāciju par ārvalstu tiešajiem ieguldījumiem, kurus izvērtē citā dalībvalstī. 2022. gadā no Ekonomikas ministrijas izvērtēšanai saņemti 366 šādi pieprasījumi. VDD sniedza negatīvu atzinumu divos gadījumos, kas bija saistīti ar Krievijas uzņēmumu plānotajiem ieguldījumiem kādā ES dalībvalstī. Dienesta vērtējumā šajos gadījumos ieguldītāji bija cieši saistīti ar Krievijas valdību un varētu būt līdzatbildīgi Krimas aneksijā un situācijas Ukrainā destabilizācijā. Šādu uzņēmumu darbība ES teritorijā radītu Krievijas ekonomiskajām un militārajām interesēm labvēlīgus apstākļus, kas ir pretrunā ar Latvijas nacionālajām un visas Eiropas drošības interesēm.

Aizvadītajā gadā bija vērojama tendence samazināties ārvalstu tiešo ieguldījumu apjomam ES dalībvalstīs, ko ietekmēja Krievijas militārās agresijas radītā nenoteiktība, energoresursu apgādes problēmas, Eiropas ekonomikas recesijas riski un inflācija.

Dienesta analīze liecina, ka, līdzīgi kā iepriekšējos gados, pērn lielāko ārvalstu ieguldījumu daļu veidoja Ziemeļamerikas uzņēmumu apvienošanās vai pārpirkšanas darījumi ar ES dalībvalstu uzņēmumiem, kā arī investīcijas jaunos attīstības projektos un ES uzņēmumos. Pēc tam sekoja ar Lielbritāniju saistīti ieguldījumi un ieguldījumi no Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas (EFTA) dalībvalstīm. Vislielākā ārvalstu interese saglabājās par ieguldījumiem komunikāciju un informācijas tehnoloģiju nozarēs, tirdzniecības, finanšu un ražošanas sektoros, tostarp atjaunojamās enerģijas ražošanas projektos.

Saskaņā ar Nacionālās drošības likuma regulējumu VDD turpināja arī investoru pārbaudes nacionālajai drošībai nozīmīgās komercsabiedrībās. 2022. gadā dienests analizēja un lēmumu pieņēmējiem sniedza vērtējumu par vairākiem potenciāliem investoriem un to iespējami radītajiem riskiem.

VDD turpināja arī pārbaudīt ārvalstniekus, kuri apmaiņā pret investīcijām Latvijas tautsaimniecībā pretendē uz termiņuzturēšanās atļauju (TUA) Latvijā saskaņā ar Imigrācijas likuma 23. panta pirmās daļas 28., 29., 30. vai 31. punktu. Līdz ar to dienests aizvadītajā gadā, līdzīgi kā iepriekšējos gados, atbilstoši savai kompetencei vērtēja šādu personu potenciāli radītos riskus un darbības ietekmi uz Latvijas nacionālo drošību, sniedzot atzinumus Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldei lēmuma pieņemšanai.

Reaģējot uz Krievijas un Baltkrievijas radīto apdraudējumu, Saeima 2022. gada 9. aprīlī veica nozīmīgas izmaiņas Imigrācijas likumā, kas paredzēja līdz 2023. gada 30. jūnijam apturēt pirmreizējo TUA izsniegšanu apmaiņā pret investīcijām Latvijas tautsaimniecībā Krievijas un Baltkrievijas pilsoņiem.

Vienlaikus šo valstu pilsoņiem saglabājās tiesības pretendēt uz TUA, pamatojoties uz humāniem apsvērumiem, ģimenes apvienošanu, nodarbinātību, studiju vai studiju prakses vajadzībām. Šajos gadījumos atbilstoši Ministru kabineta noteikumiem¹⁵ dienesta kompetencē bija veikt padziļinātas pārbaudes, to gaitā analizējot arī TUA pretendentu kontaktu loku un citu nozīmīgu informāciju.

VDD veiktā gadījumu analīze liecina, ka, nesaņemot uzturēšanās atļauju apmaiņā pret investīcijām Latvijas tautsaimniecībā, trešo valstu pilsoņi nereti atkārtoti iesniedza dokumentus, bet jau pamatojoties uz iepriekš

¹³ Eiropas Parlamenta un Padomes 2019. gada 19. marta Regula 2019/452, ar ko izveido regulējumu ārvalstu tiešo ieguldījumu Savienībā izvērtēšanai.

¹⁴ Ministru kabineta 2017. gada 3. oktobra noteikumi Nr. 606 par Nacionālās drošības likumā noteiktajai institūcijai iesniedzamo informāciju un darbībām ar informāciju par ārvalstu tiešajiem ieguldījumiem.

¹⁵ Ministru kabineta 2022. gada 30. augusta noteikumi Nr. 540 "Grozījums Ministru kabineta 2010. gada 21. jūnija noteikumos Nr. 554 "Noteikumi par valstīm, kuru pilsoņiem, izsniedzot vīzu vai uzturēšanās atļauju, veic papildu pārbaudi".

minētajiem izņēmuma gadījumiem. Piemēram, biežāk par pamatojumu minēta nodarbinātība, humāni apsvērumi vai laulība ar Latvijas pilsoni.

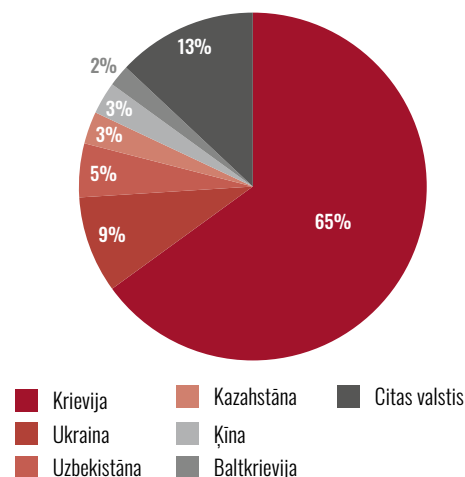
Neraugoties uz grozījumiem Imigrācijas likumā, dienesta vērtējumā riski, kas saistīti ar Krievijas un Baltkrievijas pilsoņu uzturēšanās tiesībām Latvijā, būtiski nemazinājās. Lai gan tika apturēta pirmreizēju TUA piešķiršana, joprojām saglabājās liels TUA pretendentu skaits, pamatojoties uz iepriekš minētajiem izņēmuma gadījumiem.

Aizvadītajā gadā VDD kopumā pārbaudīja 1206 personas, tajā skaitā ģimenes locekļus – laulātos un nepilngadīgos bērnus, kas TUA pieprasīja apmaiņā pret investīcijām. 892 personas TUA uz šā pamata pieprasīja atkārtoti. Savukārt pirmo reizi uz TUA apmaiņā pret investīcijām pretendēja 314 personas.

Līdzīgi kā iepriekšējos gados, arī pērn lielākā interese bija iegūt TUA, pamatojoties uz Latvijā iegādātu nekustamo īpašumu. 2022. gadā tādas bija 1090 personas jeb 90% no visiem TUA pretendentiem. Ievērojami mazāka interese bija no ārvalstu investoriem, kuri uz TUA pretendēja apmaiņā pret ieguldījumiem kapitālsabiedrībās (84 personas), bet vēl mazāka interese – no investoriem, kuri grasījās ieguldīt kredītiestāžu subordinētajā kapitālā (24 personas) vai valsts bezprocentu vērtspapīros (8 personas).

Pārliecinošs vairākums no visiem pārbaudītajiem TUA pretendentiem – 781 persona – joprojām bija tieši Krievijas pilsoņi. Ievērojami mazāk TUA pieprasītāju bija Ukrainas (112), Uzbekistānas (59), Kazahstānas (42), Ķīnas (31) un Baltkrievijas (26) pilsoņi. Jāatzīmē, ka interesi par TUA saņemšanu apmaiņā pret investīcijām

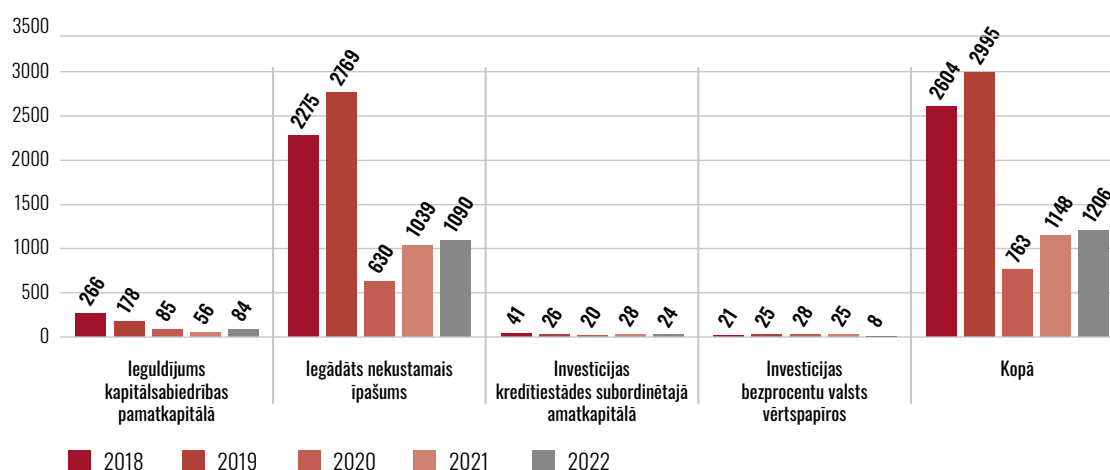
TUA pieprasītāju sadalījums pēc pilsonības valsts

izrādīja arī 11 personas no terorisma riska valstīm. Tāpat VDD pārbaudīja 293 personas, tajā skaitā viņu ģimenes locekļus, kuri iepriekš bija ieguvuši TUA uz investīciju pamata, bet tagad pieprasīja pastāvīgo uzturēšanās atļauju.

Arī pērn, līdzīgi iepriekšējiem gadiem, dienests cieši sadarbojās ar Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldi, lai uzlabotu uzturēšanās atļauju pretendentu pārbaūžu mehānismu. Piemēram, prasot iesniegt papildu dokumentus padziļinātas pārbaudes veikšanai gadījumos, kad konstatēti riska faktori. Atteikšanās iesniegt pieprasītos dokumentus vairākos gadījumos beidzās ar uzturēšanās atļaujas anulēšanu vai atteikumu. Aizvadītajā gadā Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde, konsultējoties ar VDD, atteica uzturēšanās atļauju izsniegšanu 152 personām.

TUA pieprasītāju dinamika un sadalījums pēc investīciju veida

5.3.

ENERĢĒTISKĀ DROŠĪBA

Ilustratīvs foto, avots – Freepik

Kara ietekmē būtiski mainījās situācija ar energoresursu pieejamību Latvijā. Līdzīgi kā citviet Eiropā, arī Latvijā bija novērojamas izteiktas energoresursu cenu svārstības un nenoteiktība attiecībā uz energoresursu piegādēm. Ar augstām energoresursu cenām Latvijas enerģētikas nozarei un patērētājiem jārēķinās arī turpmāk.

Pērn Krievija ar savu rīcību apliecināja, ka ir neuzticams energoresursu piegādātājs. Kamēr Eiropas valstis mēģināja atrast risinājumus Krievijas dabasgāzes aizstāšanai, Kremļis turpināja izmantot enerģētiku kā ietekmes līdzekli savu interešu īstenošanai. Agresorvalsts Krievija centās radīt iespējami lielāku nedrošību un apjukumu Eiropas valstu valdībās, sabiedrībā un dabasgāzes tirgos, lai veicinātu dabasgāzes cenas paaugstināšanos. Tomēr Eiropas valstu aktīvās rīcības un labvēlīgu ārēju apstākļu ietekmē situāciju dabasgāzes tirgos izdevās stabilizēt.

VDD vērtējumā atteikšanās no Krievijas dabasgāzes izmantošanas ļaus Latvijai samazināt iepriekš aktuālos enerģētiskās drošības riskus, kas bija saistīti ar līdz šim nozīmīgo Krievijas dabasgāzes importa īpatsvaru. Atteikšanās no Krievijas energoresursu izmantošanas dienesta skatījumā pašreizējos apstākļos ir vērtējama kā absolūti nepieciešams solis Latvijas nacionālās drošības stiprināšanai, kaut arī īstermiņā tas radīs papildu slogu Latvijas ekonomikai.

Dabasgāzes pieejamības problemātika un augstās cenas daļēji ietekmēja arī elektroenerģijas ražošanu. VDD analīze liecina, ka Baltijas valstu energosistēmu atrašanās tā dēvētajā BRELL¹⁶ lokā sniedz Krievijai iespējas izmantot potenciālu priekšlaicīgu atvienošanu no BRELL loka kā ietekmes līdzekli savu interešu veicināšanai. Vienlaikus Baltijas valstis tehniski ir gatavas īstenot pirmstermiņa sinhronizāciju ar Eiropu, un Baltijas valstu elektroenerģijas pārvades sistēmu operatori spēs nodrošināt lietotājus ar elektroenerģiju.

Mērķtiecīgu darbību rezultātā 2022. gadā notikušās noplūdes no “Nord Stream” gāzes vadu sistēmas vairoja Eiropas valstu, tostarp Latvijas, bažas par enerģētikas infrastruktūras drošību. VDD vērtējumā pašreizējos Krievijas agresijas apstākļos enerģētikas infrastruktūras fiziskajai un kibernetiskajai jāturpina pievērst pastiprināta uzmanība. Dienests pērn pastāvīgi sadarbojās ar enerģētikas infrastruktūras pārvaldītājiem, uzraugot fiziskās drošības pasākumu īstenošanu, pārbaudot informāciju par dažādām aizdomīgām darbībām šādu objektu tuvumā un sniedzot rekomendācijas minētās infrastruktūras drošības stiprināšanai.

Aizvadītajā gadā netika pilnībā atrisināts jautājums par sašķidrinātās dabasgāzes (LNG) termināļa būvniecību Latvijā. VDD skatījumā LNG piegāžu infrastruktūras izveidošana Latvijā stiprinātu valsts enerģētisko drošību. Tomēr ir rūpīgi jāvērtē arī LNG termināļa būvniecības ekonomiskais pamatojums un ilgtermiņa darbības perspektīvas laikā, kad Baltijas jūras reģionā notiek aktīva LNG piegāžu jaudu attīstība un vienlaikus mazinās arī dabasgāzes patēriņš.

Energoresursu cenu pieaugums aizvadītajā gadā radīja papildu finansiālu slogu Latvijas mājāsaimniecībām, tomēr rēķinu pieaugumu mazināja valdības sekmīgi ieviestie atbalsta pasākumi. VDD aizvadītajā gadā sekoja līdzīgi energoresursu cenu pieauguma ietekmei uz sociālekonomisko situāciju reģionos, uzraugot arī protesta noskaņojuma pieaugumu noteiktās sabiedrības grupās, ko centās veicināt Krievija.

VDD vērtējumā Latvijai ir rūpīgi jāgatavojas nākamajai apkures sezonai, sadarbojoties ar Lietuvas un Somijas LNG termināļiem nodrošinot savlaicīgas un stabilas dabasgāzes piegādes uz Inčukalna pazemes gāzes krātuvi.

¹⁶ No angļu val. Belorussia, Russia, Estonia, Latvia, Lithuania. BRELL enerģētiskais loks ir saglabājies vēl kopš Padojmu Savienības. Tas balstās uz Baltkrievijas, Krievijas, Igaunijas, Latvijas un Lietuvas kopīgi parakstītu līgumu par visu šo valstu elektroenerģijas darbības savstarpējo sinhronizāciju un darbību vienotā režīmā.

5.4.

TRANSPORTS

Transporta nozarē aizvadītajā gadā saglabājās nenoteiktība, jo ierastā sadarbība ar Krieviju un Baltkrieviju bija ierobežota. Tomēr pārejas posmā, kad pakāpeniski tika ieviesti pret Krieviju noteiktie ierobežojošie pasākumi, vēl turpinājās intensīva kravu transportēšana no šīs valsts, izmantojot Latvijas dzelzceļu un lielākās ostas.

Dienesta vērtējumā transporta nozares uzņēmumiem ir skaidri jāapzinās, ka iepriekš peļņu nesusī sadarbība ar Krievijas un Baltkrievijas kravu piegādātājiem pašreizējos apstākļos nevar turpināties. Vienlaikus VDD informācija norāda, ka atsevišķi transporta nozares uzņēmumu pārstāvji joprojām nav pilnībā atteikušies no plāniem veikt Krievijas un Baltkrievijas kravu apstrādi, ja to būs iespējams īstenot, nepārkāpjot sankcijas.

Latvijas transporta koridorā bija vērojama arī kravu transportēšana no Kazahstānas un citām Centrālāzijas valstīm. Šajā kontekstā pieaug bažas, ka šīs valstis Krievija var izmantot pret to noteikto sankciju apiešanai. VDD analīze liecina, ka Krievija nav ieinteresēta pieļaut Centrālāzijas valstu kravu tranzīta netraucētu nonākšanu Rietumos caur savu teritoriju. Krievijas nostāja šajā jautājumā var ierobežot Centrālāzijas valstu kravu transportēšanu caur Latviju. Līdz ar to kravu plūsma no Austrumiem šogad joprojām būs saistīta ar izteiktu neprognozējamību.

Taču neskatoties uz pieaugošajiem izaicinājumiem, kravu plūsma caur Latviju nav apstājusies. Īstenojot mērķētu pielāgošanos pašreizējām tendencēm, Latvijas dzelzceļa sistēma un lielākās ostas varēs turpināt savu darbību.

Apstākļos, kad notiek Latvijas transporta nozares pielāgošanās darbībai ar samazinātu kravu apgrozījumu, augstu prioritāti saglabā mērķtiecīga un savlaicīga “Rail Baltica” projekta virzība.

“Rail Baltica” dienesta vērtējumā ir stratēģiskas nozīmes infrastruktūras projekts, kas veicinās iedzīvotāju mobilitāti un veidos pamatu jaunu kravu izcelsmes avotu piesaistei. Turklāt Eiropas platuma dzelzceļa savienojuma izveidei ir būtiska nozīme Latvijas un pārējo Baltijas valstu aizsardzības spēju stiprināšanā.

Aizvadītajā gadā VDD savas kompetences ietvaros bija iesaistīts “Rail Baltica” pamatprasmes būvniecības iepirkuma pretendenta izvērtēšanā. Dienests arī pārbaudīja “Rail Baltica” izbūves projekta attīstītāju darbiniekus, kuriem paredzēta piekļuve kritiskās infrastruktūras elementiem. Pārbaudes procesā VDD koncentrējās uz iespējamā apdraudējuma nacionālās drošības interesēm novēršanu. Pamatojoties uz VDD iniciatīvu un konsultējoties ar “Rail Baltica” būvniecībā un drošības pasākumu plānošanā iesaistītajām institūcijām, 2022. gada nogalē dzelzceļa infrastruktūras projekts “Rail Baltica” tika iekļauts kritiskās infrastruktūras kopumā.

Ilustratīvs foto, avots – Freepik

PROGNOZES

- Krievijai turpinot agresiju pret Ukrainu, prognozējama arvien jaunu sankciju noteikšana pret Krieviju un tās sabiedrotajām valstīm. Vienlaikus pieaugs Krievijas centieni apiet Rietumvalstu sankcijas, izmantojot pret to draudzīgo valstu piesegu un sadarbojoties ar uzņēmējiem, kuri orientējas uz biznesu ar Austrumu valstīm.
- Finanšu sektors turpinās piemērot īpašus piesardzības pasākumus maksājumu plūsmām Austrumu virzienā. Uzņēmējiem turpinot biznesu ar agresorvalsti Krieviju un tās sabiedrotajām valstīm, bankās saglabāsies liels finanšu līdzekļu iesaldēšanas gadījumu skaits saistībā ar iespējamiem sankciju pārkāpumiem.
- Sankciju efektivitātes paaugstināšanai nepieciešams pilnveidot Rietumvalstu sadarbību, harmonizēt sankciju tiesisko regulējumu ES dalībvalstīs un veicināt sankciju režīma ievērošanu valstīs, kuras ietur neitralitāti pret Krievijas īstenoto agresiju. ES harmonizēts regulējums būtiski uzlabotu arī sankciju ieviešanas koordinēšanu.
- ES valstu vidū aktualitāti saglabās enerģētiskās drošības un energoresursu pieejamības jautājums. Latvijā bažas par iespējamu energoresursu trūkumu šajā gadā ir mazinājušās, tomēr valsts līmenī un uzņēmējdarbības vidē ir vēlama savlaicīga gatavošanās nākamajai apkures sezonai.
- Rietumvalstīm jāturpina pārskatīt savu enerģētiskā politika, meklējot jaunus energoresursu piegādes avotus, kā arī vēl vairāk veicinot pāreju uz videi draudzīgām tehnoloģijām elektroenerģijas ražošanā. Tādējādi tiktu mazinātas agresorvalsts Krievijas iespējas no energoresursu tirdzniecības gūt ienākumus, kurus tā var novirzīt karadarbības finansēšanai Ukrainā.

06

PRETERRORISMS

Aizvadītais gads Latvijā un citviet pasaulē pretterorisma jomā kopumā aizritēja bez būtiskām jaunām tendencēm. Vairākās Rietumeiropas valstīs saglabājās augsti terorisma draudi, kamēr citos reģionos tie bija paaugstināti vai zemi. VDD veiktā terorisma gadījumu analīze apliecina, ka personas terora aktu plānošanai, veikšanai un atbalstīšanai joprojām primāri pievēršas teroristisko organizāciju izplatīto propagandas materiālu ietekmē.

2022. gadā islāmistu teroristu grupējumi *Daesh* un *Al-Qaeda* arvien radīja nozīmīgākos terorisma draudus Eiropas valstu drošībai. *Daesh* un *Al-Qaeda* nebija pietiekamas kaujas kapacitātes uzbrukumu veikšanai citos pasaules reģionos ārpus tiešās darbības teritorijām. Vienlaikus šie grupējumi un to atbalstītāji turpināja dažādās interneta platformās izplatīt terorisma propagandu, kuras ietekmē Eiropā dzīvojoši islāma radikālās interpretācijas atbalstītāji iesaistījās teroristiskās darbībās.

Teroristiskus uzbrukumus Eiropā joprojām pārsvarā veica tā dēvētie pašmāju jeb solo teroristi¹⁷, kuri darbojas vienatnē, iespējams, neapņēmuši teroristu grupējumu izplatītās propagandas vai citu teroristu veiktajiem uzbrukumiem.

Paaugstinātā līmenī joprojām bija arī galēji labējo ekstrēmistu radītie terorisma draudi. Arī aizvadītajā gadā galēji labējie ekstrēmisti Eiropā izplatīja savus propagandas materiālus, kā arī iesaistījās uzbrukumu veikšanā pret dažādu minoritāšu grupām.

Latvijā terorisma draudu līmenis saglabājās zems. Preventīvos nolūkos VDD, līdzīgi kā citos gados, pievērsa pastiprinātu uzmanību radikalizācijas riska grupām un ieguva informāciju par personām, kuru uzvedībā novērojamas radikalizācijas pazīmes. Tāpat dienests veica pasākumus, lai novērstu šādu personu potenciāli radītos draudus. Krievijas iebrukums Ukrainā, lai arī tiešā veidā neietekmēja terorisma draudu situāciju Latvijā, tomēr aktualizēja atsevišķus riska faktoros.

¹⁷ Pašmāju teroristi – radikalizējušās personas, kuras ir dzimušas, augušas un socializējušās Eiropā.

Dienests aizvadītajā gadā turpināja pilnveidot nacionālo pretterorisma sistēmu, nodrošinot informācijas apmaiņu ar citām iesaistītajām institūcijām un koordinējot pasākumus terorisma novēršanas un reaģēšanas jomās. Lai pārbaudītu atbildīgo institūciju gatavību novērst un pārvarēt teroristisku apdraudējumu, VDD pērn organizēja divas pretterorisma pasākumos iesaistīto institūciju mācības: nacionālā pretterorisma plāna ieviešanas galda mācības “Sarkanais kods 2022” un pretterorisma reaģēšanas mācības ar pilna spēka izvēšanos “Liedags 2022”.

6.1.

TERORISMA DRAUDU SITUĀCIJA EIROPĀ

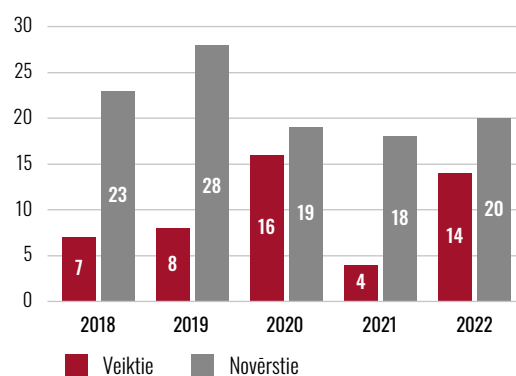
2022. gadā teroristi Eiropā veica 14 terora aktus. Tie visi bija maza mēroga uzbrukumi. Vienlaikus Eiropas valstu varas iestādēm aizvadītajā gadā izdevās novērst vēl 20 plānotus uzbrukumus. No tiem 11 bija radikālo islāmistu plānoti, bet 9 – citu vardarbību attaisnojošu ideoloģiju sekotāju plānoti uzbrukumi. Salīdzinot ar 2021. gadu, aizvadītajā gadā varēja novērot teroristu uzbrukumu skaita pieaugumu. Savukārt novērsto uzbrukumu skaits bija līdzīgs kā iepriekšējos gados.

VDD analīze liecina, ka notikušo uzbrukumu skaitu ietekmēja galēji labējo ekstrēmistu darbības pieaugums. Kaut arī aizvadītajā gadā teroristi veica vairāk uzbrukumu nekā 2021. gadā, neviens no Eiropā notikušajiem uzbrukumiem nebija plaša mēroga terora akts. Dienesta vērtējumā uzbrukumu skaita pieaugums pats par sevi neliecina par būtisku terorisma draudu pieaugumu.

Eiropā uzbrukumus, līdzīgi kā iepriekšējos gados, veica tā dēvētie pašmāju teroristi, kuri ideoloģisku motivāciju un praktisku informāciju terora aktu veikšanai galvenokārt guva no teroristu grupējumu veidotajiem propagandas materiāliem. Internetā izplatītā teroristu propaganda satur praktiskus padomus terora aktu veikšanai un joprojām veicina cilvēku iesaistīšanos vardarbībā.

Teroristisks saturs internetā turpina kalpot kā katalizators personu radikalizācijai, kā arī var tikt izmantots personu vervēšanai un kūdīšanai uz vardarbību. Lai mazinātu teroristu propagandas radītos riskus, 2021. gadā ES tika pieņemta regula par vēršanos pret teroristiska satura izplatīšanu tiešsaistē,¹⁸ kas ES dalībvalstis tika piemērota, sākot ar 2022. gada jūniju. Minētā regula nosaka vienotus noteikumus, vēršoties pret mitināšanas pakalpojumu¹⁹ ļaunprātīgu izmantošanu teroristiska satura izplatīšanai tiešsaistē. Regula ir attiecināma uz tādiem mitināšanas pakalpojumu sniedzējiem, kas nodrošina lietotāju radīta satura uzglabāšanu un izplatīšanu tiešsaistē, piemēram, uz sociālās tīklošanās

Teroristu uzbrukumi Eiropā

¹⁸ Eiropas Parlamenta un Padomes 2021. gada 29. aprīļa Regula (ES) 2021/784 par vēršanos pret teroristiska satura izplatīšanu tiešsaistē.

¹⁹ Mitināšanas pakalpojumi – tiešsaistes vidē esošas informācijas glabāšanas pakalpojumi.

vietnēm, video, attēlu un audio koplietošanas pakalpojumiem, kā arī datņu koplietošanas un tā dēvētajiem mākoņpakalpojumiem.

Atsevišķās valstīs terorisma draudus joprojām radīja arī labēji un kreisi noskaņotie ekstrēmisti. Labējo ekstrēmistu radīto apdraudējumu apliecina vairāki plānoti un trīs notikuši uzbrukumi, kas bija vērsti pret dažādu etnisko un seksuālo minoritāšu pārstāvjiem. Vienā gadījumā labējie ekstrēmisti veica uzbrukumu Eiropas LGBTQ+ kopienas pārstāvjiem. Savukārt galēji kreisie ekstrēmisti veica uzbrukumus baznīcai un medija infrastruktūrai.

Civildzīvotāji masveida pulcēšanās vietās un tiesībsardzības iestāžu amatpersonas, līdzīgi kā iepriekšējos gados, arī pērn bija divi galvenie islāmistu teroristu uzbrukuma mērķi. Savukārt vienā gadījumā islāmistu teroristi īstenoja uzbrukumu LGBTQ+ kopienas pārstāvjiem.

Uzbrukumu veikšanai teroristi izmantoja galvenokārt vienkāršas darbības metodes. No 14 notikušajiem uzbrukumiem astoņos gadījumos tika izmantoti dažāda veida asi priekšmeti. Četros uzbrukumos teroristi izmantoja improvizētus jeb paštaisītus spridzekļus vai improvizētas degmaisījuma ierīces. Savukārt divos uzbrukumos teroristi izmantoja šaujamočus.

Krievijas prettiesiskais iebrukums Ukrainā neatstāja būtisku ietekmi uz situāciju pretterorisma jomā Eiropā. Vienlaikus tika identificēti vairāki riski, kas ilgtermiņā var radīt terorisma draudu pieaugumu un drošības situācijas pasliktināšanos.

Krievijas izraisīto karu, līdzīgi kā 2015. gadā, iecelšanai Eiropā bēgļu plūsmas piesegā var izmantot ekstrēmisti no trešajām valstīm, kuri saistīti ar teroristiskām organizācijām vai atbalsta teroristisko organizāciju ideoloģiju. Karš veicinās arī ieroču nelikumīgas izplatīšanas pieaugumu. Ieroči kontrabandas ceļā var no Ukrainas nonākt Eiropas ekstrēmistu rokās un tikt izmantoti teroristiskos nolūkos.

6.2.

TERORISMA DRAUDU TENDENCES LATVIJĀ

Pērn, tāpat kā iepriekšējos gados, Latvijā terorisma draudu līmenis saglabājās zems un terora akti nenotika. Latvijā arī netika konstatētas teroristu grupas vai atsevišķu teroristu aktivitātes. Vienlaikus VDD uzmanības lokā arī pērn nonāca personas, kuras izrādīja interesi par teroristisko grupējumu izplatīto islāma ideoloģiju.

Galvenos terorisma draudus Latvijā radīja atsevišķu iedzīvotāju iespējama radikalizēšanās. VDD novēroja individuālu personu interesi par teroristisko grupējumu izplatīto ideoloģiju, vienlaikus nekonstatēja šo personu tiešu saistību ar teroristiskām organizācijām vai to pārstāvjiem.

Aizvadītajā gadā dienests pievērsa pastiprinātu uzmanību Krievijas iebrukuma Ukrainā ietekmei uz terorisma draudu situāciju Latvijā. Lai arī būtiska ietekme netika konstatēta, tomēr tika identificēti atsevišķi riska faktori. VDD savas kompetences ietvaros veica padziļinātas robežšķērsotāju pārbaudes, lai konstatētu un novērstu ar terorismu saistītu personu iecelšanu valstī, izmantojot kara radīto migrācijas krīzi. Dienests 2022. gadā nekonstatēja šādu riska personu iecelšanu valstī, vienlaikus citu Eiropas valstu pieredze rāda, ka šādi riski pastāv.

VDD rīcībā esošā informācija šobrīd neliecina par iespējamām izmaiņām terorisma draudu situācijā Latvijā.

Var prognozēt, kā arī 2023. gadā terorisma draudu līmenis saglabāsies zems. Galvenos terorisma draudus arī turpmāk radīs atsevišķu personu radikalizēšanās un potenciāla iesaistīšanās vardarbīgās aktivitātēs. Tāpat pastāv riski, ka, izmantojot migrācijas plūsmu, valstī var iecelt ar terorismu saistītas personas.

6.3.

PREVENTĪVIE PASĀKUMI TERORISMA RISKU MAZINĀŠANAI

Atbilstoši pašreizējam terorisma draudu līmenim un veiktajai risku analīzei dienests aizvadītajā gadā īstenoja virkni preventīvo pasākumu nolūkā nodrošināt efektīvu pretterorisma sistēmas darbību.

Kā Latvijas pretterorisma sistēmas vadošā iestāde VDD attīstīja un pilnveidoja sadarbību un koordinācijas mehānismus ar citām pretterorisma pasākumos iesaistītajām institūcijām. Pērn, līdzīgi kā iepriekšējos gados, dienests organizēja divas Pretterorisma centra ekspertu konsultatīvās padomes sanāksmes. Šajās sanāksmēs dažādu nozaru un institūciju eksperti diskutēja par aktuālajām terorisma draudu tendencēm Eiropā un Latvijā, apsprieda VDD īstenotās un plānotās aktivitātes pretterorisma jomā, kā arī sniedza priekšlikumus pretterorisma sistēmas attīstībai. Krievijas uzsāktā karadarbība Ukrainā un tās ietekme

uz drošības situāciju Latvijā bija viens no būtiskākajiem diskusiju tematiem.

Tāpat dienests veica terorisma riska objektu apsekošanu, izplatīja rekomendācijas objektu fiziskās drošības pilnveidošanai, kā arī līdzdarbojās paaugstināta riska publisku pasākumu fiziskās drošības plānošanā un nodrošināšanā. Dienests turpināja darbu arī kā nacionālais kontaktpunkts ziņošanai par aizdomīgiem darījumiem ar sprāgstvielu prekursoriem²⁰, nodrošinot sadarbību un informācijas apmaiņu ar Latvijas lielākajiem sprāgstvielu prekursoru aprītē iesaistītajiem komersantiem.

Radikalizācijas novēršanas pasākumi

Radikalizācijas novēršana ir viens no VDD darbības virzieniem pretterorisma jomā. Radīto draudu izvērtēšana un radikalizācijas riskam pakļauto personu savlaicīga identificēšana ir nozīmīgs priekšnoteikums teroristisku noziegumu novēršanai. Lai savlaicīgi identificētu un novērstu radikalizācijas gadījumus valstī, dienests aizvadītajā gadā sadarbībā ar citām kompetentajām institūcijām vērtēja un uzraudzīja personas, kuru darbībās ir konstatētas radikālas izpausmes.

Darbu turpināja arī VDD vadītā starpinstitūciju darba grupa "Prevent", kuras galvenais uzdevums ir koordinēt radikalizācijas novēršanas pasākumus valstī. "Prevent" darba grupā ir iesaistīti pārstāvji no vairākām valsts un pašvaldību institūcijām, kuru ikdienas darbs ir cieši saistīts ar radikalizācijas riskam visvairāk pakļautajām sabiedrības grupām.

Pērn notika piecas darba grupas "Prevent" sanāksmes, kuru laikā tika analizētas radikalizācijas tendences Eiropā un Latvijā, Ukrainas konflikta ietekme uz sabiedrības polarizāciju Latvijā, kā arī citi aktuāli jautājumi. Līdztekus institūciju sadarbības veicināšanai radikalizācijas gadījumu novēršanā viens no "Prevent" darba virzieniem bija apmācību un semināru organizēšana. VDD aizvadītajā gadā rīkoja vairākus informatīvus seminārus kompetento iestāžu pārstāvjiem par radikalizācijas pazīmēm un ieteicamo rīcību, identificējot personas iespējamu radikalizāciju.

Līdz ar regulas par vērsanos pret teroristiska satura izplatīšanu tiešsaistē ieviešanu VDD ir noteikts par kompetento iestādi, kas ir atbildīga par šajā regulā ietvertu pasākumu veikšanu. Atbilstoši regulas prasībām dienests ir izveidojis nacionālo

kontaktpunktu, kam iedzīvotāji var ziņot par teroristiska rakstura saturu interneta vidē. Lai veicinātu teroristiska satura savlaicīgu identificēšanu un izņemšanu no interneta vides, dienests ir izveidojis sadarbību ar asociācijām, kuras pārstāv elektronisko sakaru nozari, un šo asociāciju biedriem, uz kuriem regula attiecas. Aizvadītajā gadā VDD nebija nepieciešamības izdot teroristiska satura izņemšanas rīkojumus, jo šāds saturs Latvijas informatīvajā telpā netika identificēts.

KONTAKTPUNKTS ZIŅOŠANAI PAR TERORISTISKU SATURU

Interneta vidē konstatējot publikācijas, videoierakstus vai cita veida saturu, kas aicina iesaistīties teroristiskās darbībās, attaisno terorismu vai sniedz pamācības, kā teroristiskas darbības veikt, VDD aicina sniegt par to informāciju, rakstot uz e-pasta adresi kontaktpunkts@vdd.gov.lv.

Dienests aicina ziņot par jebkuru saturu, kas vērstas uz teroristisku darbību attaisnošanu.

Šādos gadījumos ieteicams dienestam atsūtīt gan hipersaiti uz teroristisko saturu, gan tā ekrānuzņēmumu.

Terorisma riska objektu drošības stiprināšana

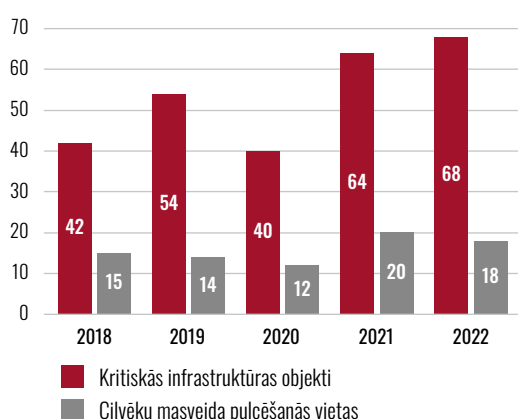
Aizvadītajā gadā VDD turpināja darbu terorisma riska objektu drošības jomā. Līdzīgi kā iepriekšējos gados, dienests kritiskās infrastruktūras un cilvēku masveida pulcēšanās objektos veica drošības režīma izvērtēšanu un sniedza rekomendācijas šo objektu drošības pilnveidošanai. Tāpat VDD atbilstoši savai kompetencei izvērtēja un apstiprināja objektos par drošību atbildīgās personas, kā arī pārbaudīja personas, kurām bija nepieciešams iekļūt kritiskās infrastruktūras objektu ierobežotās piekļuves zonās.

Terorisma riska objektos dienests veica vairākas apziņošanas pārbaudes, lai pārliecinātos par kontaktpersonu sasniedzamību un spēju reaģēt krīzes apstākļos. Kopumā VDD 2022. gadā apsekoja 68 kritiskās infrastruktūras objektus, izvērtējot ieviestos drošības pasākumus un šo pasākumu ievērošanu, atbilstošās iekšējās procedūras un ārkārtas situāciju rīcības plānus. 43 gadījumos dienests kritiskās infrastruktūras objektu atbildīgajām personām sniedza rekomendācijas fiziskās drošības

²⁰ Sprāgstvielu prekursori – vielas un vielu maisījumi, kas var tikt izmantoti sprāgstvielu izgatavošanai, lai gan tiek tirgoti pavisam citiem mērķiem, piemēram, izmantošanai lauksaimniecībā, būvniecībā vai farmācijā.

režīma pilnveidošanai. Rekomendācijas galvenokārt bija saistītas ar nepieciešamību pilnveidot iekšējās drošības procedūras, apsardzes darba koordinēšanu vai drošības sistēmas. Papildus dienests visiem objektiem nosūtīja atjaunotās rekomendācijas rīcībai ārkārtas situācijās.

VDD apsektie terorisma riska objekti

Tāpat pērn VDD apsekoja 18 cilvēku masveida pulcēšanās vietas, tajā skaitā septiņus tirdzniecības centrus, septiņas viesnīcas un četras izklaides un kultūras vietas. Dienests šajos objektos par drošību atbildīgajam personālam sniedza rekomendācijas un papildu konsultācijas fiziskās drošības pasākumu pilnveidošanai.

Ņemot vērā Krievijas uzsāktu karu Ukrainā, 2022. gadā dienests pievērsa pastiprinātu uzmanību kritiskās infrastruktūras drošībai un šajos objektos veiktajiem pasākumiem potenciālo apdraudējumu novēršanai. Pamatojoties uz VDD analīzi, objektiem tika sniegtas rekomendācijas par iespējamajiem riskiem un nepieciešamo rīcību dažādu apdraudējumu identificēšanas gadījumā.

Publisko pasākumu drošības uzlabošana

Izpildot Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likumā 2021. gada otrajā pusē noteiktās prasības drošības pasākumu plānošanā, organizēšanā un nodrošināšanā, VDD pērn organizēja sadarbību ar lielākajiem publisku pasākumu organizatoriem, pašvaldībām un atbildīgajiem dienestiem.

Publisko pasākumu drošības stiprināšanas ietvaros dienests vērtēja paaugstināta riska pasākumu²¹ drošības plānus. Izvērtēšanas rezultātā VDD saskaņoja 22 iesniegtos drošības plānus, bet vienā gadījumā plāns netika saskaņots, jo publiskā pasākuma organizators nebija nodrošinājis normatīvajā regulējumā paredzēto prasību izpildi, kas varēja negatīvi ietekmēt plānotā pasākuma drošību.

Aizvadītajā gadā VDD sadarbībā ar lielākajiem publisku pasākumu organizatoriem un atbildīgajiem dienestiem izstrādāja vadlīnijas paaugstināta riska pasākumu drošības plānošanai, organizēšanai un nodrošināšanai. Tāpat dienesta amatpersonas piedalījās 14 paaugstināta riska pasākumos, lai izvērtētu pasākumu drošības plānos noteikto pasākumu ieviešanas efektivitāti. Pēc šiem pasākumiem VDD to organizatoriem sniedza rekomendācijas drošības pasākumu pilnveidošanai nākotnē.

Sprāgstvielu prekursoru aprites kontrole

Terorisma draudu tendences Eiropā un citviet pasaulē liecina, ka teroristu uzbrukumos aizvien retāk tiek izmantotas sprāgstvielas un improvizētie spridzekļi. Neraugoties uz minēto, teroristi joprojām interesējas par iespējām iegūt sprāgstvielas un izgatavot spridzekļus.

Atbilstoši ES regulai par sprāgstvielu prekursoru tirdzniecību un lietošanu²² VDD pērn turpināja sadarbību ar prekursorus tirgojošajiem uzņēmumiem. Dienests pārskatīja un atjaunoja informāciju par uzņēmumiem un interneta veikaliem, kas nodarbojas ar prekursoru tirdzniecību, un sniedza tiem metodoloģisku atbalstu. Tāpat VDD sadarbojās ar VID saistībā ar sprāgstvielu prekursoru tranzīta, importa un eksporta gadījumiem uz trešajām valstīm.

Lai informētu sprāgstvielu prekursoru tirdzniecībā iesaistītos komersantus un valsts institūcijas par aktualitātēm prekursoru aprites jomā, dienests sadarbībā ar Zemkopības ministriju organizēja ikgadējo informatīvo semināru "Reuters 2022". Seminārā VDD ar Latvijas lielākajiem sprāgstvielu prekursoru aprītē iesaistītajiem komersantiem diskutēja par sprāgstvielu prekursoru aprites drošības jautājumiem un sniedza rekomendācijas par pareizu rīcību, konstatējot aizdomīga darījuma pazīmes, prekursoru zādzību vai pazušanu.

²¹ Paaugstināta riska pasākums – publisks pasākums, kura plānotais kopējais apmeklētāju un dalībnieku skaits pārsniedz 5000 personu vai – gadījumā, ja pasākums tiek rīkots pierobežas joslā vai pasākuma mērķauditorija ir īpaši aizsargājamo personu grupa, – 1000 personu vai kuru tā organizators uzskata par paaugstināta riska pasākumu un kura rīkošanai ir nepieciešama atļauja saskaņā ar Publisku izklaides un svētku pasākumu drošības likuma 5. pantu. Šā likuma izpratnē īpaši aizsargājamo personu grupa ir bērni, seniori, personas ar kustību traucējumiem un personas ar īpašām vajadzībām.

²² Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (ES) 2019/1148 (2019. gada 20. jūnijs) par sprāgstvielu prekursoru tirdzniecību un lietošanu, ar ko groza Regulu (EK) Nr. 1907/2006 un atceļ Regulu (ES) Nr. 98/2013.

6.4.

REAĢĒŠANAS SPĒJU PILNVEIDOŠANA

Lai pārbaudītu un pilnveidotu operatīvo dienestu un citu pretterorisma sistēmā iesaistīto institūciju sadarbību un reaģēšanas spējas teroristiska rakstura uzbrukumu gadījumos, VDD aizvadītajā vasarā organizēja nacionāla līmeņa pretterorisma mācības ar pilnu spēku izvēšanos – “Liedags 2022”.

Mācības notika stadionā “Daugava” Liepājā, un tajās piedalījās vairāk nekā 300 pārstāvju no pretterorisma pasākumos iesaistītajām institūcijām: VDD, Valsts policijas, Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienesta, Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta, Ģenerālprokuratūras, Liepājas pašvaldības policijas, Valsts robežsardzes un Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem.

Mācību mērķis bija pārbaudīt institūciju reģionālo struktūrvienību spēju reaģēt atbilstoši pretterorisma plānam “Pūlis”.²³ Mācību scenāriju dienests izstrādāja atbilstoši Eiropā aktuālajām terorisma draudu tendencēm. Tas paredzēja izspēlēt dienestu rīcību situācijā, kad publiska pasākuma laikā notikuši vairāki teroristu uzbrukumi, izmantojot aukstos ieročus un transportlīdzekļa ietriekšanu cilvēku pūlī. Lai sasniegtu mācībās uzstādīto mērķi, dienesti veica plašu pretterorisma pasākumu kopumu: apziņošanu, ierašanos notikuma vietā, resursu koordinēšanu, medicīniskās palīdzības sniegšanu, glābšanas darbu veikšanu, operatīvo un izmeklēšanas darbību veikšanu, kā arī teroristu neitralizēšanu un aizturēšanu.

Savukārt 2022. gada nogalē VDD organizēja terorisma draudu līmeņu izsludināšanas un Nacionālā pretterorisma plāna ieviešanas galda mācības “Sarkanais kods 2022”.

Mācību mērķis bija pārbaudīt pretterorisma sistēmā iesaistīto institūciju spēju reaģēt, pieaugot terorisma draudiem. Mācību gaitā īpaša uzmanība tika pievērsta savstarpējai informācijas apmaiņai, Nacionālajā pretterorisma plānā noteikto preventīvo pasākumu efektivitātei un koordinācijai mainīga teroristiska apdraudējuma apstākļos, kā arī operatīvās vadības centra izvēšanai un institūciju spējai koordinēt materiāltehnisko resursu piesaisti un pārdali. Balstoties uz mācību secinājumiem, šogad paredzēts aktualizēt Nacionālo pretterorisma plānu.

Fotoattēli no VDD organizētajām mācībām “Liedags 2022”

²³ 2021. gada 7. septembrī Ministru kabinets apstiprināja “Rīcības plānu teroristisku uzbrukumu gadījumā” (Pretterorisma plānu “Pūlis”), kas nosaka atbildīgo institūciju rīcību, ja Latvijas Republikas teritorijā veikts teroristiska rakstura uzbrukums publiskā vietā, izmantojot transportlīdzekli, aukstos ieročus, šaujamo ieročus, improvizētās sprāgstvielas, vai kombinētās uzbrukumu metodes.

Tāpat, lai stiprinātu pretterorisma jomā iesaistīto institūciju reaģēšanas spējas, VDD arī 2022. gadā pilnveidoja dažādus reaģēšanas plānus. Balstoties uz 2021. gadā apstiprinātajiem tipveida reaģēšanas plāniem “Kuģis”²⁴, “Lidmašīna”²⁵, “Objekts”²⁶ un “Pūlis”²⁷, dienests pērn pārskatīja un saskaņoja institūciju atjaunos atbalsta plānus. Šie reaģēšanas plāni ir izstrādāti, lai nodrošinātu efektīvu un saskaņotu visu pretterorisma pasākumos iesaistīto dienestu un institūciju reaģēšanu teroristiska uzbrukuma gadījumā.

6.5.

GAISA KUĢU PASAŽIERU DATU APSTRĀDE

Aizvadītajā gadā VDD turpināja pilnveidot valsts informācijas sistēmu “Gaisa kuģu pasažieru datu reģistrs”. Sistēmā uzkrātie gaisa kuģu pasažieru dati tika sekmīgi izmantoti smagu un sevišķi smagu noziegumu, ka arī teroristu aktivitāšu atklāšanā un novēršanā. Izmeklēšanas un citas pilnvarotās iestādes, iesniedzot VDD pamatotu un tiesneša saskaņotu pieprasījumu, varēja iegūt informāciju par noziedzīgās aktivitātēs iesaistīto personu lidojumiem.

Minētā informācijas sistēma veic nepārtrauktu ienākošo pasažieru datu pārbaudi, salīdzinot tos ar nacionālajām un starptautiskajām tiesībsardzības datubāzēm, kā arī kompetento institūciju kontrolosarakstiem. Sistēmai konstatējot sakritības, VDD amatpersonas arī aizvadītajā gadā veica padziļinātu informācijas pārbaudi. Apstiprinoties informācijai par kāda noziedznieka vai riska personas klātbūtni konkrētā

lidojumā, dienests par to informēja iestādi, kas atbildīga par tālākajām darbībām. Pērn dienests nodrošināja kompetento iestāžu pieprasījumu apstrādi un sistēmā uzkrātās informācijas izsniegšanu 24/7 režīmā, sadarbojoties ar pārējām valsts drošības un tiesībsardzības iestādēm.

2022. gada sākumā tika pieņemti grozījumi Gaisa kuģu pasažieru datu apstrādes likumā, nodrošinot kompetentajām iestādēm iespēju īpašos gadījumos pieprasīt un saņemt pasažieru datus no sistēmas paātrinātā kārtībā. Jaunā kārtība būtiski atvieglo pasažieru datu saņemšanu un izmantošanu gadījumos, kad aizdomās turētās personas jau ir apzinātas un informāciju par šīm personām ir nepieciešams saņemt nekavējoties.

Plānojam turpmāku informācijas sistēmas pilnveidošanu, VDD pērn veica sagatavošanās darbus jauna ES Iekšējās drošības fonda projekta realizācijai, sākot ar 2023. gada 1. janvāri. Projekta ietvaros paredzēts attīstīt Gaisa kuģu pasažieru datu reģistra sadarbību ar citām nacionālām un starptautiskām informācijas sistēmām un stiprināt dienesta kapacitāti pasažieru datu apstrādes jomā.

VDD aizvadītajā gadā piedalījās dažādos starptautiskās sadarbības formātos (ANO, EDSO, Interpolā un citos), nodrošinot apmācības un sniedzot atbalstu vairākām trešajām valstīm, piemēram, Moldovai un Botsvānai, kuras tikai nesen ir sākušas pasažieru datu apstrādes risinājumu ieviešanu. Ņemot vērā Latvijas līdzšinējo iesaisti starptautiskos un Eiropas gaisa kuģu pasažieru datu apstrādes jautājumos, 2022. gada jūnijā Latviju ievēlēja par ES Neformālās Pasažieru datu reģistra darba grupas priekšsēdētājvalsti.

Ilustratīvs foto, avots – Shutterstock

²⁴ 2021. gada 7. septembra MK rīkojums Nr. 641 “Rīcības plāns kuģu, ostu un otas iekārtu apdraudējuma gadījumā” (Pretterorisma plāns “Kuģis”).

²⁵ 2021. gada 7. septembra MK rīkojums Nr. 640 “Rīcības plāns civilās aviācijas gaisa kuģu un objektu apdraudējumu gadījumā” (Pretterorisma plāns “Lidmašīna”).

²⁶ 2021. gada 7. septembra MK rīkojums Nr. 638 “Rīcības plāns sauszemes objektu apdraudējumu gadījumā” (Pretterorisma plāns “Objekts”).

²⁷ 2021. gada 7. septembra MK rīkojums Nr. 639 “Rīcības plāns teroristisku uzbrukumu gadījumā” (Pretterorisma plāns “Pūlis”).

PROGNOZES

- Eiropā arī šogad nozīmīgākos terorisma draudus radīs islāmistu teroristi. Teroristu grupējumu *Daesh* un *Al-Qaeda* turpinās centienus interneta vidē izplatīt terorisma propagandu, lai veicinātu Eiropā dzīvojošo islāmticīgo radikalizēšanos, piesaistītu jaunus atbalstītājus un kūdītu uz teroristiskām darbībām ES valstīs. Tāpēc aktualitāti arī šogad saglabās ES dalībvalstu vienoti pasākumi teroristiska satura identificēšanai un izņemšanai no interneta vides. Tāpat teroristu grupējumi turpinās darbības savu kaujas spēju atjaunošanai.
- Paredzams, ka galvenie teroristu uzbrukumu mērķi Eiropā arī 2023. gadā būs cilvēku masveida pulcēšanās vietas, tiesībaizsardzības institūciju darbinieki un simboliski objekti.
- VDD vērtējumā terorisma draudu līmenis Latvijā arī šogad saglabāsies zems. Vienlaikus nevar izslēgt atsevišķu indivīdu iesaistīšanos teroristiskās vai terorisma atbalsta aktivitātēs. Ņemot vērā minēto, VDD turpinās īstenot pasākumus personu iespējamās radikalizēšanās gadījumu identificēšanai un novēršanai.
- Krievijas uzsāktā kara Ukrainā radītās sekas būs aktuālas arī turpmāk. VDD turpinās intensīvu darbu ar terorisma riska objektiem aizdomīgu, pret šo objektu drošību vērstu aktivitāšu identificēšanai. Tāpat dienests arī turpmāk veiks Krievijas izvērstā kara sniegto mācību analīzi un piemērošanu nacionālo reaģēšanas spēju pilnveidošanai.
- Ņemot vērā reģionālās drošības tendences un tiešās aviosatiksmes pārtraukšanu ar Krievijas un Baltkrievijas lidostām, var prognozēt, ka turpmākajos gados riska personas Latvijā mēģinās ieceļot, izmantojot savienotos reisu caur trešajām valstīm vai ES iekšējos lidojumu maršrūtus.

07

PIRMSTIESAS IZMEKLĒŠANA

Aizvadītajā gadā būtiski pieauga VDD darba apjoms izmeklēšanas jomā. Ja 2020. gadā dienesta lietvedībā nonāca 27 jauni kriminālprocesi un 2021. gadā – 33 procesi, tad pērn dienests uzsāka izmeklēšanas darbības teju divas reizes lielākā skaitā kriminālprocesu – kopā 64 jaunus kriminālprocesus. No tiem 50 kriminālprocesus VDD uzsāka pēc savas iniciatīvas, savukārt vēl 14 atbilstoši piekritībai pārņēma no citām iestādēm: 13 kriminālprocesus no Valsts policijas un vienu – no Ģenerālprokuratūras. Tāpat dienests turpināja izmeklēšanu iepriekšējos gados uzsāktajos kriminālprocesos.

VDD darba apjoma pieaugums pirmstiesas izmeklēšanas jomā galvenokārt bija saistīts ar Krievijas uzsākto karu pret Ukrainu un agresijas atbalstītājiem Latvijā.

Pirmkārt, dienests aizvadītajā gadā iesaistījās Krievijas režīma un bruņoto spēku Ukrainā veikto noziegumu starptautiskajā izmeklēšanā, iegūstot liecības un pierādījumus no Latvijā patvērumu radušajiem kara bēgļiem. Proti, 2022. gada 15. martā VDD uzsāka kriminālprocesu saskaņā ar Krimināllikuma 71.², 72. un 74. pantu – par agresorvalsts Krievijas īstenotajiem noziegumiem pret cilvēci un mieru un kara noziegumiem. Lai apzinātu un uzklautu kara bēgļus, kuri ir bijuši aculiecinieki Krievijas bruņoto spēku noziegumiem pret civiliedzīvotājiem un civilo infrastruktūru, Latvijā tika izveidota speciāla izmeklēšanas grupa, piesaistot papildspēkus no Valsts policijas un Valsts robežsardzes. Latvijas izmeklēšanas grupa ir pievienojusies starptautiskajai apvienotajai izmeklēšanas grupai (angļu val. *Joint Investigation Team*, JIT) un ir pastāvīgā saziņā ar izmeklētājiem Ukrainā un Starptautisko Krimināltiesu (angļu val. *International Criminal Court*, ICC) Hāgā. Detalizētāk par izmeklēšanas darbu minētajā kriminālprocesā – atvērumā “Kriminālprocess par Krievijas bruņoto spēku noziegumiem Ukrainā”.

Otrkārt, Krievijas sāktais karš pret Ukrainu pērn Latvijā izgaismoja prokremliski noskaņotas personas, kuras nevirijās paust publisku atbalstu Krievijas agresijai pret Ukrainu un potenciāli varēja radīt draudus arī Latvijas valsts drošībai. Pērn dienests uzsāka 26 kriminālprocesus saistībā ar personu publiskiem izteikumiem, kuros saskatīja kara noziegumu attaisnošanas un slavināšanas pazīmes (Krimināllikuma 74.¹ pants).

16 no minētajiem kriminālprocesiem VDD vienlaikus vērtēja arī šo personu aktivitātes, kas ir vērstas uz naida un nesaticības izraisīšanu pret latviešiem vai ukraiņiem (Krimināllikuma 78. pants).

Tāpat 2022. gadā VDD uzsāka trīs kriminālprocesus uz aizdomu pamata par iespējamu pret Latvijas Republiku vērstu darbību (Krimināllikuma 80. pants) un palīdzības sniegšanu ārvalstij – Krievijai – pret Latvijas Republiku vērstā darbībā (Krimināllikuma 81.¹ pants). Viens no šiem kriminālprocesiem uzsākts saistībā ar provokatīvām un pret Latvijas nacionālās drošības interesēm vērstām aktivitātēm tā dēvēto “Baltijas antifašistu” saziņas lietotnē “Telegram” izveidotajās grupās, par ko detalizētāka informācija atrodama pārskata nodaļā par informatīvās telpas drošību.

Papildus VDD uzsāka vienu kriminālprocesu saistībā ar aizdomām par Latvijas valstspiederīgā prettiesisku piedalīšanos karadarbībā Ukrainā, sniedzot atbalstu Krievijas bruņotajiem spēkiem (Krimināllikuma 77.¹ pants). Savukārt viens kriminālprocess uzsākts par atbalsta sniegšanu finanšu līdzekļu un citas mantas vākšanā karadarbībā Ukrainā iesaistītajiem Krievijas karavīriem (Krimināllikuma 77.² pants).

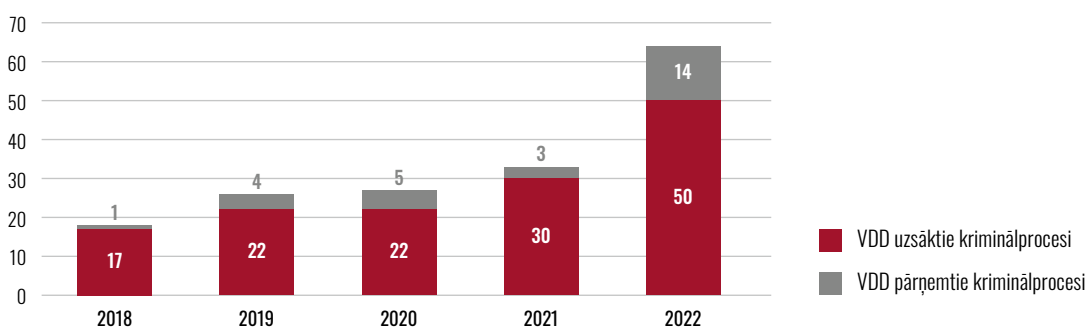
Lai arī aizvadītajā gadā agresorvalsts Krievija savus spēkus un resursus galvenokārt bija koncentrējusi mērķu sasniegšanai Ukrainā, nemazinājās Krievijas specdienestu interese iegūt informāciju par notiekošo Latvijā. 2022. gadā VDD uzsāka četrus kriminālprocesus saistībā ar aizdomām par spiegošanu Krievijas, kā arī tās tuvākās sabiedrotās Baltkrievijas labā.

Pērn, līdzīgi kā citus gadus, kriminālprocesi tika uzsākti gan pamatojoties uz dienesta operatīvās darbības rezultātā iegūtu informāciju, gan fizisku un juridisku personu iesniegumos un e-pasta ziņojumos ietvertām ziņām.

VDD kopumā tika izskatīti vairāki tūkstoši iedzīvotāju ziņojumu, dienestam izvērtējot tajos sniegtās ziņas par iespējamām prettiesiskām darbībām. Absolūtā vairākumā gadījumu sniegtā informācija bija saistīta ar iespējamu naida runu vai Krievijas interešu atbalstīšanu interneta vidē.

Līdztekus izmeklēšanai dienests veica pārbaudes ar mērķi iegūt plašāku informāciju, lai lemtu par nepieciešamību uzsākt kriminālprocesu. 42 gadījumos pārbaudes laikā VDD nekonstatēja

VDD kriminālprocesu dinamika

PIRMSTIESAS IZMEKLĒŠANA

Krimināllikumā noteikto pamatu kriminālprocesa uzsākšanai un pieņēma lēmumu par atteikumu uzsākt kriminālprocesu.

VDD ieguva arī informāciju par iespējamām prettiesiskām darbībām, kuru izmeklēšana piekritīga citām tiesībsargāšanas iestādēm. Šādos gadījumos dienests iegūto informāciju pārsūtīja kompetentajai iestādei tālākai izvērtēšanai.

Aizvadītajā gadā VDD uz prokuratūru kriminālvajāšanas uzsākšanai nosūtīja 25 kriminālprocesus, kopumā rosinot uzsākt kriminālvajāšanu pret 32 personām, no kurām trīs nozieguma izdarīšanas brīdī bija valsts amatpersonas.

No kriminālvajāšanai nosūtītajiem kriminālprocešiem lielākā daļa – 17 – bija uzsākti 2022. gadā, četri uzsākti 2021. gadā, divi uzsākti 2020. gadā, viens – 2019. gadā un viens – 2018. gadā.

Starp kriminālvajāšanai nosūtītajiem kriminālprocešiem izceļami:

- seši kriminālproceši vienlaikus par kara noziegumu attaisnošanu un slavināšanu, kā arī nacionālā un etniskā naida izraisīšanu;
- pieci kriminālproceši par nacionālā un etniskā naida vai nesaticības izraisīšanu;
- divi kriminālproceši par spiegošanu;
- divi kriminālproceši par neizpaužamu ziņu izpaušanu un par uzkūdišanu izpaust neizpaužamas ziņas;
- viens kriminālprocess par kara noziegumu attaisnošanu un slavināšanu;
- viens kriminālprocess par prettiesisku piedalīšanos bruņotā konfliktā;
- viens kriminālprocess par atbalsta sniegšanu finanšu līdzekļu un citas mantas vākšanā karadarbībā Ukrainā iesaistītajiem agresorvalsts Krievijas karavīriem;

- viens kriminālprocess par ES noteikto sankciju pārkāpšanu personu grupā pēc iepriekšējas vienošanās un noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju lielā apmērā;
- viens kriminālprocess par ES noteikto sankciju pārkāpšanu un nacionālā naida un nesaticības izraisīšanu.

Savukārt 13 kriminālprocesus VDD aizvadītajā gadā atbilstoši piekritībai nosūtīja citām izmeklēšanas iestādēm. No tiem 10 kriminālproceši tika nosūtīti izmeklēšanas turpināšanai Valsts policijā, divi – Valsts ieņēmumu dienestā, viens – Valsts robežsardzē.

2022. gadā VDD izbeidza 34 dienesta lietvedībā esošus kriminālprocesus. 17 kriminālproceši, kas ilgstoši atradās dienesta lietvedībā, tika izbeigti, pamatojoties uz pērn veiktajiem grozījumiem Kriminālprocesa likuma 392. pantā, kas paredz ar uzraugošā prokurora piekrišanu izbeigt kriminālprocesu, ja, veicot visas nepieciešamās kriminālprocesuālās darbības, nav bijis iespējams noskaidrot noziedzīgo nodarījumu izdarījušo personu. Vēl divi kriminālproceši tika izbeigti, jo, veicot visas nepieciešamās kriminālprocesuālās darbības, nebija iespējams iegūt pierādījumus personas vainai noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā. Astoņi no kriminālprocešiem tika izbeigti noziedzīga nodarījuma sastāva trūkuma dēļ, seši – saistībā ar iestājušos noilgumu. Savukārt viens kriminālprocess tika izbeigts, dienestam izmeklēšanas gaitā noskaidrojot, ka noziedzīgs nodarījums nav noticis.

Uzsākot 2023. gadu, VDD lietvedībā bija 41 kriminālprocess.

VDD uzsāktu un pārņemto kriminālprocešu sadalījums pēc nozieguma veida

KRIMINĀLPROCESS PAR KRIEVIJAS BRUŅOTO SPĒKU NOZIEGUMIEM UKRAINĀ

Foto: Pexels

Aizvadītā gada 15. martā uzsāktā kriminālprocesa ietvaros VDD vadītā izmeklēšanas grupa apzināja Krievijas bruņoto spēku Ukrainā veikto noziegumu aculieciniekus, aptaujājot Latvijā patvērumu radušos kara bēgļus. Lai sniegtu būtisku ieguldījumu starptautiskajā izmeklēšanā, VDD izmeklētāji koncentrējās uz liecību iegūšanu par konkrētām noziegumu epizodēm, kad cietuši Ukrainas civiliedzīvotāji vai civilā infrastruktūra, kā arī par noziedzīgajās darbībās iesaistītajām personām.

Papildus mutisko liecību iegūšanai viens no izmeklētāju galvenajiem mērķiem bija lietisko pierādījumu vākšana un nostiprināšana, izvērtējot

kara bēgļu iesniegtos videomateriālus un fotoattēlus, kā arī dažādus dokumentus. Piemēram, ārstu slēdzienus par miesas bojājumiem, miršanas apliecības un citus dokumentus.

LIECINIEKU APZINĀŠANA UN UZKLAUSĪŠANA

Krievijas noziegumu aculiecinieki aizvadītajā gadā tika apzināti, uzrunājot un intervējot kara bēgļus gan Latvijā izveidotajos bēgļu atbalsta centros, gan robežkontroles punktos. Šajā darbā VDD nozīmīgu atbalstu sniedza Valsts policijas un Valsts robežsardzes amatpersonas.

Krievijas bruņoto spēku uzbrukumā cietusi daudzdzīvokļu ēka Ukrainā. Foto: Freepik

Lielākā daļa liecinieku VDD snieguši liecības par Krievijas bruņoto spēku uzbrukumiem miermīlīgiem iedzīvotājiem un dzīvojamajām ēkām. Foto: Pexels

Kopš Krievijas iebrukuma Ukrainā VDD un citu dienestu amatpersonas uz Latvijas valsts ārējās robežas intervēja vairākus tūkstošus Ukrainas valstspiederīgo. Lielākā daļa no robežšķērsotājiem nevarēja sniegt kriminālprocesa virzībai noderīgas liecības vai arī atteicās liecināt. Daļa no Ukrainas valstspiederīgajiem nebija kļuvuši par tiešiem Krievijas bruņoto spēku noziegumu aculieciniekiem, jo, dodoties bēgļu gaitās, šiem cilvēkiem bija izdevies izvairīties no tiešas sastapšanās ar agresorvalsts karaspēku. Savukārt daļai kara bēgļu Latvija bija tikai īslaicīgs pieturas punkts ceļā uz citām ES valstīm, un viņi tika informēti par iespēju sniegt liecību galamērķa valstī. Tāpat daļa atteicās liecināt, norādot, ka runāt par pārdzīvoto patlaban ir pārāk grūti. Šī tendence ir saglabājusies joprojām, tomēr gan VDD, gan Valsts robežsardzes amatpersonas pastāvīgi turpina piedāvāt Ukrainas valstspiederīgajiem iespēju liecināt.

VDD izmeklēšanas gaitā noskaidroja, ka kara bēgļi Krievijas spēka struktūru veidotajās filtrācijas nometnēs ir tikuši fotografēti un tiem ņemti pirkstu nospiedumi. Revidēts arī personu mobilo tālrunu saturs, piespiežot izdzēst fotoattēlus un video, kur fiksēti karadarbības radītie postījumi. Tāpat personas filtrācijas nometnēs saskārušās ar Krievijas amatpersonu cietsirdīgu attieksmi un spīdzināšanu.

LIECĪBU SATURS

2022. gadā informāciju par Krievijas bruņoto spēku noziegumiem Ukrainā kriminālprocesa ietvaros VDD kopumā sniedza 92 personas. Par izmeklēšanas virzībai nozīmīgām tika atzītas vairāk nekā puse no izmeklēšanas gaitā uzklaustajām liecībām. Starp tām ir, piemēram, liecības par Krievijas bruņoto spēku īstenotajiem noziegumiem pret Ukrainas civilo infrastruktūru – par dzīvojamo ēku, izglītības iestāžu, slimnīcu un ceļu mērķtiecīgu sagraušanu un apšaudēm.

Tāpat ir fiksētas liecības par Krievijas bruņoto spēku noziegumiem pret Ukrainas civiliedzīvotājiem, piemēram, par Ukrainas miermīlīgo iedzīvotāju tīšu nogalināšanu un izmantošanu par “dzīvo vairogu”. Vairāki liecinieki paši piedzīvojuši apšaudes, norādot, ka tās bijušas vērstas tieši pret civiliedzīvotājiem, nevis Ukrainas karavīriem. Krievijas karavīri arī mērķtiecīgi apšaudījuši civilās automašīnas, kā rezultātā gājuši bojā liecinieku tuvinieki.

Dienests ir ieguvis kara bēgļu liecības par Krievijas bruņoto spēku virzību Ukrainas teritorijā un izmantotajiem ieročiem, tajā skaitā aizliegtajiem, piemēram, fosfora raķetēm.

Foto: Pexels

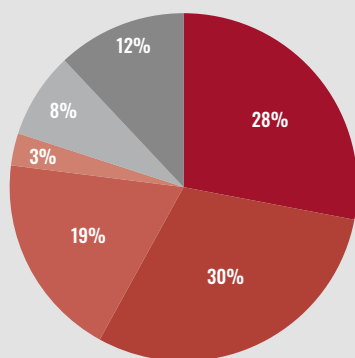
Kara bēgļi ir snieguši liecības par Krievijas bruņoto spēku karavīru īstenoto marodierismu. Karavīri Ukrainā demolējuši un izlaupījuši dzīvojamās mājas, meklējuši pārtiku. Tie apšaudījuši arī privātmājas, savām vajadzībām iedzīvotājiem atņēmuši mobilos telefonus.

VDD ir fiksējis arī Ukrainas valstspiederīgo liecības par piedzīvoto emocionālo un fizisko vardarbību filtrācijas nometnēs gan okupētajās Ukrainas teritorijās, gan Krievijas teritorijā. Nometnēs intensīvi tikusi veikta Ukrainas iedzīvotāju iztaujāšana par ielu izvietojumu pilsētās un militārās tehnikas izvietošanas vietām.

Daļa liecību vērtējamas kā fona liecības. Personas stāstījušas, ka redzējušas bojātas ēkas, civilo infrastruktūru un mirušos pēc apšaudēm. Šīs personas lielākoties ir slēpušās māju pagrabos vai citās slēptuvēs, kuras aktīvas karadarbības laikā nav pametušas.

Dienestam izmeklēšanas gaitā no lieciniekiem ir izdevies iegūt arī fotoattēlus un videoierakstus, kuros fiksēti Krievijas bruņoto spēku noziegumi un veiktie postījumi. Foto un videomateriāli kā pierādījumi ir pievienoti krimināllietai.

Kara bēgļu sniegto liecību saturs

- Par raķešu uzbrukumiem, apšaudēm
- Par Ukrainas civilās infrastruktūras sagraušanu un bojāšanu
- Par Krievijas bruņoto spēku un tehnikas pārvietošanos
- Par Krievijas karavīru marodierismu
- Par Ukrainas civiliedzīvotāju nogalināšanu
- Par vardarbību pret Ukrainas civiliedzīvotājiem

08

VALSTS AUGSTĀKO AMATPERSONU AIZSARDZĪBA

Krievijas sāktais karš Ukrainā un agresīvā retorika pret Rietumvalstīm aizvadītajā gadā VDD līdzās citām darbības jomām noteica nepieciešamību pievērst pastiprinātu uzmanību arī Latvijas valsts augstāko amatpersonu aizsardzībai. Pēc 24. februāra dienestam aktuāla kļuva Latvijas amatpersonu drošības nodrošināšana, tām dodoties vizītēs uz karadarbības pārņemto Ukrainu.

Saskaroties ar ES noteikto sankciju radītajām grūtībām, agresorvalsts Krievijas noziedzīgā režīma pārstāvji un atbalstītāji pērn savā retorikā asi vērsās pret ES un tās dalībvalstu politiķiem. Draudi tika izteikti arī Latvijas augstākajām amatpersonām.

Arī interneta vidē VDD fiksēja dažādas aktivitātes, kas ir vērstas pret Latvijas valdības pārstāvjiem un citām amatpersonām. Piemēram, vairākos saziņas lietotnē “Telegram” izveidotos kanālos par “Baltijas antifašistiem” sevi dēvējošas personas līdzās citām pret Latviju vērstām aktivitātēm vāca sensitīvu rakstura informāciju par Latvijas valsts amatpersonām, kuras savā politiskajā un sabiedriskajā darbībā vērsās pret Krievijas izvērsto karu Ukrainā. Draudot ar Krievijas spēka struktūru represijām, personas ar psiholoģiska spiediena palīdzību mērķtiecīgi centās iespaidot lēmumu pieņemšanas procesu un sabiedrisko domu Latvijā atbilstoši Krievijas interesēm.

Ņemot vērā Krievijas noziedzīgā režīma pārstāvju un atbalstītāju agresīvo vēršanos pret Latvijas amatpersonām, VDD aizvadītajā gadā pastiprināja un pilnveidoja īstenotos drošības pasākumus augstāko amatpersonu aizsardzībai. Tāpat, ņemot vērā Ukrainas pieredzi, dienestā tika pārskatīti un pilnveidoti rīcības plāni valsts augstāko amatpersonu aizsardzībai potenciāla militāra uzbrukuma gadījumā Latvijai.

2022. gadā VDD turpināja nodrošināt Saeimas priekšsēdētājas un Ministru prezidenta pastāvīgu apsardzi, gādājot par šo amatpersonu drošību gan publisku pasākumu laikā, gan ikdienas gaitās. Savukārt par Valsts prezidenta drošību atbilstoši līdzšinējai praksei turpināja gādāt Nacionālo bruņoto spēku Militārā policija.

Gādājot par valsts augstāko amatpersonu drošību, VDD aizvadītajā gadā koordinēja drošības pasākumu īstenošanu 45 publiskos pasākumos Latvijā, kur piedalījās dienesta aizsargājamās amatpersonas. Dienests bija iesaistīts gan drošības pasākumu plānošanā, gan īstenošanā.

Tāpat VDD miesassargi pavadīja aizsargājamās amatpersonas vizītēs uz ārvalstīm. Par Saeimas priekšsēdētājas drošību VDD miesassargi gādāja deviņos komandējumos uz ārvalstīm, savukārt par Ministru prezidenta drošību – 16 komandējumos uz ārvalstīm.

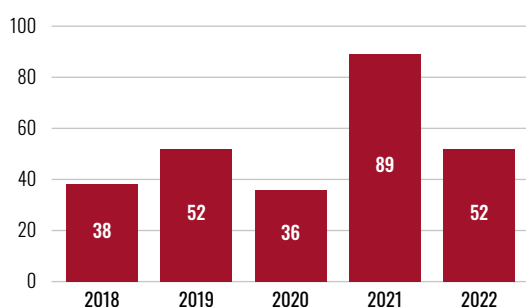
Lai nodrošinātu Latvijas valsts augstāko amatpersonu drošību, tām apmeklējot Ukrainu, VDD pērn pielāgoja gan drošības pasākumu kopumu, gan ekipējumu darbam aktīvas karadarbības pārņemtā valstī.

Latvijas valsts augstākās amatpersonas vizītēs uz Ukrainu pavadīja un apsargāja speciāli apmācīta un ekipēta VDD amatpersonu grupa. VDD grupa nodrošināja gan amatpersonu drošu pārvietošanos pa karadarbības skarto valsti, gan apsardzi uzturēšanās vietās Ukrainā. Dienesta pārstāvju pavadībā Latvijas valsts augstākās amatpersonas aizvadītajā gadā apmeklēja Kijivu, Žitomiru, Čerņihivu, Gostomeļu, Irpiņu un citas pilsētas, kuras bija cietušas no Krievijas bruņoto spēku uzbrukumiem. Atrodoties Ukrainā, VDD amatpersonas cieši sadarbojās ar Ukrainas partnerdienestiem.

Papildus Latvijas valsts augstāko amatpersonu aizsardzībai VDD ir atbildīgs arī par noteiktu ārvalstu amatpersonu drošību, tām ierodoties vizītēs Latvijā. Dienesta miesassargu pienākumos ietilpst ārvalstu parlamentu un valdību vadītāju, ārvalstu ārlietu ministru, kā arī starptautisko organizāciju – Apvienoto Nāciju Organizācijas, Eiropas Padomes, Eiropas Parlamenta un Eiropas Komisijas – vadītāju drošības nodrošināšana. Pēc Ārlietu ministrijas vai Saeimas Administrācijas ierosinājuma VDD miesassargi nodrošina arī citu ārvalstu un starptautisko organizāciju pārstāvju drošību vizīšu laikā Latvijā.

Kopumā 2022. gadā VDD miesassargi nodrošināja 52 ārvalstu valdību un starptautisko organizāciju pārstāvju drošu uzturēšanos Latvijā. Tā kā aizvadītajā gadā Latvijā nenotika tik liela mēroga pasākumi kā NATO ārlietu ministru sanāksme 2021. gada nogalē, salīdzinot ar iepriekšējo gadu, Latviju apmeklēja mazāks augsta ranga amatpersonu skaits, par kuru drošību uzturēšanās laikā Latvijā bija atbildīgs VDD. Vienlaikus, salīdzinot, ar citiem gadiem, dienesta apsargāto ārvalstu viesu skaits aizvadītajā gadā vērtējams kā viens no lielākajiem.

Ārvalstu valdību un starptautisko organizāciju pārstāvju drošības garantēšana vizītēs Latvijā

VALSTS AUGSTĀKO AMATPERSONU AIZSARDZĪBA

Īstenojot apdraudējuma līmenim atbilstošus pasākumus, VDD nodrošināja augsto ārvalstu viesu fizisko neaizskaramību, drošu pārvietošanos, pagaidu dzīvesvietas apsargi, kā arī informācijas aizsardzības

pasākumus. Dienesta aizsargāto ārvalstu amatpersonu vizītes Latvijā norisinājās bez būtiskiem drošības incidentiem.

13. Saeimas priekšsēdētāja Ināra Mūrniece un Ministru prezidents Arturs Krišjānis Kariņš, apmeklējot Vissvētākās Jaunavas Marijas debesīs uzņemšanas svētkus Aglonā 2022. gada augustā. Foto: Saeimas administrācija

**VALSTS
DROŠĪBAS
DIENESTS**

ADRESE

Krišjāņa Barona iela 99A,
Rīga, LV-1012

KONTAKTI

Tālrunis 67208964
Fakss 67273373,
E-pasts: info@vdd.gov.lv

Tīmekļvietne: www.vdd.gov.lv,
Twitter konts: [@Valsts_drosiba](https://twitter.com/Valsts_drosiba)

9 789934 917608